

WIADOMOŚCI

Narodowego Banku Polskiego

Miesięcznik

Tylko do użytku służbowego.

TREŚĆ NUMERU

I. DZIAŁ ARTYKUŁOWY:

1. Obsługa budżetu Państwa przez Narodowy Bank Polski — *Wojciech Miłkowski* 3
2. Założenia nowej instrukcji kredytowej — *M. L. Kostowski* 11
3. System finansowy Polskich Kolei Państwowych w świetle doświadczeń r. 1950 — *Roman Michejda* 22
4. Zasady podatku od obrotu w ZSRR 36

II. ORGANIZACJA I TECHNIKA FINANSOWA:

1. Planowanie pracy w oddziale — *Stefan Szałowski* 41
2. Opiniowanie planów techniczno-przemysłowo-finansowych na rok 1951 — *Jan Hupert* 44
3. Nowe zasady współzawodnictwa pracy w Narodowym Banku Polskim 50
4. Z zagadnień przygotowania kadr 52
5. Artykuł szkoleniowy — Dokumentacja w Narodowym Banku Polskim 54

III. DZIAŁ INSTRUKCYJNY:

Departament Ogólny:

1. Instrukcja służbowa IV/A 58
2. Wyciągi z pism Departamentu Ogólnego 60

Departament Kredytowy:

1. Wyciągi z pism Departamentu Kredytowego 69
2. Wyciągi z komunikatów wewnętrznych ZSS 72

IV. DZIAŁ RACJONALIZACJI. 74

WOJCIECH MIŁKOWSKI.

OBSŁUGA BUDŻETU PAŃSTWA PRZEZ NARODOWY BANK POLSKI

W exposé sejmowym, przy składaniu budżetu na r. 1950, w lutym 1950 r. minister skarbu **Dąbrowski Konstanty** powiedział m. in.:

„W r. 1950 przebudujemy nasz system budżetowy, rozszerzając zakres budżetu, wiążąc go w pełni z narodowym planem gospodarczym oraz nadając mu charakter operatywny, tj. pozwalający kontrolować i oddziaływać czynnie na wykonanie planu gospodarczego. Budowa socjalistycznego budżetu wiązać się będzie z reorganizacją aparatu finansowego zarówno na szczeblu Centrali Ministerstwa Finansów jak i organów terenowych, co także będzie wykonane w roku 1950.

Rok 1950 będzie na odcinku budżetowym okresem walki. W walce tej osiągniemy zwycięstwo, ponieważ:

po pierwsze — budżet spełnia cele szerokich mas pracujących, służy bezpośrednio ich interesom i dlatego w wykonaniu zadań nakreślonych przez budżet wezmą udział miliony ludzi pracy,
po drugie — na straży jego wykonania stać będzie w braterskim sojuszu z chłopami klasa robotnicza zbrojna w idee marksizmu-leninizmu, kierowana przez partię marksistowską,
po trzecie — wykonywać go będzie **aparatus finansowy** działający w ramach opartego na socjalistycznych zasadach systemu finansowego“.

Wytknięte przez Rząd zadania przebudowy systemu budżetowego są konsekwentnie na przestrzeni 1950 r. realizowane.

Struktura tych zadań, ujęta w formę prawnych zarządzeń, została pomieszczona dotychczas w następujących zasadniczych przepisach:

- 1) Ustawa z dnia 20.3.1950 r. o terenowych organach jednolitej władzy państwowej,
- 2) Uchwała Rady Ministrów z dnia 17.4.1950 roku w sprawie wstępnych wytycznych do zasad budżetu Państwa na r. 1951.
- 3) Uchwała Rady Ministrów z dnia 17.4. 1950 roku w sprawie zasad organizacji finansowej i systemu finansowego przedsiębiorstw państwowych objętych budżetem centralnym,
- 4) Uchwały Rady Państwa, ustalające szereg podstawowych instrukcji organizacyjnych, dotyczących terenowych rad narodowych, m. in. z dnia 17.4.1950 r. w sprawie tworzenia wydziałów i referatów prezydiów rad narodowych i z tej samej daty w sprawie finansów i budżetów terenowych,
- 5) Uchwała Rady Ministrów z dnia 21.6.1950 roku (Instrukcja Nr 9) w sprawie trybu układania projektów budżetów rad narodowych,
- 6) Zarządzenie ministra finansów z dnia 22.6.1950 r. w sprawie zasad i trybu opracowania projektu budżetu Państwa na rok 1951 (Nota budżetowa na r. 1951),
- 7) Instrukcja Ministerstwa Finansów z dnia 17.7.1950 r. w przedmiocie układania projektów budżetowych gmin oraz miast nie stanowiących powiatów niewydzielonych,
- 8) Instrukcja ministra finansów z dnia 18.7. 1950 r. w sprawie tymczasowego podziału funkcji w wydziałach i referatach finansowych prezydiów rad narodowych,
- 9) Instrukcja ministra finansów z dnia 24.7. 1950 r. w sprawie budżetów akcji socjalnej na r. 1951,
- 10) Uchwała Rady Ministrów z dnia 6.9.1950 roku w sprawie zasad organizacji finansowej i systemu finansowego przedsiębiorstw państwowych podlegających władzom terenowym,

- 11) Przepisy o wykonywaniu budżetu Państwa oraz o rachunkowości budżetowej, wprowadzone zarządzeniem ministra finansów z dnia 25.11.1950 r.

I. BUDŻET PAŃSTWA W NOWYM UKŁADZIE

W dążeniu do pogłębienia socjalistycznych zasad gospodarki planowej zachodziła konieczność dalszej przebudowy budżetu państwowego i oparcia systemu budżetowego na nowych zasadach. Przede wszystkim miejsce państwowego planu finansowego, stanowiącego dotychczas na zasadzie Uchwały Rady Ministrów z dnia 21.8.1947 r. w sprawie zasad systemu finansowego część składową narodowego planu gospodarczego, zajmuje w 1951 r. budżet Państwa mający charakter podstawowego planu finansowego. Dotychczasowy państwowy plan finansowy łączył i koordynował następujące plany finansowe: budżet państwowy, budżet samorządowy, plan finansowy przedsiębiorstw państwowych objętych bezpośrednio budżetem państwowym, plan finansowy pozostałych przedsiębiorstw państwowych, plan finansowy spółdzielczości, plan finansowy obrotu towarowego i usługowego z zagranicą, plan sfinansowania inwestycji, plan finansowy ubezpieczeń, plan finansowy ubezpieczeń społecznych, plan finansowy funduszy specjalnych, plan kredytowy, plan obrotu gotówkowego (kasowy), ewentualnie inne plany finansowe.

Na przestrzeni jednak ostatnich lat zachodziły tego rodzaju przemiany w zakresie ciężaru gatunkowego poszczególnych planów, iż w konsekwencji wysunęły na pierwsze miejsce jeden z dotychczasowych składników państwowego planu finansowego, jakim był budżet państwowy, tak iż z rokiem 1951 budżet Państwa obejmuje swoim zakresem dotychczasowy budżet państwowy 1950 roku, dotychczasowy budżet samorządu terytorialnego, budżet ubezpieczeń społecznych, budżet funduszu akcji socjalnej, dotychczasowe rachunki wyrównawcze przedsiębiorstw działających na pełnym rozrachunku gospodarczym oraz budżety przedsiębiorstw budżetowych.

Stał się zatem budżet Państwa, obok planu kredytowego i planu kasowego, jednym z trzech podstawowych centralnych pla-

nów finansowych. Budżetowi Państwa zostały podporządkowane plany finansowe poszczególnych gałęzi gospodarki narodowej.

Włączenie tak szerokiego wachlarza składników budżetowych do budżetu Państwa wiąże się z koniecznością zjednoczenia środków finansowych i odpowiedniego ich podziału przez Państwo na potrzeby sfinansowania gospodarki narodowej, potrzeby socjalne i kulturalne ludności, wzmocnienie obronności Państwa oraz utrzymanie administracji i wymiaru sprawiedliwości.

Rola takiego budżetu została sformułowana dla budżetu Państwa ZSRR przez prof. Rowińskiego w książce pt. „Gosudarstwenij biudżet” w następujący sposób:

„Budżet jest państwowym planem finansowym tworzenia podstawowego funduszu środków pieniężnych, niezbędnych dla urzeczywistnienia funkcji państwa socjalistycznego i skierowania tych środków odpowiednio do narodowego planu gospodarczego”.

W zakresie przebudowy systemu budżetowego budżet Państwa opiera się w podstawowych elementach na wskazaniach narodowego planu gospodarczego i w ten sposób jest z nim ściśle związany. Zadaniem budżetu jest właśnie współdziałać w wykonaniu finansowym zadań politycznych i gospodarczych, wyznaczonych przez narodowy plan gospodarczy.

Budżet realizuje również zasadę centralizmu demokratycznego z jednej strony poprzez jedność systemu budżetowego dla całego Państwa, z drugiej zaś strony poprzez jak najszerszy demokratyzm socjalistyczny, pozwalający w ramach tej jedności uwzględnić i wykorzystać również w jak najszerszym zakresie inicjatywę władz terenowych. W wyniku tej zasady budżet Państwa został podzielony na budżet centralny i budżety terenowe. Do budżetu centralnego zostały włączone budżety władz centralnych i bezpośrednio im podporządkowanych organów, instytucji, organizacji gospodarczych (przedsiębiorstw). Budżet centralny jest opracowywany i wykonywany przez centralne władze jednolitej władzy państwowej. W szczególności, uwzględniając układ przedmiotowy zadań budżetowych, budżet centralny obejmuje:

- z zakresu gospodarki narodowej: finansowanie przedsiębiorstw i zakładów o znaczeniu ogólnopństwowym,
- z zakresu urządzeń socjalno-kulturalnych: finansowanie nauki i szkolnictwa wyższego, specjalnego i zawodowego, potrzeb socjalnych i kulturalnych, mających znaczenie ogólnopństwowe, jak sanatoria przeciwgruźlicze, szpitale i przychodnie psychiatryczne i specjalistyczne, narodowe muzea i biblioteki, archiwa akt państwowych, wydatki na renty i emerytury, przysposobienie zawodowe inwalidów wojennych i wojskowych,
- wydatki na obronę narodową,
- z zakresu administracji i wymiaru sprawiedliwości: wydatki na utrzymanie centralnych władz państwowych, na wymiar sprawiedliwości,
- obsługę długów państwowych,
- z zakresu środków wyrównawczych i innych: wydatki na finansowanie środków wyrównawczych, państwowych rezerw materiałowych oraz ogólną rezerwę budżetową.

Do budżetu terenowego natomiast włączona została w zasadzie następująca działalność:

- z zakresu gospodarki narodowej: finansowanie organizacji i urządzeń gospodarczych o znaczeniu lokalnym, jak przemysł miejscowy, miejskie i powiatowe przedsiębiorstwa budowlane, przedsiębiorstwa miejskiego handlu detalicznego, gospodarka mieszkaniowa, przedsiębiorstwa i zakłady gospodarki komunalnej, gospodarka drogowa i rolna oraz melioracje o znaczeniu lokalnym;
- z zakresu potrzeb socjalnych i kulturalnych: finansowanie przedszkoli, szkół podstawowych i średnich ogólnokształcących łącznie z pomocą dzieciom i młodzieży oraz higieną szkolną, oświaty dla dorosłych i walki z analfabetyzmem oraz bibliotek, archiwów i muzeów o znaczeniu lokalnym, amatorskiego ruchu artystycznego, upowszechnienia teatrów i lokalnych ognisk artystycznych, finansowanie ośrodków kultury fizycznej i sportu, opieki społecznej nad dorosłymi w domach pracy przymusowej, ogniskach i zakładach opiekuńczych, publicznych zakładach służby zdrowia o znaczeniu lokalnym, ochrony macierzyństwa i walki z alkoholizmem;

- w zakresie administracji: wydatki na utrzymanie terenowych organów jednolitej władzy państwowej i pożarnictwa.

Również strona dochodowa budżetów terenowych została ustalona w ten sposób, iż następuje podział dochodów między budżet centralny i budżety terenowe. W budżecie centralnym przewidziane są następujące wpływy:

- w zakresie gospodarki uspołecznionej: wpływy podatkowe, jak podatek obrotowy, gruntowy, od operacji nietowarowych, dochodowy od przedsiębiorstw spółdzielczych, poza tym dochody niepodatkowe w postaci różnic wyrównawczych dodatnich, nadwyżek środków obrotowych, wpłaty z zysku, nadwyżki pozabudżetowych środków specjalnych;
- w zakresie gospodarki nieuspołecznionej i środków ludności (płace): podatek obrotowy, gruntowy, dochodowy, od wynagrodzeń, od wzbogacenia wojennego, od nabycia praw majątkowych, wpłaty na Fundusz Pracy;
- w zakresie opłat: wchodzi jeszcze wszelkiego rodzaju opłaty, jak skarbowe, celne, administracyjne, egzekucyjne;
- w zakresie różnych wpływów: grzywny, dochody finansowe;
- w zakresie pożyczek i lokat: pożyczki krajowe, zagraniczne, SFO i różnego rodzaju lokaty.

Budżetom terenowym przekazane zostały w zasadzie:

- w zakresie gospodarki terenowej: w całości dochody z majątku znajdującego się w zarządzie terenowych rad narodowych, dochody niepodatkowe z przedsiębiorstw, urządzeń i jednostek budżetowych, należących do gospodarki terenowej;
- w zakresie danin terenowych: w całości podatek od nieruchomości i od lokali oraz inne dotychczasowe podatki komunalne (np. od posiadania psów), wpływy lokalne FGM.;
- w zakresie wpływów wyrównawczych: udział w podatku gruntowym, obrotowym, dochodowym, od wzbogacenia wojennego i wpływy z Państwowego Funduszu Ziemi.

Wreszcie na pokrycie planowanych niedoborów przewidziane są dotacje z Funduszu Wyrównawczego budżetów terenowych z tym, iż dotacje te zamieszczone są w całości w budżecie centralnym.

Cechą budżetu w nowym systemie jest jego oddolne przygotowanie i opracowanie przez najniższe komórki organizacyjne życia gospodarczego i państwowego.

Każda zatem instytucja, organizacja państwowa — skoro tylko ma do wykonania samodzielnie pewne z góry ustalone zadania — ma pełne prawo do określenia swych potrzeb w granicach limitów kontrolnych opartych w budżecie Państwa o narodowy plan gospodarczy. Organizacyjnie jednostka prelininująca staje się składową częścią całego budżetu i nazywamy ją jednostką budżetową. Tego rodzaju jednostki budżetowe, dostatecznie samodzielne, stają się w roku 1951 również wykonawcami zatwierdzonych im przez jednostki wyższego rzędu preliminarzy budżetowych. Wykonując zaś preliminarze, dbają o zaplanowane wpływy oraz asygnują w granicach kredytów budżetowych swoje wydatki. W konsekwencji prowadzą również księgowość z tytułu swej samodzielnej gospodarki finansowej i rzeczowej.

W takim ujęciu oddolnego planowania nie może zatem istnieć działalność organizacji nie powiązanych z budżetem Państwa. Konsekwencją tego powiązania jest, iż wszystkie dochody brutto jednostki budżetowej są odprowadzone w zależności od jej przynależności do budżetu centralnego lub budżetów terenowych, zaś wydatki dla tych jednostek w zasadzie niezależne są od jej wpływów. Z zasady jedności i zupełności systemu budżetowego wynika również konieczność włączenia do budżetu przedsiębiorstw na pełnym rozrachunku gospodarczym (Uchwała Rady Ministrów z dnia 17.4.1950 r. w sprawie zasad organizacji finansowej i systemu finansowego przedsiębiorstw państwowych), objętych budżetem centralnym oraz **Uchwała Rady Ministrów z dnia 6.9.1950 r.** w tej samej sprawie dla przedsiębiorstw państwowych podlegających władzom terenowym.

Dzieje się to jednak nie przez bezpośrednie odprowadzanie do budżetu wpływów brutto, uzyskiwanych przez tego rodzaju przedsiębiorstwa, względnie przeprowadzanie przez budżet wszystkich wydatków przedsiębiorstwa, lecz pośrednio — w zakresie dochodów — przez wpłaty podatku obrotowego i podatku od operacji nietowarowych, wpłatę części zysku przedsiębiorstwa, różnice wyrównawcze dodatnie przedsiębiorstw eksportowych, importowych i przed-

siębiorstw skupu, wpłaty nadwyżek środków obrotowych; w zakresie wydatków — przez finansowanie różnic wyrównawczych, jako wyniku systemu wyrównawczego cen, finansowanie środków obrotowych, finansowanie inwestycji, dotacje na pokrycie strat przedsiębiorstw planowo-deficytowych.

Nowością dla budżetu państwowego 1951 r. jest odrębny typ środków finansowych, jakie mogą być wydawane przez jednostki budżetowe pod warunkiem uzyskania przez te jednostki wpływów. Są to tzw. pozabudżetowe środki specjalne, które mogą mieć miejsce tak w budżecie centralnym jak i w budżetach terenowych.

System pozabudżetowych środków specjalnych może być stosowany przez jednostkę budżetową, która dla swej normalnej działalności — wykonywania zadań wyznaczonych jej przez budżet — ma przewidziane wydatki, jak również dochody wzajemnie niezależne od siebie. Tej samej jednostce może być przyznane prawo czerpania środków w ramach uzyskanych dla siebie (jako jednostki) dochodów. Preliminarz tych środków (wpływów i rozchodów) zostaje zatwierdzony w trybie przewidzianym dla normalnych preliminarzy, jednak wydatkowanie może mieć miejsce tylko w miarę posiadanych na rachunku w NBP pozabudżetowych środków specjalnych. Np. przy szkole zawodowej (jednostka budżetowa) istnieją w ramach pozabudżetowych środków specjalnych warsztaty szkolne; wpływy ze sprzedaży wyrobów tych warsztatów, wytwarzanych we własnym zakresie, przeznaczone są na wyposażenie warsztatów lub wytwarzanie we własnym zakresie pomocy szkolnych. Np. wpływy środków specjalnych w zakresie akcji socjalnej przeznaczone zostają na koszty tej akcji (kolonie i obozy oraz półkolonie dziecięce, ogródki jordanowskie, przedszkola, świetlice dla dzieci i młodzieży). W zakresie finansowania inwestycji — wpływy pozalimitowanych środków inwestycyjnych przeznacza się na inwestycje.

Stosowanie systemu gospodarowania według zasad pozabudżetowych środków specjalnych, czy też włączenie tego odcinka do gospodarki jednostki budżetowej według normalnego trybu i budżetowania na zasadach ogólnych uzależnione jest dla budżetu centralnego od decyzji resortu, zaś dla budżetów terenowych — od decyzji prezydium jednośnej rady narodowej.

II. ROLA APARATU BANKOWEGO WZMOŻENIE DYSCYPLINY FINANSOWEJ

Omawiając rolę Narodowego Banku Polskiego przy wykonywaniu budżetu Państwa, należy przypomnieć, iż wstępnym aktem prawnym do wyznaczonych aparatowi bankowemu poszczególnych ról w gospodarce finansowej była przeprowadzona w swoim czasie odpowiednia reforma aparatu bankowego. (Dekret o reformie bankowej z 25.10.1948 r.). Reforma ta, idąca w kierunku upaństwowienia wszystkich banków (z wyjątkiem Banku dla Handlu Zagranicznego), uporządkowania i przekształcenia spółdzielczości kredytowej, miała również za zadanie prawne i faktyczne podporządkowanie całego nowego aparatu bankowego jednemu środkowi dyspozycyjnemu, mianowicie ministrowi finansów.

Narodowemu Bankowi Polskiemu została przyznana rola naczelnej i nadrzędnej centralnej instytucji finansowej, powołanej do regulowania obiegu pieniężnego i kredytów, sporządzania i kontrolowania planów kredytowych oraz planów kasowych całego aparatu bankowego. Dekret ten potwierdza również tezę art. 32 statutu NBP, podkreślając, iż Narodowy Bank Polski ześrodkowuje obroty Skarbu Państwa.

Uchwałą Rady Ministrów z dnia 17.4.1950 r. (Instrukcja Nr 5 w sprawie finansów i budżetów terenowych) już w 1950 r. na Narodowy Bank Polski został nałożony obowiązek całkowitej obsługi kasowej budżetu państwowego, jako budżetu centralnego oraz budżetów dotychczasowych poszczególnych związków samorządu terytorialnego — jako budżetów terenowych. W wyniku tego zarządzenia NBP przejął obsługę dotychczasowych kas urzędów skarbowych typu A oraz jest w trakcie przejmowania w 1950 roku obsługi kasowej niektórych związków samorządu terytorialnego.

Dalszym aktem prawnym wiążącym jeszcze ściślej Narodowy Bank Polski z budżetem Państwa jest **Uchwała Rady Ministrów z 17.4.1950 r.** w sprawie wstępnych wytycznych do zasad budżetu Państwa na r. 1951, w której ustalono, iż wykonanie budżetu Państwa na r. 1951 będzie się opierało na zasadzie jedności kasowej i to zarówno dla budżetu centralnego jak i dla każdego z poszczególnych budżetów terenowych. Jedność kasowa została umiejscowiona w Narodowym Banku Polskim, któremu oddano wykonanie obsługi kasowej budżetu Państwa, zarów-

no centralnego jak i terenowego oraz zlecono współudział w kontroli wstępnej.

Przechodząc do bardziej szczegółowego omówienia roli NBP w tej obsłudze, należy wymienić w najogólniejszych zarysach te zadania, jakie na NBP spoczywają:

- a) przyjmowanie dochodów i podatków na rzecz budżetu centralnego i budżetów terenowych oraz wpływów pozabudżetowych środków specjalnych,
- b) kontrola rozprawdzania kredytów zbiorczych (stosownie do zleceń jednostek budżetowych wyższego rzędu) oraz otwieranie kredytów budżetowych dla jednostek budżetowych i księgowanie,
- c) blokowanie kredytów budżetowych — zgodnie z obowiązującymi przepisami,
- d) wypłaty budżetowe z budżetu centralnego i z budżetów terenowych oraz wypłaty z pozabudżetowych środków specjalnych,
- e) sprawozdawczość dzienna oraz sprawozdania okresowe z wykonania budżetów,
- f) regulowanie pogotowia kasowego jednostek budżetowych,
- g) przyjmowanie depozytów gotówkowych na rzecz jednostek budżetowych i dokonywanie wypłat z rachunków depozytowych jednostek,
- h) wykonanie planu regulacji budżetów terenowych, poprzez rozdział według ustalonych zasad wpływów z dochodów regulacyjnych,
- i) współudział w kontroli utrzymania równowagi budżetowej w budżetach jednostkowych,
- j) rozliczenia budżetowe przedsiębiorstw na rozrachunku gospodarczym, wchodzące do budżetu centralnego lub budżetów terenowych z tytułu niektórych dochodów i wydatków,
- k) wypłaty bankom, finansującym inwestycje, środków na sfinansowanie inwestycji, pokrywane z dotacji budżetowych,
- l) rachunkowość dochodów i wydatków budżetowych, pozabudżetowych środków specjalnych oraz rachunkowość wynikająca z innych czynności — z zakresu wykonywania wyżej wymienionej obsługi budżetowej.

Jeśli się uwzględni, iż wszystkie te zadania wykonywane będą już w końcu r. 1950 (otwieranie kredytów) i w 1951 r. jako czynności bankowe nowe, z którymi NBP w zasadzie dotychczas nie spotykał się (poza prowadzeniem rachunków byłych urzędów i izb skarbowych), to równocześnie uwypukla się ważna rola NBP i jego oddziałów w wykonaniu tych zadań. Na tle tych zadań omówimy bliżej niektóre z nich.

Otwieranie kredytów budżetowych

Cechą charakterystyczną dla otwieranych kwartalnie w NBP kredytów przez jednostki budżetowe nadrzędne — jest to, iż wszystkie kredyty budżetowe otwierane są za pośrednictwem centrali NBP i jego oddziałów. Rola NBP, zarówno na szczeblu centrali jak i oddziałów właściwych dla okręgowych jednostek budżetowych, polega na kontroli prawidłowego rozprowadzenia indywidualnych kredytów budżetowych w ramach kredytów zbiorczych, wynikających z zatwierdzonego układu wykonawczego budżetu. Kontrola ta dotyczy zarówno kredytów budżetu centralnego jak i budżetów terenowych. Wprawdzie istnieje małe prawdopodobieństwo nieścisłości na tym odcinku, co może być raczej wynikiem błędów rachunkowych, tym niemniej wyznaczona na tym odcinku rola NBP ma ważne znaczenie, gdyż wprowadza poprzez kontrolę równocześnie podstawową dyscyplinę finansową w zakresie rozprowadzonych kredytów w interesie zarówno Ministerstwa Finansów na odcinku budżetu centralnego, jak i w interesie wydziałów finansowych poszczególnych prezydentów rad narodowych. Należy bowiem uwzględnić, iż rozprowadzane w teren kredyty budżetu centralnego i budżetów terenowych są wynikiem zatwierdzonego przez Ministerstwo Finansów ostatecznego układu wykonawczego budżetu, opartego o kwartalne wskaźniki wykonania narodowego planu gospodarczego. Przy wykonaniu przez NBP tego rodzaju czynności kontrolnych możemy mówić o pewnego rodzaju kontroli wstępnej wykonania budżetu, nałożonej jako obowiązek na NBP i jego oddziały.

Na podstawie otrzymanego, z nadrzędnej dla danej jednostki budżetowej władzy, polecenia otwarcia kredytu kwartalnego, właściwe dla otrzymywania tego rodzaju zleceń oddziały Narodowego Banku Polskiego otworzą każdej samodzielnej jednostce budżetowej zamieszczone w zleceniu kredyty, z uwidocznieniem takiej kla-

syfikacji budżetowej, do kontroli której jest Narodowy Bank Polski zobowiązany, w zasadzie według klasyfikacji do tytułu włącznie.

Właściwym oddziałem Narodowego Banku Polskiego dla otrzymania tego rodzaju zleceń od jednostek nadrzędnych będzie zawsze ten oddział, w okręgu którego mieści się jednostka budżetowa. Ma to również za zadanie jak naj-sprawniejsze powiązanie, przy finansowej obsłudze budżetu, jednostki budżetowej z najbliższym oddziałem NBP.

W stosunku do otwartych kredytów dla danej jednostki budżetowej mogą być wprowadzone również zmiany przez dodatkowe przyznanie kredytu, przez zmniejszenie przyznanego kredytu, przez przekazanie kredytu na rachunek innej jednostki budżetowej. Zmiany te mogą być dokonywane jedynie w granicach ustalonych uprawnień i zmiany te będzie również właściwy oddział NBP u siebie uwidoczniał i księgował.

Dla otwieranych czy też zmniejszanych kredytów dla danej jednostki budżetowej NBP prowadzi odpowiednią zbiorczą księgowość na kontach pozabilansowych, zarówno dla kredytów budżetu centralnego jak i kredytów budżetów terenowych.

Z uwagi na ustaloną zasadę, iż zlecenia otwarcia kredytów kwartalnych nie wygasają z upływem kwartału i są nadal ważne aż do końca okresu budżetowego, formalne zamknięcie, czyli tzw. wygaśnięcie kredytów, nastąpi z upływem roku budżetowego lub też w innych terminach, przewidzianych w ustawie budżetowej.

Wobec tego zaś, iż każda z samodzielnych jednostek budżetowych prowadzi również dla swoich potrzeb księgowania ruchu kredytów budżetowych (rachunki kredytów budżetowych), stany tych kredytów winny być każdorazowo zgodne z zapisami prowadzonymi przez jednostki budżetowe.

W ramach otwieranych czy też zmniejszanych kredytów należy brać pod uwagę możliwości blokowania i odblokowywania kredytów, co w zasadzie może mieć miejsce w przypadku, gdy kredyt ma służyć na:

- a) na zabezpieczenie akredytywy, otwartej na wniosek jednostki budżetowej, czy też
- b) na zabezpieczenie zobowiązań dostawcy, wynikających z zawartych umów o dostawę lub usługi.

Tego rodzaju blokowania będą również wpływały na stany kredytów do wykorzystania w Narodowym Banku Polskim, co winno być szczególnie brane pod uwagę przez jednostki budżetowe przy zachodzeniu operacji powodujących blokowanie, aby w ten sposób nie doprowadzić do rozbieżności w stanach kredytów do wykorzystania na poszczególnych tytułach, kontrolowanych przez Narodowy Bank Polski, rozbieżności między oddziałem NBP a daną jednostką budżetową.

Blokowanie uruchomionych środków budżetowych może również mieć miejsce w przypadku zachodzącej konieczności przejściowego wstrzymania niektórych wydatków — mimo otwarcia dla nich kredytów, albo też w przypadku zaistnienia niebezpieczeństwa zachwiania się równowagi budżetowej danego budżetu jednostkowego (terenowego) i niemożności ściągania wpływów potrzebnych dla osiągnięcia równowagi budżetowej. Blokowanie kredytów w takich przypadkach zarządzi właściwy organ finansowy, czy to Ministerstwo Finansów, czy też w wykonaniu uchwały prezydium rady narodowej wydział finansowy, przesyłając odpowiednie zawiadomienie do właściwych oddziałów Narodowego Banku Polskiego.

Przyjmowanie dochodów i podatków

Przy przyjmowaniu podatków i wszelkiego rodzaju innych dochodów, zarówno kasy NBP typu A przejęte z dniem 1.7.1950 r. jako kasy byłych urzędów skarbowych, jak i kasy miejskie byłego samorządu (kasy „M”) wraz z pozostałymi w terenie dotychczasowymi kasami specjalnymi, np. kasy urzędów celnych, kasy sądowe, kasy gminne, wiejskie — będą stanowiły podstawową sieć pomocniczą dla oddziałów NBP dla inkasowania wszelkiego rodzaju dochodów, podatków i opłat — tak dla budżetu centralnego jak i budżetów terenowych. Będzie to równocześnie stanowiło przy przejmowaniu przez NBP obsługi budżetów pewne ułatwienie w drodze pośredniej rejestracji wszystkich tych wpływów w oddziałach NBP i tylko w tych niezbędnych granicach, jakie są konieczne dla wprowadzenia w życie obsługi budżetu przez NBP. Przepisy podatków tak państwowych jak i terenowych, rejestry podatników, zapisywanie wpłat na kartach kontowych podatników — to wszystko pozostaje nadal w zakresie działania organów wykonawczych rad narodowych w trybie dotychczasowym. Mimo to każdy z oddziałów NBP, nieza-

leżnie od istniejących kas specjalnych, obowiązany jest jednak przyjąć w oddziale wpłatę na podatek, czy też wykonać zlecenie przelewu na rzecz jednostki budżetowej, dla której wpłata jest przeznaczona.

Jeśli chodzi o podatki, oddziały NBP będą miały bardzo często trudności we właściwym kwalifikowaniu wpływów podatkowych na odpowiednie działy i tytuły, zwłaszcza jeśli kwalifikacja ta lub bliższe określenie wpłaty nie będzie podane przez płatnika. Wiele z tych wpłat, przy braku odpowiedniego podziału przez podatnika, może dotyczyć zarówno samego podatku jak i odsetek zwłoki, czy też ewentualnych kosztów, o czym w zasadzie może tylko zdecydować właściwy organ finansowy lub jednostka budżetowa. Zachodzi zatem konieczność, aby wątpliwe wpłaty tego rodzaju były przeprowadzane pierwotnie przez specjalny tytuł: wpływy do wyjaśnienia, a dopiero na skutek jasnych dyspozycji organu finansowego (wydziałów finansowych) rozprowadzane w oddziale i w jednostce na właściwe tytuły budżetowe.

Czerpanie środków budżetowych

Czerpanie środków budżetowych przez jednostkę budżetową w oddziałach NBP może mieć miejsce tylko w granicach przyznanego w poszczególnych tytułach kredytu budżetowego. Przyjmujemy w zasadzie dwie formy czerpania tych środków z rachunków budżetowych jednostki, a mianowicie: w formie czeku wystawionego przez jednostkę budżetową oraz w formie polecenia przelewu z tym, iż oba te dokumenty winny zawierać szczegółową klasyfikację tychże wydatków, ułatwiającą oddziałowi skontrolowanie prawidłowego czerpania środków w granicach kredytów budżetowych. W tych wszystkich przypadkach, kiedy czerpanie środków miałyby polegać na automatycznym obciążaniu rachunku jednostki budżetowej, oddział przeprowadzi tego rodzaju obciążenie z urzędu, dołączając odpowiednie noty zawierające bliższe szczegóły tego obciążenia.

Sprawozdawczość budżetowa

Z kasowym wykonaniem budżetu (dochody i wydatki) wiąże się również odpowiednia sprawozdawczość, do jakiej Narodowy Bank Polski wraz z oddziałami jest obowiązany. Sprawozdawczość ta jest dzienna i miesięczna. Na podstawie dziennej sprawozdawczości ze stanu kont

bilansowych wydatków budżetowych i dochodów budżetowych oraz rozchodów pozabudżetowych środków specjalnych i wpływów pozabudżetowych środków specjalnych Ministerstwo Finansów oraz Narodowy Bank Polski będą mogły łatwo zorientować się w ogólnej akumulacji dochodów budżetu centralnego, jak i dochodów budżetów terenowych oraz odczytać stany wydatków budżetowych budżetu centralnego i budżetów terenowych. Niezależnie od sprawozdawczości dziennej, oddziały NBP zobowiązane są do sprawozdawczości miesięcznej. Sprawozdawczość ta dotyczy wykonania budżetu według jednostek budżetowych i tytułów budżetowych i pozwoli równocześnie na uzgodnienie stanu wykorzystania kredytów przez daną jednostkę w NBP. Sprawozdania w zakresie jednostek przynależnych do budżetu centralnego przesyłane będą nie tylko zainteresowanym jednostkom budżetowym lecz i ich bezpośrednim organom nadrzędnym oraz odpowiednim oddziałom wojewódzkim NBP. Na podstawie zaś odpowiednich zbiorczych sprawozdań oddziałów wojewódzkich — centrala NBP sporządzi miesięczne sprawozdania z wykonania poszczególnych części budżetu centralnego. Podobne sprawozdanie, lecz tylko z okresów kwartalnych, przeznaczone jest dla Najwyższej Izby Kontroli.

Sprawozdawczość miesięczna w zakresie budżetów terenowych przeznaczona jest dla zainteresowanej jednostki budżetowej, nadrzędnego wydziału fachowego oraz wydziału finansowego prezydium właściwej rady narodowej. Nie jest zatem NBP obowiązany do specjalnej sprawozdawczości zbiorczej z tego tytułu. Odpowiednią sprawozdawczość zbiorczą, lecz tylko kwartalną, sporządzają terenowe jednostki budżetowe we własnym zakresie.

Finansowanie inwestycji

Dla wyczerpania tematu na odcinku czerpania środków budżetowych należy wyjaśnić, w jaki sposób odbywać się będzie to czerpanie środków przeznaczonych na inwestycje w poszczególnych jednostkach budżetowych. Inaczej mówiąc, w jaki sposób odbywać się będzie kontrola wykonania paragrafu 17 preliminarzy, który zawiera kredyty przeznaczone na inwestycje.

Obsługę finansową budżetów w tym zakresie wykonywać będą banki finansujące inwestycje, czerpiąc potrzebne na ten cel środki finansowe ze specjalnych rachunków budżetowych w NBP. Szczegółową kontrolę wykonania paragrafów 17 zarówno w budżecie centralnym jak i budżetach terenowych oraz sprawozdawczość z tego tytułu wykonywać będą banki finansujące inwestycje i dlatego sprawozdawczość Narodowego Banku Polskiego z wykonania budżetu poszczególnych jednostek nie będzie zawierała wykorzystania kredytów danej jednostki budżetowej, przeznaczonych na inwestycje. Sprawozdawczość tę złożą Ministerstwu Finansów bezpośrednio banki finansujące inwestycje.

—o—

W zakończeniu stwierdzić należy, że sprawne wykonanie tych zadań, jakie spoczywają na Narodowym Banku Polskim zależy zarówno od odpowiednio ustawionego aparatu finansowego po stronie Narodowego Banku Polskiego, jak również wszystkich jednostek budżetowych, których kontrolę wykonania budżetu przejmuje Narodowy Bank Polski.

M. L. KOSTOWSKI.

ZAŁOŻENIA NOWEJ INSTRUKCJI KREDYTOWEJ

Stały postęp w rozwoju naszej gospodarki społecznej może być realizowany tylko wówczas, gdy równolegle następuje postęp w systemie i metodach pracy na wszystkich szczeblach aparatu gospodarczego.

Szczególnie ważne znaczenie ma tutaj system kredytowy, który jest mechanizmem regulującym krążenie środków pieniężnych w komórkach gospodarczych, stosownie do ich potrzeb wynikających z obowiązku wykonywania planowych zadań.

Z tego względu kształtowanie i doskonalenie systemu kredytowego ma decydujący wpływ na funkcjonowanie jednostek gospodarczych, a tym samym — na ogólne wyniki gospodarki narodowej.

W roku bieżącym Bank przeprowadza bardzo istotne zmiany w systemie kredytowym w kierunku prawie zupełnego zbliżenia do systemu, jaki obowiązuje w gospodarce socjalistycznej. Nowa instrukcja kredytowa jest wyrazem tych zmian.

WZMOŻENIE DYSCYPLINY FINANSOWEJ

1. Przeprowadzona w końcu ub. r. reforma systemu pieniężnego oznacza bezwzględne przestrzeganie dyscypliny finansowej na wszystkich odcinkach działalności gospodarczej.

W związku z tym zostały znacznie zastrzone rygory kredytowe, polegające na ścisłym stosowaniu przepisów o kontroli kredytowej w oparciu o podstawowe cechy kredytu bankowego, którymi są: planowość, celowe przeznaczenie i terminowość zwrotu.

Udzielanie kredytu jest dopuszczalne wyłącznie w ramach limitów określonych w planie kredytowym i tylko na konkretne procesy gospodarcze, tj. na poszczególne składniki środków obrotowych oraz inne planowe lub wynikające z nad-

zwyczajnych potrzeb odrębnie określone nakłady i wydatki.

Limit kredytowy jest pojmowany jako norma bezwzględnie obowiązująca. Elementem porównywanym z wysokością limitu jest wyłącznie obligo kredytowe, inne zatem elementy, jak rozliczenia z budżetem Państwa i stan rachunku operacyjnego, nie mogą być czynnikami rachunku ustalającego stan wykorzystania limitu.

2. Wachlarz kredytów jest dostosowany do ich funkcji polegającej na ścisłym związku z przedmiotami kredytu i na kontroli procesów gospodarczych, w których przedmioty te biorą udział.

Zmiana wprowadzona w b. r. polega na rehabilitacji kredytu przejściowego, który powraca do systemu kredytowego z dwóch zasadniczych przyczyn:

- a) czyni dokładniejszą analizę stanu finansowego przedsiębiorstwa, przez wyodrębnione kredytowanie czasowych, nadzwyczajnych potrzeb,
- b) umożliwia nadanie właściwego znaczenia kredytowi przeterminowanemu.

Rozszerzenie wachlarza kredytów, przez wprowadzenie statystycznego podziału na kredyty związane z grupami zapasów według ich przeznaczenia w poszczególnych fazach procesów gospodarczych, potęguje rolę kredytu jako instrumentu kontroli finansowej.

3. Istotny postęp w systemie kredytowym następuje na odcinku terminowości kredytu. Oznacza on ustalanie, przy wydzielaniu kredytów, dokładnie określonych terminów płatności, a następnie rygorystyczne przestrzeganie spłaty kredytów w tych terminach.

Zasadnicze zmiany w tym kierunku zachodzą w przepisach dotyczących kredytu inkasowego i przeterminowanego.

Ustalenie terminu płatności dla kredytu inkasowego w ramach cyklu obowiązującego dla faktur oraz daleko idące ograniczenie finansowania przedsiębiorstw w ciężar kredytu przeterminowanego, rozstrzyga w sposób zdecydowany nie rozwiązany dotąd w naszym systemie problem finansowania przedsiębiorstwa, któremu wskutek niezawinionych odchyień w jego stanie finansowym brakuje środków na pokrywanie wymagalnych zobowiązań.

Dotąd ścierały się w naszym systemie kredytowym, jeżeli chodzi o rozwiązanie tego problemu, dwa zasadniczo odmienne prądy.

Pierwszy z nich, przemawiający za finansowaniem przedsiębiorstwa wierzycielskiego, jeżeli ono znajduje się w trudnościach finansowych wskutek nieterminowego regulowania zobowiązań przez jego dłużników — w sposób mający cechy automatyzmu — w ciężar kredytu przeterminowanego przedsiębiorstw dłużniczych — opierał się na założeniu, że sygnał nadany przez najważniejszy instrument kontroli bankowej, jakim jest kredyt, powinien dotyczyć przedsiębiorstwa, w którym tkwi źródło nieprawidłowości finansowej.

Bank stosując ten system rejestrował bezpośrednio przekroczenia finansowe przedsiębiorstw i koncentrował na nich, a więc na odbiorcach nie regulujących zobowiązań fakturowych, całą swą uwagę, nie stosując ograniczeń kredytowych na zapłatę tych zobowiązań, lecz obciążając je sankcjami kredytowymi i wywierając na nie wszelkimi rozporządzalnymi środkami wpływ w kierunku naprawy gospodarki.

Drugi system opierał się na przesłankach czysto obiektywnych. Narastanie należności dostawcy wobec odbiorców nie regulujących w terminie faktur nie stanowi usprawiedliwienia dla dostawcy, wskutek czego jego kredyt inkasowy ulega przeterminowaniu i tym bardziej nie uzasadnia automatycznego finansowania odbiorcy na pokrywanie jego zobowiązań.

Oba te systemy były już przez Bank w różnych okresach czasu stosowane. Wyniki pierwszego systemu (w r. 1949 — 50) doprowadziły w Banku do zupełnie niemal prawidłowego cyklu inkasowego faktur, gdyż przeciętnie tylko 7% portfelu stanowiły faktury niewykupione w okresie do 5 dni oraz do wydoskonalenia analizy kredytowej pod względem wykrywania bezpośrednich źródeł zatorów finansowych.

Bezwzględne stosowanie wobec odbiorców sankcji kredytu przeterminowanego dawało w wielu przypadkach dobre rezultaty, gdyż przedsiębiorstwa pod naciskiem 'konsekwencji', jakie wynikały z tego kredytu czyniły duże i często skuteczne wysiłki, w celu likwidacji zatorów.

Ujemną stroną tego systemu było wyeliminowanie dostawcy z kręgu zainteresowań wadliwą gospodarką jego odbiorców oraz to, że po stronie wielu, mało dbających o porządek finansowy odbiorców występowała pewnego rodzaju abnegacja, polegająca na wypuszczeniu przez przedsiębiorstwo ze swych rąk kierownictwa finansowego i oparciu się bezwolnym na czynnościach Banku.

Drugi system, stosowany już przez Bank w okresie przed 1949 r., nie dał wówczas oczekiwanych wyników wskutek tego, że był systemem niepełnym. Spowodował duże zatory w inkasie faktur i w stanach finansowych przedsiębiorstw wierzycielskich oraz duży nieporządek w przedsiębiorstwach dłużniczych, które swoje zobowiązania z tytułu świadczeń publiczno-prawnych oraz kredytu bankowego, pokrywały kosztem zobowiązań fakturowych.

Ujemne strony stosowanego wówczas systemu stworzyły pozorne argumenty przemawiające przeciwko samemu założeniu tego systemu.

Doświadczenia Banku w r. 1950 oraz studia nad systemem radzieckim doprowadziły do odkrycia tej pozorności, spowodowanej głównie brakiem uzupełnienia omawianego systemu rygorami wprowadzającymi wstrzymanie finansowania w stosunku do przedsiębiorstw przekraczających limity kredytowe, z równoczesnym wprowadzeniem w ruch całego aparatu interwencyjnego.

4. System przyjęty w nowej instrukcji oparty jest przede wszystkim na obiektywnych rygorach kredytowych. Kredyt funkcjonuje w ramach limitu planu i musi być zwrócony w określonym terminie. Okoliczności, które zakłócają normalne funkcjonowanie kredytu nie mogą w żaden automatyczny sposób powodować przekroczenia limitu, lub terminu płatności. Mogą być najwyżej usprawiedliwieniem kredytu przeterminowanego przedsiębiorstwa i być brane pod uwagę przy rozpatrywaniu wniosków przedsiębiorstwa o prolongatę terminu dla tego kredytu.

System tegoroczny wprowadza częściowe lub pełne wstrzymanie finansowania przedsiębior-

stwa z równoczesnym blokowaniem jego rachunku operacyjnego na pokrywanie wymagalnych zobowiązań przedsiębiorstwa według pewnej kolejności. To umożliwia przedsiębiorstwu kontynuowanie działalności gospodarczej i podjęcie środków w celu naprawy sytuacji finansowej. Wskutek zniesienia uprzywilejowanego stanowiska dostawcom, muszą oni wykazywać stałą czujność wobec odbiorców, dokazywać dużej staranności przy zawieraniu umów w sprawie dostaw i rozwijać energiczną działalność interwencyjną w przypadkach nieregularności w pokrywaniu faktur.

5. Istotne znaczenie dla dyscypliny kredytowej ma bankowe zabezpieczenie kredytów w formie zastawu towarowego. Praktyczne rozwiązanie tego zagadnienia natrafia jednak na duże trudności z uwagi na brak w naszym ustawodawstwie przepisów, które by instytucję zastawu normowały w sposób odpowiadający ustrojowi gospodarki społecznej.

We wszystkich systemach prawa rzeczowego, zastaw był konstruowany pod kątem widzenia bezpieczeństwa interesów osób trzecich. Z tych względów w przepisach prawnych obowiązuje przeniesienie na wierzyciela posiadania rzeczy zastawionej i zakaz zmiany, bez zgody wierzyciela przedmiotu zastawu.

Jednakże rozwój stosunków gospodarczych domagał się rozluźnienia tego rygoru i dlatego w ostatnich czasach formy zabezpieczenia na rzeczach ruchomych domagały się różnych ewolucji w kierunku umożliwienia rozporządzania przez dłużnika przedmiotem zastawu pod kontrolą wierzyciela.

Zastaw w naszym ustroju gospodarczym ma specjalne znaczenie, punkt ciężkości przesunął się na:

- związek zastawionego przedmiotu z kredytem,
- odpowiedzialność prawną przedsiębiorstwa za upłynienie aktywów, będących przedmiotem zastawu, bez równoczesnego uregulowania kredytu.

Wyrazem tych istotnych cech zastawu jest postanowienie p. 144 cz. B. instrukcji, które kontrolę przedmiotu zastawu reguluje w ten sposób, że na przedsiębiorstwie, korzystającym z kredytu ciąży obowiązek przedstawiania w oddziale, w określonych terminach, deklaracji wyszczególniającej ilościowo i wartościowo wszystkie skład-

niki środków obrotowych, będące przedmiotem kredytu i tym samym jego zabezpieczeniem.

Z uwagi na to, że zagadnienie prawne nie zostało dotąd rozstrzygnięte, w instrukcji powtórzono zasady zabezpieczenia stosowane w roku 1950.

Uregulowanie prawne powinno być jednak uważane jako bardzo pilne i pójść po linii wymienionych cech zastawu oraz uwzględnić możliwości techniczne przedsiębiorstw i Banku.

Wydaje się, że w świetle tych uwag w przepisach normujących zastaw ruchomy na rzecz Banku, powinny być ustalone dwie podstawowe zasady:

- składniki środków obrotowych, stanowiące przedmiot zastawu, mogą być w posiadaniu zastawcy i w jego dyspozycji, pod kontrolą Banku w formie przez Bank określonej,
- przedsiębiorstwa ponoszą odpowiedzialność prawną (cywilną i karną) za takie rozdysponowanie przedmiotami zastawu, które obniża wartość zastawu bez równoczesnej, odpowiedniej spłaty kredytu.

POGŁĘBIENIE ROZRACHUNKU GOSPODARCZEGO

1. Pojęcie rozrachunku gospodarczego wywodzi się z tych zasad i metod gospodarowania, które ustalono dla przedsiębiorstw w pierwszych okresach ich uspołecznienia, a które miały na celu zapewnienie im samodzielności gospodarczej, a następnie w dalszym rozwoju gromadzenie nadwyżek.

Zasada taka została wprowadzona dekretem z 3 stycznia 1947 r. o tworzeniu przedsiębiorstw państwowych i określona w nim jako obowiązująca te przedsiębiorstwa, „zasada gospodarki handlowej”. Podobne określenia znamy z literatury radzieckiej z okresu NEP, w którym używane były pojęcia: „rozrachunek handlowy”, „zasady handlowe” itp.

Z chwilą przejścia na pełną gospodarkę socjalistyczną nastąpiło pogłębienie tego pojęcia, które oznacza już narzędzie realizowania i przyspieszania akumulacji socjalistycznej, oznacza metodę planowego kierowania przedsiębiorstwami socjalistycznymi. Metoda ta polega na tym, że każde przedsiębiorstwo, prowadząc rachunek kosztów i wyników w formie pieniężnej i pokrywając swoje wydatki pieniężnymi wpływami z ty-

tułu sprzedaży lub usług, występuje jako jednostka gospodarcza dysponująca samodzielnie (w określonych granicach) przydzielonymi jej środkami, w celu wykonywania planowych zadań i jest zobowiązana do jak najbardziej ekonomicznego gospodarowania tymi środkami, a równocześnie jest zainteresowana materialnie (niezależnie od osiągnięcia rentowności) w wykonaniu z nadwyżką ilościowych i jakościowych wskaźników planu*). Na tle takiego zdefiniowania rozrachunku gospodarczego główne jego cechy można by ująć następująco:

- 1) przedsiębiorstwo zostaje wyposażone we własne środki trwałe i częściowo obrotowe oraz ma prawo do uzupełniania środków obrotowych kredytem bankowym,
- 2) przedsiębiorstwo wyposażone jest w samodzielność gospodarczą i prawną (osobowość prawną), co oznacza zdolność przedsiębiorstwa do zawierania stosunków gospodarczych z innymi przedsiębiorstwami o charakterze cywilno-prawnym, a więc uprawnijająca przedsiębiorstwa do zawierania umów, do żądania odszkodowań z tytułu niewykonanych umów oraz zobowiązująca je do odpowiedzialności majątkowej za wszelkie zobowiązania,
- 3) przedsiębiorstwo jest gospodarczo samowystarczalne i ponadto obowiązują je postulaty osiągnięcia nadwyżki gospodarczej (rentowności),
- 4) przedsiębiorstwo jest zainteresowane w osiągnięciu nadwyżki przez możliwość dysponowania jej częścią procentową na cele kulturalne i materialne zespołu pracowników.

2. Osiągnięcie jak najkorzystniejszych wyników ze stosowania metody rozrachunku gospodarczego uzależnione jest w dużym stopniu od tego, w jak szerokim zakresie obejmuje on jednostki gospodarcze.

Ten motyw oraz dążność do wzmocnienia samokontroli wewnątrz przedsiębiorstw doprowadziły do stworzenia również wewnętrznego rozrachunku gos-

podarczego, polegającego na tym, że poszczególne jednostki organizacyjne, lub nawet ich oddziały i wydziały otrzymują wszystkie (pełny wewnętrzny rozrachunek), lub niektóre (ograniczony wewnętrzny rozrachunek) — uprawnienia i obowiązki cechujące pełny rozrachunek gospodarczy.

Różnica między przedsiębiorstwem, które jest na pełnym rozrachunku gospodarczym, a zakładem, który jest na pełnym wewnętrznym rozrachunku gospodarczym sprowadza się do tego, że zakład, nie posiadając osobowości prawnej ma ograniczoną zdolność do działań prawnych i co nas szczególnie interesuje, pozbawiony jest prawa zawierania umów we własnym imieniu. Nasuwa się przy tym pytanie, jak pogodzić z tą zasadą prawną uprawnienia zakładu na pełnym wewnętrznym rozrachunku gospodarczym do wchodzenia w wykonywanie swych planów w stosunki umowne z innymi przedsiębiorstwami oraz do prowadzenia samodzielnych rachunków w banku, a tym samym do zaciągania kredytów.

Wydaje się, że działalność zakładów wymagająca zdolności prawnej będzie się opierała na systemie pełnomocnictw generalnych i szczegółowych.

Sprawa ta będzie zapewne unormowana specjalnym zarządzeniem.

3. Pełna realizacja w b. r. zasad rozrachunku gospodarczego ma się przyczynić przede wszystkim do wykorzenienia deficytowości i zwiększenia ogólnej akumulacji, drogą zmniejszania kosztów własnych i przyspieszania obiegu środków obrotowych.

Następnie metoda ta ma przyspieszyć wykonanie planu gospodarczego i udoskonalić kontrolę wykonania zadań planowych.

Bank, rozporządzając wszystkimi środkami pieniężnymi gospodarstwa narodowego i pełniąc funkcję kontroli finansowej, ma szczególne atrybucje do strzeżenia prawidłowego funkcjonowania rozrachunku gospodarczego. Pogłębienie tej kontroli oraz współpracy Banku z przedsiębiorstwami nastąpi dzięki objęciu wewnętrznym rozrachunkiem gospodarczym większej ilości zakładów, a po stronie Banku, wskutek znacznego rozszerzenia sieci jego placówek.

*) Z. Atlas i W. Batyniew — *Dienieżnoje obraszczenie i kredit SSSR*, Moskwa 1947 r.

W ten sposób realizuje się naczelną zasadę gospodarki socjalistycznej bezpośredniego zetknięcia placówki banku z zakładem, a nie z przedsiębiorstwem wielozakładowym.

FINANSOWANIE ŚRODKÓW NORMATYWNYCH

1. Podstawą prawidłowej gospodarki finansowej przedsiębiorstwa jest czystość struktury jego środków obrotowych. Dlatego prawidłowe normowanie składników tych środków jest punktem wyjścia wszystkich procesów finansowych, które decydują o wykonaniu zadań gospodarczych przedsiębiorstwa i osiągniętych wynikach.

Podział środków obrotowych na normowane, składające się z normatywnych i ponadnormatywnych oraz nienormowane, stanowi żelazną konstrukcję aktywów przedsiębiorstwa, które w całości ulegają przemianom gospodarczym w procesach wytwarzania, obrotu towarowego i obiegu pieniężnego.

Spśród składników środków obrotowych, podlegających normowaniu zostały wyłączone środki pieniężne — jak kasa, rachunek bankowy oraz roboty i usługi odpłatne. Z uwagi na skasowanie normatywu, „banki” — norma czasowa wyrobów gotowych obejmuje okres przeznaczony na fakturowanie sprzedaży.

W celu wyraźnego wyodrębnienia gospodarki normatywnej od ponadnormatywnej została ściśle sprecyzowana zasada normowania, określona w ten sposób, że normatywy ustala się tylko dla środków wiążących się z ciągłymi i powtarzalnymi procesami produkcji i obrotu, przy czym wysokość tych środków ustala się na poziomie minimalnych, stałych potrzeb.

2. Normatywy łączne, zatwierdzone w rocznym planie przedsiębiorstwa nie podlegają zmianie. Jest to ważna zasada, mająca na celu usztywnienie funduszy własnych przedsiębiorstwa, w celu ułatwienia analizy jego stanu finansowego i osiągniętych wyników działalności. Ma ona zapobiec uzależnianiu tych funduszy od okresowych wahań, nie stanowiących właściwego kryterium dla norm określających wysokość niezbędnych przedsiębiorstwu środków obrotowych.

Przyjęcie takiej zasady, jako podstawowej i obowiązującej, nie może jednak wykluczyć

tych przypadków, które uzasadniają przyznanie przedsiębiorstwu w ciągu roku większych funduszy, niż to określa zatwierdzony normatyw, albo które wskazują na to, że fundusze te przekraczają potrzeby przedsiębiorstwa.

Do takich przypadków można zaliczyć przede wszystkim przekroczenie przez przedsiębiorstwo planu produkcji lub obrotu, co z reguły pociąga za sobą konieczność zwiększenia pokrycia dla środków normatywnych. Następnie uzasadnia zmianę pokrycia w jednym albo w drugim kierunku zmiana cen i wreszcie przyspieszenie obiegu środków obrotowych, oznaczające obniżenie wskaźników w dniach, co powinno spowodować zmniejszenie pokrycia.

W celu normowania wyłącznie w omówionych przypadkach funduszy przedsiębiorstwa zarówno własnych, jak i pochodzących z kredytu, został przepisami instrukcji wprowadzony normatyw operatywny. Jego znaczenie polega na tym, że stanowi on wskaźnik do jakiego należy dostosować pokrycie normatywów bez potrzeby zmiany normatywu z rocznego planu przedsiębiorstwa, zgodnie z obowiązującą podstawową zasadą jego niezmienności.

Oczywiście wzrost pokrycia o którym mowa, może pochodzić tylko z następujących źródeł: z ponadplanowego zysku i z kredytu normatywnego. Wyklucza się zupełnie wpłatę z budżetu Państwa, która nie może w żadnym przypadku przekroczyć sumy określonej w planie i budżecie. Natomiast w wyniku zmniejszenia pokrycia normatywu, następuje zmniejszenie dotacji budżetowej, lub zwiększenie wpłaty do budżetu, albo zmniejszenie kredytu normatywnego. Podstawą obliczenia normatywu operatywnego powinny być materiały stwierdzające aktualizację środków normatywnych a więc przede wszystkim plan operatywny przedsiębiorstwa. Jeżeli go nie ma, lub gdy nie mamy do niego zaufania, można się opierać na wykonaniu planu z ub. kwartału. W razie braku w ogóle wiarygodnych materiałów, nie ustala się normatywu operatywnego.

3. Istnieją trzy źródła pokrycia dla normatywnych środków obrotowych. Są nimi: fundusze własne przedsiębiorstwa, zobowiązania stałe i kredyt normatywny.

Fundusz własny, jaki może być użyty na ten cel tworzy się: z bilansowego funduszu własnego

go, zmniejszonego o wartość środków trwałych netto, z części zysku oraz z dotacji budżetowej.

Pasywa stałe tj. te zobowiązania, które trwale pozostają w obrocie przedsiębiorstwa, zdobyły sobie prawo obywatelstwa w systemie finansowym, jako środek pokrycia potrzeb normatywnych przedsiębiorstwa.

Przepisy instrukcji stawiają wyraźnie tę zasadę oraz precyzują charakter omawianych zobowiązań i podają sposób ich obliczania. Na rok bieżący został ustalony nowy sposób pokrycia normatywów funduszami własnymi w przedsiębiorstwach handlowych, a mianowicie: normatyw dla towarów w wysokości 50%, a normatywy dla pozostałych składników środków obrotowych w 100%. W handlu hurtowym został zniesiony normatyw „banki“, przy czym nie następuje powiększenie normatywu towarowego, lecz jako rekompensatę nie wlicza się do pokrycia normatywów zobowiązań stałych.

Nowopowstające przedsiębiorstwa zasilane są w fundusze służące do pokrycia normatywów wyłącznie z budżetu Państwa. Styczność ich z kredytem bankowym następuje dopiero z chwilą rozwinięcia działalności gospodarczej, wówczas fundusze własne, potrzebne na pokrycie wzrostu normatywów — uzupełniane są z zysku, a gdy ten jest nie wystarczający — z dotacji budżetowej. Nastąpiła zasadnicza zmiana, jeżeli chodzi o tryb regulowania funduszy własnych przedsiębiorstw, polegająca na tym, że został zlikwidowany rachunek wyrównawczy sum obrotowych i przedsiębiorstwa, działające na zasadzie rozrachunku gospodarczego, rozliczają się z tytułu nadwyżek czy niedoborów wprost z budżetem Państwa.

KREDYT BANKOWY

1. Środki obrotowe ponadnormatywne oraz nienormowane mogą być finansowane wyłącznie z kredytu bankowego. W pewnej mierze za dodatkowe źródło finansowania tych środków można uznać zobowiązania czasowe (okresowe) przedsiębiorstwa, które w odróżnieniu od zobowiązań stałych, występują w przedsiębiorstwie w związku z procesami gospodarczymi o charakterze przemijającym.

Głównym zadaniem kredytu, jak już to zaznaczyliśmy, jest finansowanie środków ponadnormatywnych, a więc związanych z sezonowymi, specjalnymi lub in-

nymi przejściowymi potrzebami przedsiębiorstwa oraz środków nienormowanych, tj. głównie tych, które są zaangażowane w procesie obiegu pieniężnego.

2. Ujęcie w ten sposób istotnego przeznaczenia kredytu nie powinno jednak doprowadzać do mylnych wniosków, że w zakresie środków normatywnych, kredyt jest tylko czynnikiem pomocniczym, czy przejściowym.

W ubiegłych latach taką funkcję przypisywało się dość często kredytowi normatywnemu, przeważnie pod wpływem rozumowania, że fundusze własne przedsiębiorstw będą się powiększały wskutek rentowności i dojdą we wszystkich przedsiębiorstwach do granic normatywów. Po zgłębieniu tego zagadnienia nie trudno jednak dojść do przekonania, że względ na obrotowość środków oraz zasadę oszczędnej gospodarki, powoduje ustalanie normatywów na niskim poziomie, co działa w kierunku powiększania marży między normatywem z planu finansowego, a normatywem operatywnym i w konsekwencji rozszerza zakres kredytu normatywnego.

Drugą przyczyną wzrostu kredytu normatywnego jest realizowanie zasady oszczędnego rozdziału ogółu środków, którymi dysponuje Państwo, co przejawia się w tendencjach do coraz szerszego stosowania procentowego pokrywania normatywów funduszami własnymi przedsiębiorstw, za czym również przemawia względ na skuteczność kontroli spełnianej przez kredyt.

3. Przytoczone motywy stawiają kredyt normatywny na równi z innymi rodzajami kredytów i zupełnie wykluczają wszelkie zastrzeżenia, co do jego istoty jako typowego kredytu bankowego.

W myśl przepisów instrukcji, kredyt przyznawany jest na uzupełnianie własnych środków obrotowych przedsiębiorstwa, tak jak w roku ubiegłym we wszystkich przypadkach, w których przedsiębiorstwo nie ma, lub nie może mieć pokrycia w funduszach własnych dla normatywów ustalonych w planie oraz ponadto, co stanowi rozszerzenie jego zakresu w tych przypadkach, gdy zysk ponadplanowy przedsiębiorstwa nie pokrywa różnicy między normatywem operatywnym, a normatywem z planu rocznego.

Drugą, nową cechą kredytu normatywnego jest wprowadzona w b. r. zasada, że może on być udzielany przedsiębiorstwom handlowym w innym niż dotychczas trybie, a mianowicie w formie udziału

procentowego w zapłacie za towary nabywane przez przedsiębiorstwo i na okres czasu odpowiadający przeciętnemu cyklowi obrotu towarowego.

Ten sposób kredytowania oparty jest na przekonaniu, że w naszym systemie zasadzie radzieckiej, w myśl której kredyty na zapasy normalne udzielane są tylko według obrotu. Taka forma kredytowania wynika stąd, że w procesach ciągłych i powtarzalnych obrót składników materiałowych i towarowych dokonywa się stosunkowo równomiernie, wskutek czego zapasy tych składników są wielkościami w dużym stopniu stałymi, podlegającymi nieznacznym wahaniom.

Kredyt udzielany według obrotu powinien być wykorzystywany w zasadzie w chwili kiedy należy dokonać płatności z tytułu zakupu towaru, ponieważ jednak towary nadchodzą bez przerwy, przeto powstaje konieczność stosowania odrębnej metody kredytowania, wprowadzonej omawianymi przepisami instrukcji, polegającej na kontrolowaniu, w niedługich odstępach czasu, stosunku wykorzystania kredytu do cyklu obrotowego towarów.

W ten sposób obieg środków bankowych łączy się z ogólnym obrotem pieniężnym, obsługującym ruch składników środków obrotowych, będących przedmiotem kredytowania.

Taki system pogłębia znacznie kontrolę obrotu przedsiębiorstwa i wykorzystanych kredytów, szczególnie gdy chodzi o ich wysokość i terminowość zwrotu.

Przyjęta przez nas technika polega na następujących wyliczeniach:

Jeżeli np. cykl obrotowy przedsiębiorstwa ustaliliśmy jako 15-dniowy, a udział jego funduszy własnych w pokrywaniu zapasów normalnych w wysokości 50%, to w przypadku, gdy suma opłaconych w tym okresie faktur wyniesie 120.000 zł., wysokość kredytu powinna równać się:

$$120\,000 \times \frac{50}{100} = 60.000 \text{ zł.}$$

Powyższa funkcja kredytu normalnego jest jeszcze jednym ważkim argumentem popierającym postawioną wyżej tezę o zaliczeniu go do rodzaju typowego kredytu bankowego. Z tego też pewnie względu w systemie radzieckim nie używa się nazwy „kredyt normalny”,

lecz wprost nazywa się go, w zależności od przeznaczenia jakie spełnia np. „kredyt na wartości towarowe”.

W naszym systemie kredytowym podział na główne rodzaje kredytów przeprowadzany jest stosownie do trzech grup środków obrotowych: normalnych, ponadnormalnych i nienormalnych.

Kredyt normalny związany jest z pierwszą grupą środków, tj. z tą, których obrót następuje równomiernie i środki wyłożone powracają w postaci pieniądza w jednakowych odstępach czasu. Wówczas wahania wielkości środków obrotowych są nieznaczne i krótkotrwałe.

Używane przez nas określenie tego kredytu oznacza jego istotną cechę udziału w finansowaniu gospodarki środkami normalnymi i dlatego wydaje się, że określenie to w naszym systemie ma rację bytu.

4. W gospodarce przedsiębiorstwa, w której zaangażowane są z natury rzeczy środki ponadnormalne, np. sezonowe lub specjalne, zapotrzebowanie na środki pieniężne ulega znacznym wahaniom w związku z nierównomiernym przebiegiem procesów produkcji, czy obrotu towarowego. Dlatego też sposób kredytowania tych procesów odbywa się na innych zasadach, niż obowiązujących w gospodarowaniu środkami normalnymi.

Przede wszystkim przedsiębiorstwo może wówczas finansować swe potrzeby wyłącznie z kredytu, bez jakiegokolwiek udziału w tym funduszy własnych. Następnie jeżeli chodzi o metodę kredytowania zapasów materiałowych i towarowych, to można w zasadzie udzielać kredytów według obrotu, lub na podstawie stanu zapasów.

W naszym systemie kredyty ponadnormalne przyznawane są na podstawie przewidzianych w planie stanów zapasów w poszczególnych kwartałach.

Do finansowania potrzeb wynikających z gospodarowania w zakresie środków ponadnormalnych przeznaczone są kredyty: sezonowe, specjalne i przejściowe.

Kredyt sezonowy w porównaniu z jego funkcją w ub. r. ma nieco zwężony zakres działania. Jest on udzielany teraz tylko na sezonowe zapasy oraz nakłady przyszłych okresów.

Zaliczki na kontraktacje są według przepisów instrukcji finansowane kredytem przejściowym.

Kredyt specjalny został w roku bieżącym znacznie wyraźniej i dokładniej określony.

Rozróżniamy przede wszystkim teraz dwie grupy zapasów materiałowych lub towarowych, które mogą być przedmiotem tego kredytu.

Pierwsza grupa to zapasy o charakterze rezerw państwowych, a więc te, które są tworzone na zlecenie naczelných władz gospodarczych, a przede wszystkim Urzędu Rezerw Państwowych.

Druga grupa obejmuje wszystkie zapasy, które powstają w związku ze specyficznymi warunkami działalności gospodarczej przedsiębiorstwa na pewnych odcinkach, np. zapasy rozprowadzone pomiędzy przedsiębiorstwa, wskutek braku pomieszczeń magazynowych w centralach zapotrzebowania.

W stosunku do zeszłorocznego sformułowania, pojęcie to jest szersze, lecz jednocześnie ściślej precyzujące rodzaj zapasów, które można finansować kredytem specjalnym.

Kredyt przejściowy jak już to zaznaczyliśmy na wstępie artykułu, ma duże znaczenie zarówno dla pogłębienia analizy stanu finansowego przedsiębiorstwa, jak i dla techniki operacyjnej przy rozdziale kredytu.

W rozumieniu przepisów instrukcji, pojęciem tego kredytu obejmuje się cztery odrębne rodzaje kredytów. Trzy z nich, tj. kredyty: na zaliczki, na kontraktację, na wstępne finansowanie robót kapitałnych oraz do rozliczenia, są tylko zgrupowaniem istniejących już w ub. r. tych samych rodzajów kredytu, natomiast czwarty rodzaj tj. kredyt na nadzwyczajne potrzeby przedsiębiorstw, jest w stosunku do systemu zeszłorocznego kredytem nowym. Występował on już w naszym systemie w poprzednich latach, lecz w ub. r. był poniekąd „zamaskowany“ w formie kredytu przeterminowanego A.

Jego legitymacją w systemie jest ten aspekt działalności Banku, który wyraża służenie przedsiębiorstwu pomocą kredytową w tych przypadkach, gdy ono staje wobec trudności finansowych spowodowanych okolicznościami niezależnymi.

Pomoc ta ma zapobiec zahamowaniu działalności przedsiębiorstwa, umożliwić mu tym sa-

mych wykonanie planu oraz usunięcie zaburzeń, jakie powstały w procesach finansowych.

Instrukcja rozróżnia dwie główne przyczyny powstawania omawianego kredytu.

Pierwszą będą nie dające się w praktyce wyeliminować zatory w obrotach przedsiębiorstwa, lub inne niezawinione odchylenia od prawidłowej gospodarki, np. gromadzenie produkcji nie zakończonej, wskutek opóźnienia w dostawie niezbędnego materiału pomocniczego — drugą różne akcje zlecone, które występują przejściowo, jak np. udział przedsiębiorstwa w targach itp.

5. Główna grupa aktywów nienormalowanych tj. należności przedsiębiorstwa z tytułu sprzedaży towarów lub usług, finansowana jest kredytem inkasowym.

Na odcinku tego kredytu rozpoczyna się montowanie zasad, które stanowią podstawową reformę systemu kredytowego w kierunku wzmożenia dyscypliny finansowej przedsiębiorstw.

Kredyt inkasowy, który był w ub. r. bezterminowy, a właściwie mechanicznie spłacany, wskutek przydzielania zawsze płatnikom faktur, środków na zapłatę — staje się teraz kredytem ściśle terminowym, związanym organicznie z cyklem inkasowym kredytowanych należności.

Rygor ten wynika z podstawowego założenia przyjętego w b. r., że wobec Banku odpowiedzialny jest za terminowość kredytu jego bezpośredni płatnik (dostawca), który jako uczestnik rozrachunku gospodarczego nie powinien być zwolniony od tak ważnych obowiązków, jak: dochodzenia swych wierzytelności od odbiorców, analizy zamówień złych płatników, staranności w zawieraniu umów planowych itp.

6. Najważniejsza zmiana nastąpiła w przepisach określających funkcje kredytu przeterminowanego.

Jego formę poprzednią można z perspektywy tegorocznej uznać za mało doskonałą, gdyż tkwiły w niej dwie zasadnicze wady:

- 1) objęcie kredytem, który ma cechę sankcji, nieprawidłowości zarówno zawinionych jak i powstałych niezależnie od działalności przedsiębiorstwa,

- 2) przyznawanie i udzielanie kredytu, a nie jak to być powinno, obciążanie konta w wyniku przeterminowania kredytów.

Pierwsza z tych wad znika w nowym systemie, gdyż kredyt przejściowy na nadzwyczajne potrzeby przejmuje finansowanie przedsiębiorstwa w tych przypadkach odchylenia od prawidłowej gospodarki, które przedsiębiorstwo może usprawiedliwić. Trzeba przy tym wyjaśnić, że operowanie w ub. r. kredytem przeterminowanym A było spowodowane opuszczeniem kredytu przejściowego w zasadach kredytowania.

Drugiej wady pozbył się kredyt przeterminowany tylko częściowo. Zasadniczym trybem jego powstawania jest przeterminowanie innych kredytów, samoistnie powstaje w okresie do czasu wstrzymania częściowo finansowania przedsiębiorstwa, a potem tylko na pokrywanie funduszu płac i rat amortyzacyjnych.

Ta zasadnicza zmiana — formy i funkcji kredytu przeterminowanego ma decydujące znaczenie w rozwiązaniu omawianego na wstępie problemu finansowania przedsiębiorstwa obciążonego kredytem przeterminowanym.

Wprowadzone instrukcją rygory polegają na zamknięciu po stosunkowo krótkim czasie tego kredytu i zablokowaniu rachunku operacyjnego przedsiębiorstwa na spłatę wymagalnych zobowiązań według ustalonej kolejności. Wtedy dalsze zadłużanie się przedsiębiorstwa na rachunku kredytu przeterminowanego może w zasadzie nastąpić tylko z tytułu przeterminowania innych kredytów, a w wyjątkowych przypadkach, także w wyniku wypłat z tytułu funduszu płac.

Kolejność pokrywania wymagalnych zobowiązań przedsiębiorstw w okresie blokowania jego rachunku operacyjnego, uwarunkowana jest jeszcze tym, że spłata zobowiązań nie może naruszyć istniejącej pozostałości na rachunku, którą się zawsze rezerwuje na fundusz płac i raty amortyzacyjne.

Rygor ten ma na celu uniemożliwienie obejścia sankcji częściowego wstrzymania finansowania przedsiębiorstwa, co mogłoby nastąpić przez pokrycie z rachunku dalszych zobowiązań, po dniu uregulowania robocizny czy rat amortyzacyjnych, w takim rozmiarze, że w dniu następnej wypłaty z funduszu płac, czy obowiązującego przelewu amortyzacji, Bank zmuszony byłby udzielić kredytu, wskutek braku pokrycia na ra-

chunku operacyjnym, w wyniku spłaty innych zobowiązań.

Obciążanie przedsiębiorstwa na rachunku kredytu przeterminowanego, w celu pokrywania jego zobowiązań do czasu zablokowania rachunku operacyjnego, a potem w wyjątkowych przypadkach na robocizną, traktuje się jako cząstkowe odchylenie od zasady przyjętej w instrukcji, że z chwilą wystąpienia kredytu przeterminowanego zamyka się przedsiębiorstwu dostęp do kredytu bankowego. Ten wyjątkowy tryb kredytowania został wprowadzony na okres przejściowy pomiędzy systemem mechanicznego regulowania zobowiązań przedsiębiorstwa, a rygiem pełnego wstrzymania finansowania przedsiębiorstwa naruszającego dyscyplinę finansową. Tryb ten może być przez Zarząd Banku w każdej chwili generalnie odwołany, a nawet przed tym Zarząd może, na wniosek Departamentu Kredytowego, zastosować do poszczególnego przedsiębiorstwa sankcję pełnego wstrzymania finansowania.

PLAN KREDYTOWY

1. Przedstawiony wyżej mechanizm funkcjonowania kredytu stwarza podstawę i warunki prawidłowego finansowania normatywnych i ponadnormatywnych środków obrotowych przedsiębiorstw.

Realizacja jednak tej prawidłowości wymaga umiejętnego posługiwania się mechanizmem kredytowym i ścisłego przestrzegania jego prawideł.

W zakres związanej z tym działalności wchodzi przede wszystkim planowanie kredytowe, we właściwym znaczeniu tego słowa, tj. polegające na podejmowaniu stale tych wszystkich czynności, które składają się na sporządzenie prawidłowego planu kredytowego i na jego właściwe wykonanie.

Do czynności planowania zalicza się zatem ocenę stanu finansowego przedsiębiorstw, ich potrzeb finansowych, stanu środków obrotowych, którymi dysponują i znajomość struktury tych środków, następnie ocenę przewidywanych wyników działalności, zwłaszcza akumulacji i wreszcie realności dodatkowych zadań, zmierzających do planowanych usprawnień gospodarki finansowej.

Te czynności niezbędne do sporządzenia planu nie wyczerpują całej treści, jaką zawiera pojęcie planowania kredytowego. Raczej stanowią tylko jej fragment.

Oczywistą jest rzeczą, że sporządzenie planu i przeprowadzenie rozdziału jego limitów nie wystarczy, żeby osiągnąć cel gospodarczy, jaki był założeniem planu. Niezbędne jest podejmowanie dalszych czynności, których zadaniem będzie dopięcie tego celu. Trzeba więc uruchomić całą organizację aparatu kredytowego, którego właśnie głównym zadaniem jest kontrola prawidłowego wykonania planu kredytowego. Trzeba bieżąco śledzić rozwój procesów gospodarczych, analizować stany finansowe organizacji i jednostek gospodarczych, szczególnie ruch środków obrotowych, ich stałą przemianę w sferach: towar — pieniądz — towar, badać zatory i przeszkody, jakie występują na drodze do realizacji planu i dążyć wszelkimi możliwymi środkami do ich usunięcia.

Po okresie objętym planem przeprowadza się gruntowną analizę jego wykonania, dającą podstawowy materiał do prac w następnych okresach. Ze sprawozdawczości z wykonania planu powinno wynikać nie tylko, jak plan został wykonany — ilościowo i jakościowo — ale również, jakie były przyczyny odchylenia, z dokładnym określeniem błędów zarówno na szczeblu planowania, jak i wykonania planu. Wykonanie planu kredytowego łączy się, rzecz prosta, z wykonaniem planów finansowych i rzeczowych we wszystkich gałęziach gospodarczych. Dlatego też kontrola wykonania planu kredytowego rozciąga się na kontrolę całej gospodarki wszystkich jednostek, których stosunki finansowe są bezpośrednio, czy pośrednio ujęte w planie.

Tak szerokie pojęcie planowania kredytowego obejmuje właściwie całą działalność aparatu kredytowego Banku i bynajmniej nie byłoby przesadą żeby całą instrukcję oznaczyć tytułem części Części C. Słowa te oczywiście pomijają względy struktury organizacyjnej, ale sens ich ma uwypuklić prawdziwe pojmowanie planowania, ma wyjaśnić to, co nazywa się potocznie „operatywnością“ planu.

2. Drugą istotną i główną cechą planu kredytowego jest

jego normatywność, to znaczy bezwzględny obowiązek przestrzegania limitów planu.

Gospodarka planowa polega na tym, że kierownictwo i centralne dyspozycje w sprawach gospodarczych należą do Rządu.

Centralistyczne określanie zadań gospodarczych wynika z podstawowych założeń gospodarki planowej, a więc ma na celu maksymalne wykorzystanie środków materialnych i czynnika pracy, realizację aktualnych celów państwowych w planowanym okresie, zharmonizowany rozwój wszystkich gałęzi gospodarki itp.

Wykonanie zadań gospodarczych jest zawsze uzależnione od środków finansowych przydzielonych jednostkom realizującym te zadania. Centralistyczny rozdział tych środków uwzględnia zatem planowe zadania gospodarcze i nakreśla kierunki polityki naczelnych władz gospodarczych. Z tego względu gospodarka środkami finansowymi jest organicznie związana z realizacją planów gospodarczych, a tym samym środki te mają ściśle określone przeznaczenie, zarówno co do zadań, które mają finansować, jak i co do wysokości, w jakiej mają być zużyte.

Dlatego też regulowanie środków pieniężnych należy zawsze do czynników powołanych do kontroli planów finansowych, a więc przede wszystkim do aparatu kredytowego Banku, żeby nie dopuścić do występującej często gospodarki pieniężnej „na własną rękę“, pozornie mającej cechy zapobiegliwości, czy przezorności, a faktycznie niezgodnej z planami gospodarczymi.

Ujęte w ten sposób pojęcie planu kredytowego wynika wyraźnie z przepisów nowej instrukcji.

3. Techniczna organizacja planu zarówno, w pionie jego sporządzania jak i kontroli została znacznie usprawniona, przede wszystkim dzięki włączeniu aparatu kredytowego oddziałów wojewódzkich, jako pośrednich, a często bezpośrednich organów planowania.

W związku z tym, układ planu został oparty na działach, rozdziałach i pozycjach — odpowiadających podziałowi planu na plany dla centralnych jednostek lub grup gospodarczych w skali całego Państwa, w skali województwa i okręgu bankowego oddziału.

Instrukcja przewiduje rozszerzenie oddolnej metody planowania, przez objęcie nią w krótkim czasie wszystkich jednostek handlowych i spółdzielczych. Główną metodą planowania jest po-

wiązanie metody oddolnej z centralną, dzięki czemu osiąga się z jednej strony realność planowania i uwzględnienie istotnych potrzeb jednostek, a z drugiej strony włączenie podstawowych wskaźników Narodowego Planu Gospodarczego oraz wzmoczenie nadzoru nad wykonaniem planu.

Z samej istoty planu kredytowego wynika, że jest on oparty w konstrukcji i treści na metodzie bilansowej.

Do jego podstawowych zadań należy zatem nie tylko planowanie rozmiarów i przeznaczenia kredytów, lecz również planowanie środków pieniężnych, gromadzonych przez aparat bankowy, a więc pozostałości na rachunkach przedsiębiorstw, instytucji, nadwyżek budżetu Państwa, wkładów ludności itp. Kontrola tych środków ma zasadnicze znaczenie dla realizacji planów gospodarczych, szczególnie dla ich wykonania z nadwyżką przez to, że jak największe skoncentrowanie ich w Banku i najszybszy ich obieg, umożliwia wzmocnienie akcji kredytowej na cele przewidziane w tych planach, bez pomocy pieniądza gotówkowego.

Operacyjnymi elementami planu są limity kredytowe, cyfry kontrolne i rezerwa. Przepisy instrukcji ściśle rozdzielają rolę tych elementów, z których za podstawowe należy oczywiście uważać limity, gdyż one wyrażają normatywność planu i są głównym instrumentem sprawdzianu dyscypliny finansowej przedsiębiorstw.

Instrukcja zmodyfikowała w pewnym stopniu pojęcie przekroczenia limitu. Składają się na nie dwa zasadnicze rygory. Pierwszy identyfikuje granicę limitu z wysokością obligu, co oznacza, że limit uważa się za przekroczony, gdy powsta-

ło wyższe od niego zadłużenie, a przekroczenie nie jest zatwierdzone lub uzasadnione w określonym trybie.

Drugi rygor polega na analitycznym ujmowaniu stopnia wykorzystania limitu, to znaczy, że nie tylko wysokość zadłużenia decyduje o prawidłowym wykorzystaniu, lecz również sposób zużycia podjętych środków. Tak więc przy obli-gu nawet mniejszym od wysokości limitu, należy limit uważać za przekroczony, gdy przedsiębiorstwo nie wykonało wszystkich zadań na które przeznaczony był kredyt, lub gdy mechanicznie utrzymywało wysokość limitu przez opóźnienie w regulowaniu swych zobowiązań.

4. Omówione główne założenie nowej instrukcji można uważać za kolejny i przypadający na ten rok szczebel w rozwoju naszego systemu kredytowego. Dodać do nich powinno się jeszcze zmiany, jakie przewiduje się w organizacji i metodzie kontroli bankowej. Są one także dużej wagi, chociaż mniej widoczne. Ich znaczenie zasadnicze polega na tym, że wypływają z tego samego ducha, które kształtują nową strukturę kredytu i planu kredytowego.

Na pierwszy plan wybija się „uoperatywnienie” kontroli, polegające na właściwym jej rozumieniu, na ciągłości i aktywności działań zmierzających do prawidłowego funkcjonowania systemu kredytowego. Pojęcie kontroli stapia się właściwie z pojęciem finansowania, czy pojęciem planowania kredytowego. Wszystkie te trzy pojęcia stają się w pewnym stopniu synonimami i używane są dla celów rozgraniczenia czynności aparatu kredytowego pod względem organizacyjnym.

ROMAN MICHEJDA.

SYSTEM FINANSOWY POLSKICH KOLEI PAŃSTWOWYCH W ŚWIECIE DOŚWIADCZEŃ 1950 R.

Po upływie bezmała rocznego okresu kontroli i finansowania przedsiębiorstwa Polskie Koleje Państwowe wskazane jest dokonać przeglądu najważniejszych zagadnień struktury finansowej tego przedsiębiorstwa, zanalizować główne założenia systemu finansowego i stopień realizacji tych założeń w roku 1950, omówić stosowane przez Bank w roku bieżącym metody kontroli i finansowania Polskich Kolei Państwowych oraz wyciągnąć wnioski z obserwacji i spostrzeżeń, poczynionych w ubiegłym dziesięcioletnim okresie kontroli.

Smiało można stwierdzić, że monopolistyczne przedsiębiorstwo eksploatacji kolei żelaznych należy do typu przedsiębiorstw najbardziej skomplikowanych. Składa się na to cały szereg przyczyn. Przede wszystkim przedsiębiorstwo kolei żelaznych nie jest, jeśli tak można powiedzieć, „zlokalizowane“, nie mieści się i nie zajmuje określonego areal, ale jest rozrzucone, „mieści się“ na terenie całego kraju. Z tego faktu płynie cały szereg konsekwencji komplikujących proste gdzie indziej zagadnienia. Każde takie przedsiębiorstwo zatrudnia kilkaset tysięcy pracowników, przy bardzo zróżniczkowanych funkcjach — nic dziwnego zatem, że system płac i świadczeń musi być skomplikowany i odmienny niż w innych przedsiębiorstwach.

Przedsiębiorstwo kolei żelaznych zasadniczo świadczy usługi przewozowe, niemniej jednak musi utrzymywać silny zespół zakładów produkcyjnych tj. różnego typu i wielkości warsztatów mechanicznych, drogowych, elektrotechnicznych, graficznych itd. W ramach jednego zatem przedsiębiorstwa prowadzi się na olbrzymią skalę produkcję usług i produkcję wytworów.

Przedsiębiorstwo tego typu musi prowadzić na wielką skalę inwestycje i kapitalne remonty sposobem gospodarczym, dysponuje ogromnym

zapasem materiałów, świadczy usługi na rzecz zagranicy i jest odbiorcą usług obcych zarządów kolei — a więc rozlicza się obustronnie z zagranicą, jest kontrahentem wszystkich niemal przedsiębiorstw i instytucji krajowych. Wreszcie, przedsiębiorstwo eksploatacji kolei żelaznych z natury rzeczy składać się musi z tysięcy rozrzuconych po całym kraju komórek i jednostek organizacyjnych, które funkcjonalnie i rozruchunkowo muszą być ze sobą wzajemnie precyzyjnie powiązane.

Przedsiębiorstwo Polskie Koleje Państwowe jest takim właśnie typowym monopolistycznym przedsiębiorstwem eksploatacji kolei żelaznych, jest więc jednym z największych i najbardziej skomplikowanych przedsiębiorstw w Polsce, a skala jego zagadnień i swoistych problemów jest bardzo rozległa.

Jeśli zważyć, że PKP przez długie lata jako jednostka budżetu Państwa tkwiły głęboko w kameralistycie, czego w sposób istotny nie zmieniło częściowo tylko skomercjalizowanie tej jednostki w r. 1926, i że po bardzo krótkim okresie przygotowawczym roku 1949 przedsiębiorstwo to od 1. I. 1950 r. staje się w pełnym tego słowa znaczeniu przedsiębiorstwem na rozrachunek gospodarczym, z własnym, bynajmniej nie prostym systemem finansowym, z pierwszym własnym, pełnym planem finansowo-gospodarczym, z nową strukturą organizacyjną i wydatnie rozszerzonymi zadaniami eksploatacyjnymi — to stanie się dla każdego rzeczą zrozumiałą, że ta niejako rewolucja wewnętrzna, jaką przedsiębiorstwo PKP przeżyło, nie mogła zakończyć się w r. 1949 i musiała trwać przez cały rok 1950, a pewne jej echa przejść muszą i na rok następny.

Wydaje się, że sens tej „rewolucji“ jaką przeżywa przedsiębiorstwo PKP leży w tym, że od

r. 1950 przedsiębiorstwo ma do wykonania nie jedno — jak dotychczas — ale dwa równie ważne i doniosłe zadania. Dotychczas najważniejsze było wykonać określone zadania przewozowe przy zachowaniu jak najwyższego i jak najsprawniejszego poziomu technicznego. Obecnie zaś obok i na równi z tym ważnym zadaniem staje się tak samo imperatywne zadanie utrzymania się przedsiębiorstwa przy wykonywaniu prac przewozowych w ramach i rygorach systemu i planu finansowego. Żadne z tych zadań nie ma priorytetu przed drugim — oba są ważne i czołowe.

Zsynchronizowanie tych dwóch postulatów wymagało jednak przedstawienia mentalności całego aparatu ludzkiego w PKP. Ponadto cały pion finansowy tego aparatu musiał studiować od podstaw zasady i metody planowej gospodarki i systemu finansowego.

W etapie omawianych przeobrażeń w PKP doszedł dodatkowy czynnik a mianowicie kontrola Narodowego Banku Polskiego. Nie ulega jednak wątpliwości, że czynnik ten stanowił i nadal stanowi dla przedsiębiorstwa — pomimo pozornego skrępowania jego samodzielności — dużą pomoc przy opanowywaniu zagadnień finansowych i przeszczepianiu systemu finansowego na skomplikowany organizm PKP.

Zadania przedsiębiorstwa w r. 1950 nie były łatwe. Nie były jednak łatwe i zadania Banku. Bankowy aparat kontrolny musiał się uczyć najbardziej elementarnych zagadnień związanych z pracą kolejnictwa, musiał uczyć przedsiębiorstwo zasad systemu finansowego i musiał eksperymentować różne rozwiązania finansowe na obcym sobie i stopniowo poznawanym przedsiębiorstwie. Nie mogło się obyć i nie obyło się bez błędów. Obie strony zdobywały doświadczenie i wzajemnie je wymieniały. Ta współpraca dała poważne rezultaty i jakkolwiek w roku 1950 nie wszystkie tezy systemu finansowego zostały w pełni i precyzyjnie w PKP zrealizowane, to jednak wydaje się, że doświadczenia roku 1950 pozwolą obu stronom tj. przedsiębiorstwu i Bankowi na zastosowanie bardziej prawidłowych rozwiązań w roku następnym.

Po tych kilku uwagach, można dokonać przeglądu najważniejszych tez systemu finansowego PKP na rok 1950 i ustalić w jakim stopniu tezy te zostały zrealizowane.

Tezy organizacyjne

Uchwała Komitetu Ekonomicznego Rady Ministrów z dnia 4. X. 1949 r. w sprawie zasad systemu finansowego przedsiębiorstw państwowych podległych Ministerstwu Komunikacji na rok 1950 — ogłoszona w Biuletynie Finansowym PKPG Nr 6, październik 1949 — przewidywała następujący układ organizacyjny jednostek przedsiębiorstwa PKP.

Jednostki administracyjne.

- Dyrekcja Generalna Kolei Państwowych
- Centralne Biuro Statystyki Przewozów PKP
- Centralne Biuro Taryf i Rozrachunków Zagranicznych PKP
- Centralne Biuro Węglowe PKP
- Centralne Laboratorium Badawcze.

Jednostki operacyjne.

- Centrala Zaopatrzenia PKP
- 10 Dyrekcyj Okręgowych Kolei Państwowych obejmujących 39 jednostek gospodarczo wydzielonych.
- Dyrekcja Warszawskich Kolei Dojazdowych
- 16 Warsztatów Mechanicznych z trzema oddziałami.

Wymienione wyżej jednostki pracowały w roku 1950 już całkowicie w oparciu o zasady systemu finansowego PKP. Fakt ten zasługuje na podkreślenie, gdyż jakkolwiek na ogół jednostki te istniały jako komórki organizacyjne już w okresie poprzednim to jednak całkowite i równoczesne przedstawienie komórek organizacyjnych jednostki budżetowej, jaką właściwie były PKP do 1950 r., na przedsiębiorstwa działające na zasadzie rozrachunku gospodarczego ze wszystkimi jego konsekwencjami — stanowiło wielki wysiłek całego aparatu. Na rozrachunek gospodarczy przeszły bowiem nie tylko poszczególne dyrekcje okręgowe i warsztaty mechaniczne, ale również wchodzące w ich skład mniejsze jednostki organizacyjne, jak warsztaty drogowe, elektrotechniczne, elektrotrakcyjne, graficzne, nasycalnie itd.

Jakkolwiek składowe jednostki DOKP objęte zostały tylko wewnętrznym ograniczonym rozrachunkiem gospodarczym, to jednak stwierdzić

trzeba, że w specyficznych warunkach PKP rozrachunek gospodarczy sięgnął od razu dość głęboko i pozwolił już w pierwszym etapie na ujęcie stopnia samowystarczalności drobniejszych nawet jednostek tego przedsiębiorstwa. Traktując rzecz teoretycznie można by stawiać tezę, iż pożądane byłoby dalsze pogłębienie rozrachunku gospodarczego PKP, to znaczy, z jednej strony rozszerzenie zasady wykazywania i osiągania samowystarczalności na dalsze jednostki organizacyjne PKP, jak np. większe jednostki liniowe, parowozownie itd., z drugiej zaś — przejście na pełny rozrachunek gospodarczy jednostek, które w roku bieżącym objęte były ograniczonym rozrachunkiem gospodarczym. Doświadczenie r. 1950 uczy jednak, że przeobrażenia dokonane w tym roku odbyły się kosztem maksymalnego wysiłku przedsiębiorstwa, przeprowadzone zmiany nie zostały jeszcze dostatecznie ugruntowane, a przedwczesne wprowadzanie dalszych zmian, szczególnie na odcinku rozrachunku gospodarczego, przy braku sił kwalifikowanych mogłoby raczej pogorszyć niż poprawić sprawność pracy tego ważnego dla gospodarki kraju przedsiębiorstwa.

W lipcu 1950 r. utworzona została dodatkowo nowa jednostka organizacyjna PKP — Dyrekcja Zakładów Produkcyjnych K. P. Do zadań tej jednostki należy kierownictwo, koordynacja, kontrola i nadzór w stosunku do podległego jej całego pionu produkcyjnego tj. Warsztatów Mechanicznych K. P.

Pomimo postanowienia uchwały Komitetu Ekonomicznego Rady Ministrów nie powołano do życia jedynie Centrali Zaopatrzenia PKP. O ile utworzenie nie przewidzianej uchwałą KERM — Dyrekcji Zakładów Produkcyjnych K. P. okazało się słuszne i celowe, o tyle nie powołanie do życia przewidzianej wymienioną uchwałą Centrali Zaopatrzenia PKP nie było posunięciem szczęśliwym. Gospodarka materiałowa jest pięta achillesową całego przedsiębiorstwa PKP i tam tkwią najtrudniejsze bodaj do rozwiązania problemy kolejnictwa. Opanowanie olbrzymiego obrotu materiałowego wszelkich niemal asortymentów, zsynchronizowanie dwóch naczelnych postulatów:

bezpieczeństwa ruchu i dyscypliny finansowej, zabezpieczenie prawidłowego i terminowego doprowadzania materiałów do każdego niemal za-

kątka kraju, umiejętne dysponowanie materiałami deficytowymi i sezonowymi — wszystko to razem (nie wyczerpując oczywiście tematu) jest zadaniem, któremu może podołać jedynie dobrze zorganizowana, samodzielna, centralna i w pełni odpowiedzialna jednostka zaopatrzeniowa. Nie wydaje się natomiast możliwe, aby skomplikowane i rozległe zagadnienia zaopatrzenia przedsiębiorstwa PKP mogły być w sposób właściwy rozwiązywane jedynie przez komórkę organizacyjną jednostki centralnej, jaką jest pełniąca obecnie te funkcje Służba Zaopatrzenia Materiałowego w DGKP. Komórka ta z natury rzeczy nie ma i nie może mieć operatywnej samodzielności, a jej obecne powiązania organizacyjne raczej utrudniają niż ułatwiają odpowiedzialne zadanie.

Przed przejściem przedsiębiorstwa PKP na rozrachunek gospodarczy, to znaczy do I.I.1950 istniały w jego ramach tzw. „bazy zaopatrzenia“, które były niczym innym jak tylko wycinkowymi centralami zaopatrzenia i centralnymi magazynami PKP. Funkcje „bazy zaopatrzeniowej“ pełniła DOKP, a zasięg takiej „bazy“ ograniczał się do jednego lub kilku pokrewnych artykułów. Istniała więc „baza“ węglowa, mundurowa, drzewna itd. Zasada rozrachunku gospodarczego wykluczała łączenie w jednej jednostce funkcji zakładu produkcyjnego i centrali zaopatrzenia, toteż Dyrekcja Generalna Kolei Państwowych rozpoczęła oficjalną likwidację tzw. „baz zaopatrzeniowych“ przez nałożenie na dostawców obowiązku kierowania dostaw i faktur wprost do wskazanego przez DGKP odbiorcy, z tym, że miejscowa DOKP dokonuje w imieniu odbiorcy technicznego odbioru materiału (badanie jakości). Akcja ta jakkolwiek nie zlikwidowała wszystkich „baz zaopatrzeniowych“, rozproszyła jednak zarówno centralne magazyny jak i ośrodki dyspozycji zaopatrzeniowych, jak gdyby oddziałów centrali zaopatrzenia. Likwidacja tych pośrednich punktów zaopatrzenia i przesunięcia ich agend na komórkę organizacyjną Dyrekcji Generalnej Kolei Państwowych — tym dobitniej uwypukla potrzebę utworzenia samodzielnej i centralnej jednostki zaopatrzeniowej.

Na podstawie obserwacji i doświadczeń roku 1950 wydaje się celowe i potrzebne utworzenie w roku następnym odrębnej i samodzielnej jednostki — Centrali Zaopatrzenia PKP.

Istota rozliczeń wewnętrznych w pionie usługowo - produkcyjnym PKP

Na dochód przedsiębiorstwa Polskie Koleje Państwowe, jako całości (poza pionem produkcyjnym), składają się wpływy przewozowe i pozaprzewozowe. Wpływy przewozowe są to sumy inkasowane przez jednostki PKP z tytułu opłat za usługi wykonane w związku z przewozem osób, bagażu, przesyłek towarowych, eksportowych i poczty. O cenie usług przewozowych decyduje taryfa. Inkasowane zatem należności z tytułu usług przewozowych określa się mianem wpływów taryfowych lub dochodu taryfowego. Wpływy pozaprzewozowe są to sumy inkasowane przez jednostki PKP z tytułu opłat za wytwory i usługi nieprzewozowe. Do tej grupy wpływów należą:

1) inkasowane opłaty za typowe usługi nieprzewozowe czyli tzw. „inne usługi kolei normalnotorowych lub dojazdowych” np. najem taboru, dzierżawa obiektów, nadzór techniczny bocznic, usługi agencji celnych, akcja propagandowo-turystyczna, wpływy służby sanitarnej itd.,

2) wpływy z usług odpłatnych (konta grupy 96 JPK — realizacja produkcji i usług odpłatnych) tj. wpływy osiągałe od stron spoza kolei za produkcję i usługi wykonywane przez warsztaty drogowe, elektrotechniczne, elektrotrakcyjne, nasycalnie i zakłady graficzne, a mianowicie jednostki na ograniczonym wewnętrznym rozrachunku, a wchodzące jako zakłady wydzielone w skład DOKP,

3) dochody i zyski nadzwyczajne np. częściowy zwrot kosztów umundurowania.

4) dochody działalności pozazakładowej np. z gospodarki mieszkaniowej, rolnej i pokrewnej, warsztatów szewsko-krawieckich itp.,

5) dochody finansowe.

Ceny za wytwory i usługi nieprzewozowe określone są nie na podstawie taryf lecz na podstawie ogólnych zasad ustalania cen, z tym, że ceny za wytwory i usługi świadczone w obrocie wewnętrznym PKP ustalane są bez marży zysku.

Zgodnie z podstawową zasadą rozrachunku gospodarczego i zasadami systemu finansowego PKP, poszczególne jednostki pionu usługowo-produkcyjnego PKP pozostające na pełnym wewnętrznym rozrachunku gospodarczym to jest DOKP, powinny osiągnąć i wykazać samowystarczalność finansową, innymi słowy powinny osiągnąć taki dochód (realizację), który by co

najmniej zrównoważył koszt własny realizacji. Wynik zatem operacyjny w żadnym przypadku nie powinien być ujemny, a w przypadku ustalonej marży zysku powinien być dodatni. Wynik bilansowy natomiast, jako wypadkowa wyniku operacyjnego i wyniku działalności pozazakładowej, operacji i strat nadzwyczajnych i finansowych może się kształtować różnie.

Osiągnięcie przez Dyрекcję Okręgową K. P. dochodu pokrywającego koszty własne uzależnione jest od dwóch elementów:

- a) poziomu taryfy kolejowej,
- b) charakteru danego okręgu kolejowego.

Ad a) Aby taryfa mogła zabezpieczyć kolejnictwu dochód o jakim mowa wyżej musiałaby się opierać wyłącznie na przesłankach handlowych i cenę sprzedażną jednostki produkcji usług (osiokilometr) zrównać z jednostkowym kosztem własnym. W gospodarce planowej komercyjny punkt widzenia przy budowie cen jest zagadnieniem dalszym — konstrukcja taryfy kolejowej musi się opierać o zgola inne przesłanki. Trzeba zatem przyjąć, że z tych czy innych powodów układ taryfy, albo będzie dawał dochód przekraczający koszt własny, albo też ustali dochód poniżej poziomu kosztów własnych. Oba przypadki komplikują prostą zasadę samowystarczalności DOKP. Taryfa za wysoka spowoduje nadmierny zysk, taryfa zbyt niska — stratę operacyjną. Aby wyeliminować wpływ taryfy (konstruowanej niezależnie od potrzeb PKP) na dochodowość jednostek PKP — włączono Polskie Koleje Państwowe do systemu **Rachunku Różnic Cen**, który bądź to zabiera nadwyżkę taryfy nad kosztem własnym, bądź też uzupełnia niedobór w przypadku odwrotnym.

Ad b) Założywszy (w pkt. a) automatyczne regulowanie taryfy stricte wpływów taryfowych za pośrednictwem **Rachunku Różnic Cen** otrzymujemy dochód pokrywający koszt własny. I to jest proste jeśli brać całość przedsiębiorstwa PKP. Dochód jednak poszczególnej dyrekcji okręgowej nie będzie się pokrywał tak jak w całości przedsiębiorstwa z zainkasowanym wpływem taryfowym $\pm$ **Rachunek Różnic Cen**. Byłoby to proste gdyby usługa przewozowa świadczona była tylko przez daną DOKP i wyłącznie w jej okręgu. Wówczas bowiem zainkasowany wpływ przez daną DOKP dotyczyłby tylko jej kosztu i poprawiony o różnicę cen stanowiłby jej dochód. Usługa przewo-

wo rozliczać przedsiębiorstwa PKP z rachunkami wyrównawczymi, a w konsekwencji nie udało się w sposób prawidłowy finansować tego przedsiębiorstwa kredytami bankowymi. Na ten stan rzeczy złożyło się wiele przyczyn i najróżniejszych okoliczności. Aby uniknąć w roku przyszłym podobnych komplikacji pożądane jest wyświetlić istotę i przyczyny błędów. Wszystkie te zagadnienia można zgrupować wokół rozliczeń PKP z Rachunkiem Różnic Cen i rozliczeń z Rachunkiem Sum Obrotowych.

Funkcjonowanie Centralnego Rachunku Przewozów i rozliczenia PKP z Rachunkiem Różnic Cen.

System finansowy PKP wymaga, aby inkasowane przez jednostki usługowe PKP wpływy przewozowe nie pozostawały w dyspozycji DOKP lecz koncentrowane były na Centralnym Rachunku Przewozów — pozostającym w gestii DGKP. W sumach jednak inkasowanych przez jednostki PKP (kasy ekspedycyjne, stacyjne itd.) mieszczą się nie tylko wpływy z przewozu lecz również t. zw. wpływy pozaprzewozowe. Według koncepcji systemu finansowego PKP na r. 1950 tylko wpływy przewozowe winny być odprowadzane na Centralny Rachunek Przewozów, natomiast wpływy pozaprzewozowe powinny być gromadzone na rachunkach operacyjnych jednostek, które dane świadczenia wykonały. W związku z tym wprowadzono zasadę, iż zainkasowane przez jednostki liniowe wpływy odprowadzane są na tzw. rachunki przelewów DOKP, to jest na rachunki pośredniczące niejako między Centralnym Rachunkiem Przewozów, a rachunkiem operacyjnym danej DOKP. Dzienny wpływ na ten rachunek Bank automatycznie dzieli na dwie części i 10% salda przerzuca na rachunek operacyjny DOKP, a 90% salda przekazuje na Centralny Rachunek Przewozów.

Decyzja ta wychodziła z założenia, popartego danymi statystycznymi, że ogółem wpływy pozaprzewozowe stanowią około 10% całej sumy wpływów. Po zamknięciu rachunkowym miesiąca tj. do 25-go miesiąca następnego po sprawozdawczym — poszczególne DOKP zobowiązane były rozliczyć się z DGKP z tytułu zatrzymanych 10% ogółu wpływów i albo z rachunku operacyjnego zwrócić nadwyżkę, albo na rachunek operacyjny miały otrzymać z CRP wyrównanie sumy brakującej. Powyższa metoda dziele-

nia wpływów na przewozowe i pozaprzewozowe była zasadniczo zupełnie poprawna i logiczna. Niemniej jednak kryła w sobie trzy błędy, które przyczyniły się do opóźnionego rozliczenia PKP z rachunkami wyrównawczymi.

Błąd 1. Rozdzielnik 10% i 90% był słuszny dla całego PKP jako średni. Natomiast nie odpowiadał stanowi faktycznemu w poszczególnych DOKP. Stąd ogólne zastosowanie go spowodowało, że niektóre DOKP stale gromadziły bądź to więcej, bądź to mniej niż im się należało. Szczególnie niewłaściwe wyniki dało zastosowanie tego rozdelnika w DOKP inkasujących zryczałtowane należności za przewóz artykułów masowych (np. DOKP Kátowice).

Błąd 2. Rozdzielnik, o którym mowa, ponadto opierał się na pewnej sumie wpływów w r. 1949. Od stycznia jednak 1950 r. uległa zmianie taryfa kolejowa i praca zaplanowana do wykonania. Oba te fakty podwyższyły wpływy przewozowe w rozmiarach zupełnie nieoczekiwanych. Stosunek wpływów przewozowych do wpływów pozaprzewozowych zmienił się zupełnie i rozdzielnik 10 — 90 przestał być realny — niemniej jednak obowiązywał. W konsekwencji DOKP zatrzymując stale 10% ogółu wpływów gromadziły środki nadmierne.

Błąd 3. Błąd ten polegał na założeniu, że ewentualne odchylenia spowodowane zastosowaniem 10% będą szybko likwidowane i rozliczane wobec terminowej sprawozdawczości bilansowej. PKP nie otrzymało jednak zapowiadanych maszyn do księgowania, a przejście na księgowość przebitkową nie poszło tak gładko jak zakładano. Pierwsze zamknięcia rachunkowe pokazały się dopiero po paru miesiącach, a niespodziewanie duże odchylenia od 10%, przez długi czas nie wykryte — tkwiły na rachunkach operacyjnych DOKP.

Zasadnicza operacja wyodrębniania wpływów przewozowych z ogółu wpływów została zatem oparta na niewłaściwej metodzie procentowego dzielenia. Trudno jednak było zastosować inną. Rozważana przez Bank i DGKP na rok 1951 metoda rzeczowego dzielenia wpływów już na stopniu kas ekspedycyjnych, czy kas stacyjnych i kierowania już z tego etapu oddzielnie wpływów pozaprzewozowych na DOKP, a przewozowych na CRP — jest mało przekonującą wobec słabych kwalifikacyj. personelu liniowego i trudności taksatywnego ujęcia w instrukcji kasowej obu

rodzajów wpływów. Nikt nie da gwarancji, że zastosowanie tej metody nie spowoduje jeszcze większych komplikacji. Istnieje natomiast możliwość bardziej precyzyjnego ustalenia rozdzielnika indywidualnego dla każdej DOKP, uwzględniającego zmianę pracy zaplanowanej i ewentualną zmianę taryfy. Jeśli zatem na r. 1951 utrzymana zostanie zasada ściągania na CRP tylko wpływów przewozowych, to niewątpliwie doświadczenia roku 1950 przyczynią się do bardziej prawidłowego realizowania tej zasady.

Oceniwszy krytycznie podział wpływów pójdźmy dalej w ślad za gotówką biegnącą na CRP.

Z całości wpływów DOKP — 90% kierowane jest codziennie i automatycznie z rachunku przelewowego DOKP na Centralny Rachunek Przewozów. Przy wprowadzeniu tego systemu od 1. 1. 1950 r., pierwsze wpływy przewozowe zaksięgowano na CRP dopiero 8 stycznia. Średni czas trwania obiegu pieniądza od kas ekspedycyjnych do CRP wynosił 10 — 11 dni. Szereg interwencji i usprawnień skrócił ten okres do dni 5 — 6. Niemniej jednak z istoty systemu wynika konieczność zamrożenia pewnej sumy będącej stale w drodze. System finansowy nie dał żadnego rozwiązania, a jedynie wskazał na możliwość rozliczenia z Rachunkiem Różnic Cen. Istniały i nadal istnieją jednak wątpliwości co do metody finansowania tej „gotówki w drodze“.

CRP musi otrzymać ekwiwalent tego zamrożenia, gdyż z puli pełnych wpływów trzeba wydzielić zaliczkę na dochód wskaźnikowy poszczególnych DOKP, które poza wyposażeniem w fundusz własny w wysokości normatywu i zatrzymywanymi 10% wpływami pozaprzewozowymi — muszą mieć stały dopływ środków na wykonanie bieżących zadań. Ponadto CRP musi rozliczyć z Rachunkiem Różnic Cen różnice między taryfowym wpływem przewozowym, a dochodem wskaźnikowym.

Istnieją trzy metody rozwiązania sprawy, żadna nie jest jednak w stu procentach zadowalająca:

- a) Bank udziela kredytu — wątpliwości: kredytobiorca DGKP jest jednostką administracyjną, jaki rodzaj kredytu wchodzi w rachubę, czy aktyw gotówka w drodze powinien być finansowany kredytem bankowym;
- b) lukę uzupełnia Rachunek Różnic Cen — czyli o sumę zamrożoną w drodze koryguje się rozliczenie CRP z tym rachunkiem

w pierwszym miesiącu. Za tą koncepcją przemawia możliwość wydedukowania jej z części B pkt. 9 uchwały KERM z dnia 4. 10. 1949 — przeciwko zaś pogląd, iż rozliczenie z Rachunkiem Różnic Cen będzie niekompletne tj. zawsze różne o tę sumę, a Rachunek Różnic Cen powinien zainkasować lub dopłacić tylko różnicę między taryfą, a kosztem;

- c) aktyw „gotówka w drodze“ traktowany jest jako składnik normatywu „Banki“ — luka uzupełniana jest dotacją z Rachunku Sum Obrotowych — wątpliwość: czy element ten nadaje się do normowania oraz czy normatyw i dotację można wiązać nie z konkretną jednostką gospodarczą będącą na rachunku gospodarczym a z abstrakcyjnym nieco „przedsiębiorstwem PKP“ — względnie z CRP — praktycznie zaś z DGKP jednostką administracyjną.

Państwowa Komisja Planowania Gospodarczego zdecydowała się na ewentualność trzecią, co bynajmniej — moim zdaniem — nie oznacza, aby była ona najwłaściwsza. Wobec zmniejszających się w roku 1951 zasad rozliczeń przedsiębiorstw z budżetem, wachlarz ewentualności redukuje się do dwóch: kredyt lub budżet. Ponieważ zaś rozliczenia z budżetem przede wszystkim wypłaty z budżetu będą bardziej sztywne niż z dotychczasowych rachunków wyrównawczych, a suma zamrożenia w drodze może się zmieniać, w zależności od techniki odprowadzania gotówki i wysokości dziennego wpływu, przeto wydaje mi się, że bardziej wskazanym mimo wszystko, bo elastyczniejszym źródłem finansowania tego aktywu, byłby kredyt bankowy — normatywny.

Oprowadzane z kas PKP na CRP utargi z przewozów nie stanowią jeszcze całego wpływu przewozowego. Nie wszyscy bowiem konsumenci usług PKP regulują należności za przewozy z góry. Niektórzy konsumenci, jak jednostki budżetu Państwa i niektóre przedsiębiorstwa lub instytucje korzystają z t. zw. przewozów kredytowanych, to znaczy, że regulują swoje zobowiązania wobec PKP — centralnie, z dołu, w określonym terminie. Należności PKP od tego rodzaju jednostek są bardzo poważne i dość trudne do upłynienia. Zainkasowane przez PKP należności za kredytowane przewozy wpływają na CRP, powstające jednak nowe należności umniejszają kierowany na CRP strumień wpływów przewo-

wych. Aby uzyskać pełną sumę wpływów przewozowych należy na CRP uzupełnić lukę odpowiadającą sumie zarejestrowanych w danym miesiącu należności za kredytowane przewozy. Lukę tę uzupełnia bankowy kredyt inkasowy udzielany DGKP na podstawie składanych przez nią oświadczeń o stanie należności za kredytowane przewozy.

Ustalanie w r. 1950 aktualnych należności za kredytowane przewozy a tym samym ustalanie odpowiedniego limitu kredytu inkasowego dalekie było od precyzji. Olbrzymi aparat PKP nie mógł w sposób błyskawiczny dać DGKP odpowiednich cyfr i sprawa sprowadzała się do podawania bilansowych danych, a więc po 2 — 3 miesiącach może nieaktualnych. Zaplanowanie stanu należności było jeszcze trudniejsze, bo niesposób było określić dokładnie, który resort i kiedy korzystać będzie z usług PKP lub kiedy i jaką kwotę zaległą ureguluje. Posługiwano się orientacją i to na razie było wystarczające.

Nadspodziewanie obfite środki płatnicze PKP w r. 1950 nie zmuszały przedsiębiorstwa do korzystania z tego kredytu — zmusił go jednak Bank, głównie po to, aby tam gdzie można wprowadzić właściwe źródło finansowania i przez to ujawnić istniejące nadmiary funduszy własnych, a poza tym w celu żywszego zainteresowania przedsiębiorstwa jego należnościami i szybszym ich egzekwowaniem.

Stanowisko Banku okazało się słuszne — pewne sumy zostały upłynnione, a ponadto DGKP na skutek sugestii Banku rozwinęła akcję zmierzającą do ograniczenia przewozów kredytowanych do minimum. Akcja ta dała rezultat pozytywny, gdyż przywilej korzystania z przewozów kredytowanych pozostał jedynie przy kilku specyficznych jednostkach budżetowych. Tym samym zmniejszyły się środki zamrożone w należnościach.

Drugą grupę usług PKP, regulowanych podobnie jak kredytowane przewozy, stanowią usługi przewozowe świadczone na rzecz obcych zarządów kolei. Ten eksport usług regulowanych z reguły z dołu powoduje również, iż na CRP nie wpływa z kas PKP pełny wpływ przewozowy.

Przedsiębiorstwo PKP jest równocześnie eksporterem i importerem usług obejmujących przewóz towarów, osób, bagażu i przesyłek ekspresowych, wynajem wagonów i różne świadczenia. Rozliczenia wzajemne między PKP a zarządami obcych kolei następują na podstawie indywidual-

nych umów lub konwencji, przez honorowanie i regulowanie jednostronnych lub dwustronnych wyliczeń. Zawsze jednak z dołu, średnio w ciągu 2 — 3 miesięcy po okresie sprawozdawczym Wpływy z zagranicy i wypłaty na zagranicę księgowane są na specjalnym rachunku, t. zw. Centralnym Rachunku Przewozów — operacje zagraniczne.

Wobec stałej przewagi eksportu nad importem usług — PKP ma stale zamrożone poważne fundusze w średnio trzymiesięcznym cyklu rozliczeń zagranicznych. Są to oczywiście należności wobec obcych zarządów kolei, które należy sfinansować kredytem bankowym. Bank uruchomił tu kredyt eksportowy (eksport usług) w wysokości co miesiąc wykazywanego salda należności i zobowiązań zagranicznych. W ciężar tego kredytu zasilony zostaje Centralny Rachunek Przewozów (normalny), w celu uzupełnienia sum niezainkasowanych przez kasy PKP z tytułu przewozów zagranicznych. Natomiast saldo kredytowe Centralnego Rachunku Przewozów — operacje zagraniczne, przelewane jest na spłatę kredytu eksportowego. W ten sposób zabezpieczony jest stały przepływ inkasa zagranicznego na CRP (normalny) i odpowiednie do stanu należności zagranicznych uzupełnianie pełnego wpływu przewozowego na CRP.

Podobnie jak przy ustalaniu należności za przewozy kredytowane tak i tu istnieją ciągle duże trudności przy wyliczeniu należności i zobowiązań zagranicznych, skutkiem braku odrębnego planu przewozów i świadczeń zagranicznych. Uchwytne są jedynie stany należności i zobowiązań bilansowych w Centralnym Biurze Taryf i Rozrachunków Zagranicznych oraz kwartalne plany wpływów i płatności zagranicznych; brak natomiast danych o mających powstać w danym okresie należnościach i zobowiązaniach, jako wyniku świadczonych względnie odbieranych usług przewozowych. W tym przypadku Bank zmuszony był ograniczyć się do cyfr orientacyjnych i posługiwać się nimi w centralnym finansowaniu PKP.

Duża orientacyjność cyfr zarówno należności krajowych i zagranicznych była konieczna i możliwa do przyjęcia w roku 1950, który był niejako próbą generalną systemu finansowego PKP i który dał przez nikogo nie oczekiwane poważne nadwyżki funduszy.

Przy prawidłowym jednak wyposażeniu przedsiębiorstwa w fundusze własne i bardziej precy-

zyjnym funkcjonowaniu systemu finansowego — DGKP będzie musiała ściśle wyliczać i szybko ściągać swe należności jeśli zechce uniknąć kar-nych kredytów.

Po uzupełnieniu na Centralnym Rachunku

C. R. P. styczeń

Data Winien	Data Ma
	2. I. 2.000 ¹⁾
	8. I. 1.500 ²⁾
	12. I. 2.000 ³⁾
	6 — 31. I. 10.000 ⁴⁾
	15.500

- 1) Dotacja z rachunku sum obrotowych — gotówka w drodze;
- 2) Przelew z rachunku kredytu inkasowego — zamrożone należności za kredytowane przewozy w styczniu;
- 3) Przelew z rachunku kredytu eksportowe — zamrożone należności zagraniczne w styczniu;
- 4) Suma dziennych wpływów z kas PKP z tytułu opłat przewozowych w styczniu;
- 5) Przelew z rachunku kredytu inkasowego — wzrost w lutym należności za kredytowane przewozy;
- 6) Suma dziennych wpływów z kas PKP — z tytułu opłat przewozowych w lutym.

Wartość usług wykonanych w styczniu w cenie taryfowej wynosiła według tego schematu 15.500, a w lutym 14.000.—

Po zbadaniu elementów składających się na uznanie CRP możemy zająć się elementami obciążeniowymi tego rachunku.

Jak już powiedziano wyżej DOKP, zmuszone do przekazywania na CRP wszystkich wpływów przewozowych, mają do dyspozycji jedynie zatrzymane wpływy pozaprzewozowe (10% ogółu wpływów) oraz fundusze własne w obrocie w wysokości sumy normatywów. Aby praca DOKP mogła być wykonywana — DOKP musi otrzymać takie środki, które pozwolą jej na pokrycie ponoszonych nakładów. Suma tych potrzebnych

Przewozów sum, które nań nie mogą z kas PKP wpłynąć, uzyskujemy wreszcie kwotę wpływów przewozowych odpowiadającą wyprodukowanym usługom przewozowym w ich cenie taryfowej. Zilustruje to następująca schematyczna tabelka:

C. R. P. luty

Data Winien	Data Ma
	3. II. 100 ⁵⁾
	1 — 28. II. 13.900 ⁶⁾
	14.000

środków nosi miano dochodu wskaźnikowego. System finansowy PKP przewiduje, że dochód DOKP ustalony jest w „wysokości wynikającej z przemnożenia ilości jednostek obrachunkowych usług przewozowych przez ustaloną w planie cenę tych jednostek obejmującą planowany koszt własny przewozów każdej DOKP oraz marżę planowanego zysku“. Innymi słowy dochód jest iloczynem wykonanej efektywnie pracy i planowanego kosztu jednostkowego (marżę zysku możemy od razu wyeliminować gdyż kompetentne władze odmówiły ustalenia w r. 1950 marży zysku dla PKP). Podstawą zatem do przydzielenia danej DOKP przysługującego jej dochodu jest jej sprawozdanie z wykonanej ilości pracy oraz zawarty w jej planie koszt jednostkowy. Wykonaną pracę może DOKP podać najwcześniej w kilka dni po miesiącu sprawozdawczym, do tego czasu potrzebuje jednak DOKP poważne środki na pokrycie wydatków. W tym też celu system finansowy wprowadził zasadę zaliczkowania DOKP na poczet należnego jej dochodu. Suma zaliczki jaka może być z CRP wypłacona DOKP nie może przekroczyć iloczynu: praca planowana na dany miesiąc razy planowany koszt jednostkowy. Rozliczenie ostateczne CRP z DOKP następuje do dnia 25 następnego miesiąca w oparciu o pracę efektywnie wykonaną przez DOKP i z potrąceniem udzielonych zaliczek. Wyrównanie sum należnych lub ściągnięcie sum nadpłaconych przeprowadzane jest przez odpowiednie zmodyfikowanie zaliczek następnego miesiąca.

Zarówno wpływy jak i wypłaty przebiegać powinny na oddzielnym subkoncie CRP dla każdego miesiąca.

C. R. P. — styczeń

Data	Winien	Data	Ma
3 — 31. I.	14.000 ¹⁾	2. I.	2.000
25. II.	500 ²⁾	8. I.	1.500
26. II.	1.000 ³⁾	12. I.	2.000
		6 — 31. I.	10.000
	15.500		15.500

- 1) Suma zaliczek na dochód styczniowy z wyliczenia: planowana praca 7000 osio/km x planowany koszt jednostkowy — 2 (w lutym 6250 osio/km x 2);
- 2) Wyrównanie dochodu styczniowego z wyliczenia: efektywna praca 7250 osio/km x planowany koszt jednostkowy — 2 (w lutym 6600 osio/km x 2);
- 3) Odprowadzona na Rachunek Różnic Cen nadwyżka wpływów taryfowych nad kosztem planowanym wykonanej w danym miesiącu pracy.

Tak przedstawiają się założenia teoretyczne obrotów na CRP. Są one na pozór proste i nieskomplikowane, niemniej jednak przy realizacji tych założeń napotkano na szereg trudności i powikłań:

- 1) W obawie przed zbyt dużym skomplikowaniem księgowania w pierwszym okresie zdecydowano nie księgować obrotów każdego miesiąca na oddzielnym subkoncie CRP — lecz prowadzić księgowanie ciągłe na jednym głównym rachunku. Obawa była płonna i wydaje mi się, że zrezygnowanie z subkont pogłębiło raczej trudności;
- 2) Przez wyodrębnienie operacji roku 1949 (rachunek likwidacyjny) od operacji roku 1950 odcięto dopływ realizowanych należności z roku 1949, a zanim na CRP zapisane zostały pierwsze wpływy i rozwiązano sprawę sfinansowania cyklu „gotówki w drodze” — trzeba było zasilić DOKP w potrzebne środki. W oparciu zatem o projekt planu eksploatacyjno-finansowego na r. 1950 (w zupełności nierealny) udzielono PKP poważnej zaliczkowej dotacji na uzupełnienie niedoboru funduszy własnych na 1. 1. 1950 i rozprowadzono tę dotację (poza CRP) na

Poprzednio podaną tabelkę schematyczną CRP uzupełnić można teraz pozycjami wypłat:

C. R. P. — luty

Data	Winien	Data	Ma
1 — 28. II.	12.500 ¹⁾	3. II.	100
25. III.	700 ²⁾	28. II.	13.900
26. III.	800 ³⁾		
	14.000		14.000

poszczególne DOKP. Zaspokoiło to potrzeby DOKP ale było również jedną z przyczyn powstania nadmiaru funduszy własnych w DOKP;

- 3) Niezależnie od tego wyposażenia z dotacji poczęły biec zaliczki na dochód wskaźnikowy. Zaliczki te były znacznie większe niż być powinny. Przede wszystkim w okresie do maja — czerwca opierały się one na wadliwie planowanym koszcie jednostkowym. Plan PKP ulegał w czasie od XII/49 r., do VI/50 r., wielokrotnym przeróbkom, każda zaś przeróbka obniżała planowane nakłady. Ostateczną redukcja planowanych kosztów była tak znaczna, że koszt jednostkowy według planu w styczniu był o kilka procent wyższy od kosztu jednostkowego według planu wersji czerwcowej. Mnożenie takiego kosztu jednostkowego przez pracę planowaną musiało dać DOKP środki nadmierne, gdyż koszt rzeczywisty według sprawozdań za ten czas — był dużo niższy od ostatnich mocno zredukowanych limitów kosztu;

Drugą przyczyną nadmiernych zaliczek była koncepcja czynników korygujących plan PKP polegająca na tym, że na pokrycie kosztów przewozu czyli dochodu wskaźnikowego, zaliczono nie tylko wpływy przewozowe lecz i wpływy pozaprzewozowe. Motywem tej decyzji była wykazana w planie PKP ujemna różnica między kosztem a taryfą, co musiałoby pociągnąć za sobą dopłatę z Rachunku Różnic Cen, przy równoczesnym wykazywaniu przez DOKP zysku pochodzącego z wpływów pozaprzewozowych. Przewidywano trudności wycofania tego zysku z PKP — nie chciano przeto ob-

ciążyć budżetu dopłatami do taryfy. Ale z takiego ustawienia tej sprawy wynikały dwie konsekwencje: albo należało zmienić system finansowy w kierunku ściągania na CRP zarówno wpływów przewozowych jak i pozaprzewozowych, skoro całość tych wpływów miała być dzielona na dochody wskaźnikowe, albo nie zmieniając systemu — dochód wskaźnikowy obliczony według reguł sztuki umniejszać o zatrzymane już przez DOKP wpływy pozaprzewozowe. Wówczas jednak nikt nie przewidział skutków owej koncepcji — wszystkie bowiem czynniki stałe ze sobą współpracujące nad zagadnieniami PKP „uczyły” się mozolnie tego przedsięwzięcia. Skutki omówionej koncepcji wykryto dopiero gdy Bank zaczął analizować przyczyny gromadzących się w PKP nadmiarów gotówkowych.

- 4) Oprócz nadmiernych zaliczek DOKP otrzymywały z tych samych przyczyn nadmierne wyrównania dochodów. Jeśli dodać do tego fakt, że praca wykonana znacznie przekraczała pracę planowaną, to zrozumiałe jest, że rozliczenie dochodu dorzucało dalsze nadwyżki DOKP;
- 5) Opóźnione w pierwszym okresie sprawozdania finansowe utrudniały ustalenie salda na CRP, tym bardziej, że poszczególne miesiące nie były prowadzone na oddzielnych subkontach.
- 6) Rozdzielanie z CRP nadmiernych zaliczek i dochodów zostałoby znacznie wcześniej uchwycone, gdyby wpływ na CRP utrzymał się w ramach planu. Siłą rzeczy zabrakłoby jednak pokrycia na udzielanie tak wysokich zaliczek z dochodów. Równocześnie wpływ na CRP był znacznie wyższy od przewidywanego. Złożyły się na to dwie przyczyny: primo — praca wzrosła znacznie w stosunku do planu, w wyniku innego niż planowano rozmieszczenia w czasie (tj. w kwartałach r. 1950) wyznaczonej do przewozu masy towarowej; secundo — nagła zmiana taryfy kolejowej od 1. 1. 1950 r. zburzyła robione w 1949 r., przewidywania wpływów. Zmianę taryfy uwzględniono w późniejszych przeróbkach planu, ale nie uchwycono — że tak to określe — „tętna” nowej taryfy. Dość, że wpływy na CPR szły akurat tak obfitym strumieniem, że pozwoliły kryć wysokie zaliczki, nie pozostawiały jednak na CRP — zwłaszcza w pierwszym półroczu —

tak znacznego salda, aby ono, jako podlegające rozliczeniu z Rachunkiem Różnic Cen, pozwoliło przed rozliczeniem DOKP ustalić w sposób pewny korzystnego stosunku taryfy do kosztu.

- 7) Poza wymienionymi najważniejszymi okolicznościami istniał jeszcze cały szereg innych utrudniających orientację w wytwarzającej się sytuacji. Zaliczyć do nich należy późne zatwierdzenie planu PKP (w czerwcu 1950 r.), ciągłe zmiany planu, odwrotne niż wykazywała realizacja założenia planu, opóźnione pierwsze bilanse, błędne księgowanie na rachunkach PKP, częste storna itd.

Wszystko to razem wzięwszy powodowało, że pozornie prawidłowo przebiegające operacje kryły w sobie trudną na razie do odcyfrowania zagadkę. Zagadki te i niespodzianki znajdowały szczególnie wyraz w nadspodziewanie korzystnym wykonaniu każdego kwartału planu kredytowego PKP.

Bank zdany na razie na obserwację ściśle finansową stwierdzał niewątpliwą nadmiar środków gotówkowych i nie znajdując na razie źródła ich powstawania odprowadzał kilkakrotnie nadwyżki na Rachunek Sum Obrotowych z całą świadomością, iż jest to rozliczenie orientacyjne i tymczasowe. Z chwilą gdy przez powyższe odprowadzenia zwrócona została cała początkowo udzielona dotacja na uzupełnienie rzekomego niedoboru funduszy własnych na 1. 1. 1950 r., a akumulacja środków gotówkowych trwała nadal — Bank rozpoczął gruntowną analizę sytuacji, odrzucił dezorientujące założenia planu na rok 1950 i stopniowo przy pomocy DGKP wykrył wszystkie przyczyny zbyt pomyślnej sytuacji. Przeprowadzono rozliczenia DOKP — CRP z tytułu dochodu wskaźnikowego, dochód i zaliczki umniejszono o wpływy pozaprzewozowe, ustalono nowy plan wpływów na CRP i prawidłowych zaliczek na dochody wskaźnikowe oraz — w rezultacie — ustalono poważne salda na CRP do rozliczenia z Rachunkiem Różnic Cen, które częściowo ostatecznie, a częściowo zaliczkowo rozliczono, drenując z PKP znaczną ilość zbędnych funduszy.

Jak z tego widać droga do opanowania systemu rozliczeń Centralnego Rachunku Przewozów była mozolna. Niewątpliwie były to trudne pierwsze kroki, niemniej jednak, jeśli w roku 1951 nie mają się powtórzyć podobne perypetie, trzeba wykorzystać doświadczenia w 1950 roku. Centralny

Rachunek Przewozów jest bowiem węzłowym punktem rozliczeń PKP i od prawidłowego przebiegu na nim operacji zależy zarówno prawidłowe rozliczenie PKP z budżetem jak i prawidłowe ustawienie w jednostkach pionu usługowo-produkcyjnego dochodu i akumulacji.

Rozliczenia PKP z Rachunkiem Sum Obrotowych i finansowanie jednostek pionu usługowo-produkcyjnego.

Według systemu finansowego PKP poszczególne DOKP otrzymują z Centralnego Rachunku Przewozów swój dochód najpierw w postaci częstotliwych zaliczek, a potem — jako ostateczne rozliczenie dochodu za dany miesiąc. Dochód ten, obliczony przy zaliczce w oparciu o pracę planowaną, a przy rozliczeniu w oparciu o pracę wykonaną, powinien pokryć poniesiony przez DOKP koszt przewozów.

Wiemy, że przez szereg miesięcy 1950 roku, DOKP otrzymywały nadmierne zaliczki i rozliczenia dochodów, m. in. w wyniku pozostawienia na ich rachunkach wpływów pozaprzewozowych, które według decyzji władz miały służyć łącznie z wpływami przewozowymi na pokrycie kosztów przewozów, o które w tym układzie powinny być być potrącone z zaliczek i rozliczeń dochodu wskaźnikowego. Błąd ten później sprostowano i pewna ilość gotówki z DOKP została ściągnięta. Niemniej jednak nadmiary gotówkowe istniały nadal, a bilanse zaczęły wskazywać fantastyczne zgoła (dla tego typu przedsiębiorstwa) zyski.

Istotną przyczyną tego stanu rzeczy było założenie systemu finansowego, iż dochód wskaźnikowy jest funkcją pracy wykonanej i kosztu planowanego.

Otóż należy sobie zdać sprawę z tego, że w kolejnictwie duże nawet zwiększenie pracy (ilość osio/km, tona/km itd.) w niewielkim tylko stopniu pociąga za sobą wzrost kosztów, a w konsekwencji koszt jednostkowy przy zwiększonej pracy jest mniejszy. Zwiększona praca obniża koszt jednostkowy. Jeśli zatem do obliczenia dochodu brano za podstawę koszt planowany bez względu na ilość pracy, to w przypadku pracy zwiększonej — dochód musiał być wyższy od kosztu. Jeśli do tej okoliczności dodać fakt, iż pomimo silnych redukcji — plan kosztów przez szereg miesięcy wykonywany był w 80 — 90% (jeśli wierzyć sprawozdaniom finansowym), to jasną jest rzeczą, że oparcie dochodu wskaźnikowego o koszt jednostkowy — planowany musiało spowodować gromadzenie dużych zysków.

Niewątpliwie intencją twórców systemu finansowego PKP, ustalających, jako jeden z mierników dochodu, koszt planowany, było dopuścić do tworzenia zysków nieplanowanych w DOKP, jeśli one będą wynikały z obniżenia możliwie ściśle planowanego kosztu. Wysiłkiem i gospodarczością osiągnięta redukcja kosztu dałaby wtedy zysk. Ale jeśli zysk taki może się ukazać i to w poważnej wysokości, niejako automatycznie, na skutek wadliwego ustawienia planowanego kosztu jednostkowego, niezależnego od pracy kolei, to wydaje się, iż uzyskane tą drogą sumy stanowią raczej wadliwie rozliczane różnice cen niż właściwy zysk.

Należałoby się — moim zdaniem — zastanowić czy w roku następnym nie byłoby celowe ściśle określenie marży zysku przy równoczesnym zredukowaniu możliwości powstawania w DOKP łatwych zysków ponadplanowych. Byłoby to możliwe przez bardziej precyzyjne niż w roku obecnym zaplanowanie kosztów i kosztu jednostkowego oraz przez wprowadzenie do obliczania dochodu wskaźnikowego dodatkowego elementu, mianowicie współczynnika korygującego planowany koszt jednostkowy w zależności od wykonanej ponad plan pracy. Tą drogą można by zdaje się zapobiec tworzeniu przez DOKP zysków z błędnie rozliczonych różnic cen i bardziej prawidłowo rozliczać różnice między taryfą a istotnie planowanym kosztem.

Powracając do stanu faktycznego roku 1950 stwierdzić należy, że poszczególne DOKP wyposażone zostały w ciągu roku w poważną akumulację, a ponadto otrzymały w pierwszych dniach stycznia 1950 r. zaliczkową dotację na uzupełnienie wykazanego planem zbiorczym niedoboru funduszy własnych na 1. 1. 1950 r. Dotacja ta została rozdzielona przez DGKP pod kątem widzenia ewentualnych potrzeb finansowych stricte płatniczych, jakie mogły zaistnieć w poszczególnych DOKP przed uzyskaniem z CRP pierwszych zaliczek na dochód wskaźnikowy. Suma uzyskana przez DOKP z dotacji nie musiała zatem mieć nic wspólnego z jej niedoborem funduszy własnych w obrocie.

Próby i zamiary Banku orientacyjnego rozliczenia DOKP z Rachunkiem Sum Obrotowych długo musiały być jednak odkładane.

Nie można było do tego zagadnienia w ogóle podejść bez planów jednostkowych DOKP. Plany te robione odgórnie przez DGKP ujrzały światło dzienne dopiero w sierpniu i to z grubym błędem,

polegającym na ustawieniu dochodu DOKP na bazie inkasowanego przez nie wpływu taryfowego. Dało to w rezultacie, pomijając sprzeczność z systemem finansowym, nierealnie planowane zyski i straty w różnych DOKP. Przerobione plany DOKP ukazały się w końcu września a plany warsztatów mechanicznych w końcu października. W miarę posuwania się prac nad bilansem za rok 1949 ujawniła się nierealność przyjętej do planu na rok 1950 poważnej straty 1949 r., a to podważało możliwość orientacyjnego rozliczenia funduszy własnych DOKP w oparciu o plan, ponieważ założenia jego na początek roku były wadliwe. Bilanse DOKP jakkolwiek po upływie kilku miesięcy zaczęły się ukazywać terminowo i punktualnie, okazały się jednak nieprzydatne do rozliczenia funduszy własnych, gdyż nie oparte o bilans otwarcia podawały jedynie sumy przedbilansowe, z których nie można było wyluskać funduszy własnych i obcych. Majątek trwały DOKP nie wyceniony nie wchodził do bilansu, a zyski bilansowe i przebieg kosztów budził poważne obawy, co do prawidłowości zarachowywania nakładów. Rozliczenie grudnia może, jak kolejowa praktyka wykazuje — w zupełnie innym świetle przedstawić dotychczasowy obraz rentowności. Jeśli zatem chodzi o ustalenie pokrycia normatywów, Bank napotyka na bardzo niepewne dane, wątpliwości i trudności.

Nie łatwe było również zagadnienie normatywów w PKP. Po kilku próbach ustawienia norm i wskaźników okazało się, że ani Ministerstwo Finansów, ani PKPG, ani Ministerstwo Komunikacji ani tym bardziej Bank — nie czują się na siłach ustawić w PKP normatywów zapasów w materiałowych jako tako prawidłowy. Przyjęto więc przewidywany stan początkowy jako normatywny, wyliczono odwrotną metodą średnie wskaźniki, założono obowiązek obniżenia wskaźników na koniec roku o określoną ilość dni i tak wyprowadzono normatywów zapasów materiałowych na 31. 12. 1950 r. Normatywy kwartalne ustawiono według przewidywanych obrotów materiałowych danych kwartałów.

Tą metodą ustalony normatyw materiałowy wielokrotnie ulegał zmianom w planie zbiorczym, w wyniku przeszacowania zapasów na 1. 5. 1950 r., zmiany planu zakupów w ciągu roku itd. Zmieniał się również równolegle do planu kosztów ważny normatyw środków płatniczych, a w ogóle został pominięty normatywów zapasów produkcyjnych, jakkolwiek zapasy takie istnieją i istnieć

muszą w jednostkach wydzielonych ale podporządkowanych DOKP.

Jasna staje się trudność rozliczenia DOKP z Rachunkiem Sum Obrotowych na gruncie chwiejnego normatywu — nota bene ustalonego dopiero we wrześniu — i nieuchwytnego zupełnie pokrycia funduszami własnymi.

Niemniej jednak nie ulega kwestii, że DOKP:

- mają duże zyski;
- otrzymały dotacje z Rachunku Sum Obrotowych;
- wykazują w bilansach zamrożenia w nierefundowanych nakładach na kapitalne roboty prowadzone sposobem gospodarczym;
- dysponują ponadnormatywnymi stanami aktywów podlegających normowaniu;
- nie rozliczają dostatecznie szybko obrotu wewnętrznego (w ramach przedsiębiorstwa PKP);
- nie korzystają (z małymi wypadkami) z kredytów bankowych na finansowanie, zgodnie z zasadami systemu finansowego, aktywów ponadnormatywnych i nienormowanych.

W tym stanie rzeczy, jakkolwiek nie było możliwe wyliczenie prawidłowym sposobem dla każdej DOKP jej funduszy własnych — Bank przedstawił Ministerstwu Finansów propozycję odebrania DOKP udzielonej w styczniu 1950 r. zaliczkowej dotacji z Rachunku Sum Obrotowych oraz zdjęcie z każdej DOKP sumy odpowiadającej wartości bilansowej aktywów ponadnormatywnych i nienormowanych, umniejszonej o ewentualnie wykorzystany kredyt bankowy.

Należy bowiem przyjąć, że aktywa te finansowane są, albo wyłącznie nadwyżkami funduszy własnych, albo też w części zobowiązaniami, które wobec trwałego stanu rzeczy mogą mieć charakter zobowiązań stałych. Suma, która byłaby tą drogą ściągnięta jest poważna i pokrywa się mniej więcej z bilansowym zyskiem, co pozwala przypuszczać, iż przedsiębiorstwo już na początku roku wyposażone było w dostateczną ilość funduszy własnych, a całą akumulację zamroziło w aktywach ponadnormatywnych i nienormowanych.

W świetle tych faktów zrozumiałe jest, że kontrola bankowa przedsiębiorstwa PKP nie mogła się rozwinąć w całej pełni, a szczególnie w oddziałach Banku kontrolujących DOKP pozbawiona była najważniejszych instrumentów, to jest wachlarza kredytów i rozliczeń z Rachunkiem Sum Obrotowych:

Wnioski.

Przebudowa i przestawienie na rozrachunek gospodarczy tak skomplikowanego przedsiębiorstwa jak PKP — nie mogło się odbyć bez komplikacji, trudności, nieporozumień i błędów. Rzeczywiście też rok 1950 dostarczył ich dość dużo. Jednocześnie ten okres, niejako próby generalnej dał wszystkim zainteresowanym czynnikiem, a może najwięcej Bankowi — spore doświadczenie i pewną znajomość przedsiębiorstwa.

Przedsiębiorstwo PKP odgrywa w życiu gospodarczym kraju doniosłą rolę, a poziom i sprawność jego pracy nie może się pogorszyć. Toteż rzeczą niepośledniej wagi jest umożliwić temu przedsiębiorstwu jak najszybsze zakończenie okresu doświadczalnego i jak najrychlejsze okrzepnięcia w nowym systemie gospodarowania. Doświadczenia zdobyte w ciągu roku 1950 są dość rozległe i powinny być odpowiednio wykorzystane.

W świetle tych doświadczeń wydaje się, że w roku 1951 powinny być uwzględnione następujące zagadnienia:

- Plan finansowy PKP musi być oparty na przesłankach realnych, szczególnie jeśli chodzi o pracę, taryfę i koszty. Plan musi wykazać prawidłowe powiązania tych elementów i dać prawidłowe rozwiązanie zagadnień pochodnych, jak dochód wskaźnikowy, akumulacja, rozliczenia z budżetem itd.;
- Plan finansowy powinien być konstruowany oddolnie i powinien być zatwierdzony i przedłożony w Banku (zbiorczy i jednostkowy) najpóźniej w styczniu 1951 roku.
- Szczególnie troskliwie powinny być opracowane i zanalizowane normatywy zarówno poszczególnych DOKP jak i zbiorcze całego PKP. Konstrukcja normatywów powinna się już opierać na normach zużycia i wskaźnikach w dniach;

- Bilans za listopad 1950 r. powinien być już oparty o bilans zamknięcia 1949 r. i umożliwić odczytanie funduszy własnych. Bilans za rok 1950 powinien być opracowany w znacznie krótszym czasie niż za rok 1949.
- System finansowy PKP należałoby w pewnych punktach zmienić lub uzupełnić. Chodzi tu przede wszystkim o odpowiednie kierowanie wpływów pozaprzewozowych lub ustalenie zasady podziału ogółu wpływów, określenie ścisłej metody obliczania dochodu wskaźnikowego z uwzględnieniem wzrostu pracy oraz ustalenie źródeł pokrycia dochodu wskaźnikowego.
- Na rok 1951 powinna być ustalona dla obu pionów PKP odpowiednia marża zysku.
- Obroty w Banku na Centralnym Rachunku Przewozów powinny być księgowane dla każdego miesiąca na oddzielnym subkoncie tego rachunku.
- Na początek roku 1951 przedsiębiorstwo powinno być w sposób możliwie dokładny rozliczone z rachunkami wyrównawczymi.
- Przedsiębiorstwo musi znacznie bardziej precyzyjnie ewidencjonować i ustalać sumy zamrożone w drodze, w należnościach krajowych za kredytowane przewozy i w należnościach zagranicznych.
- W DOKP powinna być zmontowana odpowiednia kontrola i sprawozdawczość dotycząca obrotów na CRP.

Uporządkowanie, względnie wyjaśnienie wymienionych zagadnień umożliwi dopiero Bankowi pełne rozwinięcie kontroli nad wszystkimi jednostkami PKP, stopniowe jej pogłębianie i przez ujawnianie nieznanych dziś jeszcze trudności czy niedociągnięć — ułatwi przedsiębiorstwu pracę i osiągnięcia jeszcze lepszych niż dotychczas wyników.

ZASADY PODATKU OD OBROTU W ZSRR.*)

ISTOTA ORAZ EKONOMICZNE UZASADNIENIE PODATKU OD OBROTU W GOSPODARCE SOCJALISTYCZNEJ

W gospodarce socjalistycznej opodatkowanie obrotów od zbytu towarów i od operacji nietowarowych przeprowadza się w różnych formach, a więc przez podatek od obrotu, cła, podatek od operacji nietowarowych, podatek od widowisk. Za pośrednictwem tych form obciążeń wpływa do budżetu ta część ceny, która stanowi produkt podatkowy, wytwarzany w gospodarce socjalistycznej (akumulacja).

Podatek od obrotu stanowi najpoważniejszą pozycję między wpłatami od obrotu. W sumie ogólnej dochodów budżetowych za rok 1949 wyniósł on 58,7%. Obok zysku, podatek od obrotu obejmuje akumulację socjalistyczną, stanowiąc jeden z elementów cen planowanych.

W pojęciu ceny wyrażona jest pieniężna forma wartości towarów wyprodukowanych przez przedsiębiorstwo socjalistyczne, nabywanych przez konsumenta w formie kupna - sprzedaży. Istnienie w gospodarce socjalistycznej stosunków towarowo - pieniężnych uzasadnione jest tym, że w nich wyraża się prawo wartości w przekształconej formie.

Działanie prawa wartości uzasadnione jest przede wszystkim socjalistyczną zasadą rozdziału produktu społecznego w zależności od ilości i jakości włożonej pracy. Zasada ta określa konieczność prowadzenia ze strony społeczeństwa ścisłego rachunku i kontroli nakładów pracy oraz potrzeb każdej jednostki społeczeństwa. Przeprowadzenie tego jest możliwe jedynie na podstawie prawa wartości, a nie w formie czasu pracy, wyniki bowiem pracy jednego robotnika

nie są równe wynikom pracy drugiego robotnika.

W socjalizmie wprawdzie istnieje jeszcze, chociaż poderwana u podstaw, różnica między pracą umysłową a fizyczną oraz między pracą wykwalifikowaną a niewykwalifikowaną. Te różnice, jak i niejednakowy poziom techniki w gałęziach gospodarki narodowej dają różne wyniki wartości wytworzonej produkcji w jednym i tym samym czasie przez różne rodzaje pracy lub pracę jednakową, jednak wykonywaną w różnych gałęziach gospodarki i przy niejednakowych warunkach technicznego wyposażenia przedsiębiorstwa. Z tym wiąże się konieczność ustanowienia jednolitego miernika jakościowego nakładu pracy każdego robotnika, w którym jest zawarta w towarze praca społecznie nieodzowna, a nie praca indywidualna. Zatem praca zawarta w towarze jest jego wartością określoną jednolitym miernikiem jakościowym przy pomocy pieniądza radzieckiego, którą stanowi cena. Państwo socjalistyczne ustanawia ceny na towary na podstawie nakładów społecznie nieodzwrotnych w ich produkcji. Państwo ustala według planu wielkość wytwórczości tego lub innego rodzaju produkcji, wysokość nakładu pracy i materiałów na jej wytworzenie, tj. w rzeczywistości ustanawia wartość wytworzonej produkcji. W ten sposób w organizacji produkcji i kontroli wykonania planowanych zadań przedsiębiorstwa stosuje się nie tylko wskaźniki naturalne (ilość produkcji w asortymencie), ale i wartościowe, tj. w pieniądzech.

W planowaniu wytwórczości oraz w podziale produkcji w skali ogólnej konieczne jest wykorzystanie prawa wartości, tak jak podział pracy społecznej oraz środków wytwórczości między

*) Opracowane na podstawie książki: A. K. Suczkow, Gosudarstvennyje dochody SSSR, Moskwa 1949.

gałęziami gospodarki wymaga ścisłego obliczenia nakładów, ich porównania i współmierności nie tylko w granicach każdej jednostki gospodarczej (przedsiębiorstwa), ale także w granicach danej gałęzi wytwórczości oraz między gałęziami. Na tym oparty jest rozrachunkowy system gospodarczy zarządzania gospodarką, a także przejście towaru od producentów (dostawców) do konsumentów drogą kupna - sprzedaży, tj. przy pomocy pieniędzy, według cen ustanowionych przez państwo.

Prawo wartości w gospodarce planowej działa w formie zmienionej dlatego, że jest ono wykorzystywane świadomie. Również na rynku kolchoźniczym, gdzie ceny ustanawiane są na podstawie podaży i popytu, żywiołowe tendencje prawa wartości są ograniczone, ponieważ poziom cen tego rynku jest pod wpływem oddziaływania cen handlu państwowo - spółdzielczego.

Prawo wartości w gospodarce kapitalistycznej jest siłą żywiołową. Podział środków wytwórczości i pracy między gałęziami gospodarki przejawia się tam w formie żywiołowej i towarzyszy niszczącym następstwom — kryzysom, bezrobociu, wzrostowi nędzy na jednym biegunie oraz wzrostowi bogactwa na drugim, zniszczeniu sił produkcyjnych oraz materialnych dóbr produkcyjnych, zaostrzeniu się konkurencji na rynku, ruinie drobnych producentów — co hamuje rozwój sił produkcyjnych. Wartość, jako podstawowe prawo żywiołowego rozwoju produkcji kapitalistycznej, posiada jako formę swego ujawnienia cenę, która także żywiołowo ciąży do wartości i nigdy ilościowo z nią nie jest zgodna. Żywiołowe odchylenie cen od wartości w górę lub w dół powoduje ustawiczny brak równowagi, dysproporcjonalność wytwórczości kapitalistycznej oraz obniżenie siły nabywczej ludności, a nadto ograniczenie zbytu towarów na rynku.

Państwo socjalistyczne, organizując proces wytwórczości, świadomie stosuje prawo wartości w planowaniu gospodarki narodowej, wykorzystuje je dla urzeczywistnienia jednej z ważniejszych zasad socjalizmu — oszczędności czasu roboczego, tj. osiągnięcia największej gospodarności w produkcji i w obrocie. Zasada ta uwzględniana jest przy planowym ustanawianiu cen oraz określaniu ich elementów.

Za pośrednictwem cen państwo socjalistyczne dokonuje planowego rozdziału produktu społecznego na akumulację i na spożycie ludności.

Materialne wartości produktu społecznego w procesie produkcji stanowią: narzędzia pracy, surowce i materiały budowlane, przedmioty spożycia, odzież, przedmioty obrotu gospodarczego, przeznaczane na spożycie za pomocą radzieckiej sieci handlowej, obok wartości zaspakajających potrzeby kulturalne pracujących itd.

Celem państwa socjalistycznego jest zapewnienie rozszerzenia produkcji oraz najpełniejsze zaspokojenie różnorodnych potrzeb ludności, przeto państwo ustanawia ceny na takim poziomie aby dać pracującym możliwość nabywania wytworzonych produktów. Załóżmy, że wartość wszystkich wytworzonych produktów równa się 350 mld. rb (w cenach niezmiennych), z tego 173 mld. rb przeznacza się na wartości potrzebne dla odnowienia zużytych środków produkcji (częściowe zużycie narzędzi pracy, zużycie surowców itd.), pozostała zaś wartość produkcji w sumie 177 mld. rb dzieli się w następujący sposób: 38 mld. rb na akumulację (zwiększenie środków trwałych oraz środków obrotowych), 10 mld. rb na utworzenie rezerw materiałowych i produkcyjnych oraz 129 mld. rb na spożycie ludności. Wysokość cen ustanawia się w ten sposób, by ludność mogła nabyć wytworzone produkty i aby równocześnie państwo mogło zmobilizować tę część środków pieniężnych z obiegu, która planowana jest do zwrotu bankowi przez obrót towarowy. Planowanie ogólnego poziomu cen określa się ściśle przez ustanawianie cen na poszczególne towary.

Punktem wyjściowym dla ustanawiania cen jest planowany koszt własny, obejmujący następujące nakłady produkcyjne:

- 1) surowce oraz materiały podstawowe,
- 2) materiały pomocnicze i inne,
- 3) paliwo,
- 4) energię elektryczną,
- 5) płace,
- 6) potrącenia od płac,
- 7) częściowe zużycie budynków i narzędzi pracy (odpisy amortyzacyjne),
- 8) różne nakłady (wydatki transportowe i administracyjno - gospodarcze).

Jednakże cena nie może się równać kosztowi własnemu, ponieważ oprócz kosztu własnego zawiera ona jeszcze i produkt dodatkowy, przeznaczony na zaspokojenie potrzeb ogólnopństwowych. Produkt dodatkowy w cenach poszczególnych towarów wyraża się różnym stosunkiem do kosztu własnego. Państwo, ustana-

wiając ceny, świadomie dopuszcza ich odchylenie od kosztów produkcji w kierunku zwiększenia lub zmniejszenia. Taka polityka cen ma na celu zachęcać do wzrostu wytwórczości oraz spożycia pewnych określonych towarów, sprzyjać rozwojowi obrotu towarowego, oszczędności surowca, wykorzystywaniu surowców miejscowych i paliwa, wzrostowi wytwórczości w poszczególnych gałęziach gospodarki, systematycznemu obniżaniu kosztów produkcyjnych itd.

Stosunek elementów ceny nie ma wpływu na poziom spożycia, ponieważ ceny służą państwu do podziału dochodu narodowego, na akumulację i na spożycie. Przyjmijmy, że ustanowiono cenę na jakąś jednostkę produkcji w wysokości 20 rb, w tym koszt własny wynosi 15 rb, akumulacja 5 rb (zysk 2 rb i podatek od obrotu 3 rb). Zmiana stosunku składników ceny w powyższym przykładzie nie może wpłynąć na poziom spożycia, bowiem ustalenie w tym zestawieniu zysku na 2 lub 3 rb, podatku od obrotu w wysokości 3 lub 2 rb, względnie zysku na 5 rb, przyjmując, że nie ma podatku od obrotu, nie ma żadnego wpływu na wysokość danej ceny.

Ceny w gospodarce socjalistycznej tworzy się

w ten sposób, aby sprzyjać wzrostowi socjalistycznej akumulacji, wzrostowi spożycia oraz podniesieniu realnego poziomu dochodów ludności, drogą wzmocnienia siły nabywczej rubla. Jeżeli stosunek składników ceny nie ma znaczenia dla podziału produkcji za pośrednictwem aparatu handlowego, to ma on zasadnicze znaczenie dla przeprowadzenia zasad rozrachunku gospodarczego, kontroli produkcji oraz podziału funduszu gospodarstwa narodowego na akumulację i na spożycie. Bez tego nie można wiedzieć, ile będzie kosztować produkcja danego towaru, jaki jest jego koszt własny oraz z czego on się składa, jaka część akumulacji jest w nim zawarta i jak jest ona podzielona między poszczególne jej formy (zysk, podatek od obrotu oraz inne podatki ustalane w cenie towaru). Powyższe dane powinny być określone przy ustanawianiu cen.

Suma składników cen wszystkich towarów równa się społecznym kosztom produkcji (wartości), zatem odchylenie cen od społecznych kosztów produkcji w tę lub drugą stronę nie zmienia sumy cen wszystkich towarów. Wyjaśnienia to następujący przykład. (w rublach).

Gałęzie gospodarki	Społeczne koszty produkcji (wartość)	Cena towaru	w tym:			Cena niższa od społecznych kosztów produkcji	Cena wyższa od społecznych kosztów produkcji
			Koszt własny dla danej gałęzi	Zysk danej gałęzi gospod.	Podatek od obrotu		
1. Surowcowa . . .	10.000	5.500	5.000	500	—	4.500	—
2. Przemysłowa . . .	20.000	17.000	15.000	1.500	500	3.000	—
3. Produkująca środki spożycia . . .	30.000	37.500	25.000	2.000	10.500	—	7.500
Ogółem . . .	60.000	60.000	45.000	4.000	11.000	7.500	7.500

W przedstawionym przykładzie ogólna suma cen wszystkich gałęzi gospodarki narodowej w wysokości 60 tys. rb równa się kosztom społecznym produkcji. Z powyższego wynika, że cena towarów gałęzi gospodarki surowcowej i przemysłowej określona jest poniżej społecznych kosztów produkcji (5.500 rb oraz 17.000 rb), jednak przewyższa ona koszt własny produkcji (5.000 rb i 15.000 rb). Nadwyżka ta stanowi zysk, a w gałęzi gospodarki przemysłowej nadto podatek od obrotu (500 rb). Natomiast ceny towarów gałęzi gospodarki produkującej środki spożycia są wyższe od kosztu

własnego i kosztów społecznych produkcji. Następnie z porównania wynika, że ceny w gałęziach gospodarki surowcowej i przemysłowej są niższe od społecznych kosztów produkcji o 7.500 rb, gdy równocześnie w gałęzi gospodarki produkującej środki spożycia ceny towarów o taką samą sumę przewyższają społeczne koszty produkcji.

Zatem wartość produktu dodatkowego pierwszych dwóch gałęzi gospodarki (4.500 i 3.000 rb) otrzymała pokrycie pieniężne w cenach towarów innej gałęzi, produkującej środki spożycia.

Z przytoczonego przykładu wynika, że w ogólnej sumie cen udział produktu dodatkowego stanowi

$$25\% \frac{60.000}{(4.000 + 11.000) \times 100}$$

Jeśli by we wszystkich gałęziach gospodarki ceny były równe społecznym kosztom, wówczas akumulacja w gałęzi gospodarki surowcowej winna by stanowić 2.500 rb zamiast 500 rb, w przemysłowej — 5.000 rb zamiast 2.000 rb oraz w produkującej środki spożycia — 7.500 rb zamiast 12.500 rb, a według ciężaru gatunkowego produkt dodatkowy wyniósłby we wszystkich gałęziach 25% zamiast 5%, 10% i 41,6%. Z tego wynika, że 20% produktu dodatkowego, wytworzonego w gałęziach surowcowych i 15% w przemysłowych, pokrywane są z cen towarów gałęzi produkującej środki spożycia.

Czy produkt dodatkowy może być pokrywany z cen towarów gałęzi gospodarki surowcowej i przemysłowej? Oczywiście, ale zahamowałoby to jego wpływ do budżetu, ponieważ cykl produkcyjny w tych gałęziach jest znacznie dłuższy od cyklu gałęzi produkujących środki spożycia.

Produktu dodatkowego nie można realizować tylko przez niektóre towary gałęzi produkującej środki spożycia, gdyż naruszałoby to prawidłowy stosunek cen na towary tej gałęzi. Układ towarowy ma różne formy wzajemnej zależności, a więc potaniecie jednych towarów prowadzi do stosunkowego podrożenia innych i odwrotnie — podrożenie jednych powoduje potaniecie innych towarów.

Na przykład, stosunek cen dwóch towarów wyraża się jak 2:1 (jeden towar wartości 40 rb, a drugi 20 rb). Załóżmy, że pierwszy towar został zwolniony od podatku od obrotu w sumie 8 rb, wówczas stosunek będzie równy 1,6:1, a jeśli nałożymy 8 rb podatku na drugi towar — to stosunek będzie się wyrażał jak 1,14:1 (32:28). Zatem potaniecie jednego towaru powoduje podrażanie drugiego i na odwrót. Do takiej sytuacji państwo nie może dopuścić, albowiem w tym przypadku dla jednych towarów byłoby to naruszeniem zasady jawnego handlu, a w drugim — nastąpiłoby przetrzymywanie (nagromadzenie) towarów.

Różny ciężar gatunkowy produktu dodatkowego powstał w rezultacie tego, że państwo, planując ceny, realizuje część produktu dodatkowego jednych gałęzi gospodarki przy pomocy towarów innych gałęzi. Z tego wynika, że gałęzie gospodarki surowcowej i przemysłowej sprzeda-

ją swoją produkcję gałęziom produkującym środki spożycia po cenach niższych od społecznych kosztów produkcji i tym samym obniżają koszt własny produkcji wytwarzanej przez te gałęzie. Jednak obniżenie kosztu własnego w tym przypadku nie jest rezultatem działalności tych gałęzi gospodarki, lecz rezultatem budowy cen.

Określona część produktu dodatkowego (w formie zysku) realizowana jest we wszystkich gałęziach gospodarki. Planowana rentowność uważana jest za normalną w granicach 4 — 5%. Z tego wynika, że część produktu dodatkowego, która powstaje w rezultacie budowy cen i przewyższa normalną rentowność, winna być oddzielona od tej części, która jest realizowana w postaci zysku przez produkcję wszystkich gałęzi.

Takie rozgraniczenie przeprowadza się za pośrednictwem podatku od obrotu, który koncentruje się głównie w gałęziach produkujących środki spożycia, a nie rozszerza się natomiast na produkcję przemysłu ciężkiego. To wyjaśnia, dlaczego ciężar gatunkowy wpłat podatku od obrotu poszczególnych gałęzi gospodarki nie odpowiada ciężarowi gatunkowemu tych gałęzi w ogólnym wyniku całej produkcji. System ten sprzyja potanieniu i uproszczeniu ściągania akumulacji do budżetu oraz lepszemu rozwiązywaniu zadań finansowo - gospodarczych.

Obciążenie obrotów drogą wyłączenia części akumulacji zapewnia równocześnie nieustanny wpływ dochodów do budżetu, niezależnie od rezultatów planowanych zadań w zakresie obniżenia kosztów własnych, gdyż podatek od obrotu jest wielkością ściśle określoną w cenie jednostki produkcji. Natomiast niewykonanie planu w zakresie obniżenia kosztu własnego powoduje zmniejszenie rentowności. Stałe ceny oraz stawki podatku od obrotu pozbawiają przedsiębiorstwa możliwości otrzymywania planowanego zysku przy niewykonaniu przez nie wskaźników jakościowych planu na rachunek tej części produktu dodatkowego, która wytworzona została w innych gałęziach gospodarki.

Zapewniając stały wpływ dochodu do budżetu, podatek od obrotu oddziałuje równocześnie aktywnie na przedsiębiorstwo wpłacające podatek. Zobowiązanie wpłaty określonej sumy podatku od obrotu pobudza przedsiębiorstwo do przedsięwzięcia wszelkich środków dla wykonania planów produkcyjnych. Podatek od obrotu odgrywa zatem dużą rolę nie tylko w wykona-

niu planu finansowego państwa, ale i w rozwiązywaniu zadań gospodarczych. Zasady budowy stawek, sposób opodatkowania oraz organizacja ściągania podatku ma na celu zapewnić nie tylko terminowość wpływu sum do budżetu, ale także współdziałać we wzmocnieniu dźwigni gospodarczych, stosowanych w organizacji gospodarki socjalistycznej, przede wszystkim dochodu i ceny, od których zależy rozrachunek gospodarczy.

Podatek od obrotu oraz inne wpłaty od obrotu do budżetu mają jeszcze i to znaczenie, że dzięki nim określa się normalną rentowność (stosunek zysku do handlowego kosztu własnego) dla poszczególnych towarów. Nadmierna lub niedostateczna rentowność osłabia rozrachunek gospodarczy i nie pobudza do wykorzystywania wszelkich możliwości w kierunku obniżenia kosztu własnego.

Obciążenie obrotu ma również znaczenie dla tworzenia się cen; daje ono bowiem możliwość zróżnicowania cen dla poszczególnych gałęzi gospodarki oraz na poszczególne towary, zgodnie z zasadami gospodarczymi, nie naruszając przy tym zasad planowania produkcyjnego, cen hurtowych, rachunkowości i kalkulacji. Jeśli, na przykład, trzeba zmienić stosunek cen na towary, nie naruszając ich ogólnego poziomu, to wystarczy sprawdzić w składnikach cen towarów wielkość podatku od obrotu, nie naruszając przy tym pozostałych elementów ceny.

W gospodarce kraju nie obniża roli i znaczenia tego systemu to, że obciążenie obrotu rozciąga się nie na wszystkie towary i że w cenie poszczególnych towarów zajmuje ono stosunkowo nieznaczne miejsce lub w ogóle go nie ma.

Formy i metody ściągania do budżetu części socjalistycznej akumulacji ustanawia się z uwzględnieniem zadań wzmocnienia rozrachunku gospodarczego, racjonalnej organizacji produkcji i zbytu oraz z uwzględnieniem polityki cen. Podatek od obrotu jest podatkiem zasadniczym, wpłacanym przez przedsiębiorstwa gospodarki

socjalistycznej oraz najważniejszym źródłem dochodowym budżetu państwowego ZSRR.

W krajach kapitalistycznych obciążenie obrotu, zasadniczo systemem podatków pośrednich, zmniejsza spożycie pracujących. Ze swoich niskich dochodów oddają oni w formie podatków dużą ilość środków na utrzymanie aparatu administracyjno-politycznego i na zbrojenie. Choć ustanawia się tam podatki od obrotów towarowych, należących do eksploatatorów, to jednak płaci je ludność pracująca. Jest to jedna z przyczyn zmniejszania się rynku dla zbytu produkcji, ponieważ siła nabywcza podstawowych konsumentów — pracujących — nieustannie się obniża. W związku z tym towary nie znajdują zbytu, jakkolwiek potrzeby nie są zaspokojone. Podwyższenie siły nabywczej możliwe jest drogą obniżenia cen, jednak kapitaliści nie są skłonni do obniżki, a przeciwnie do podwyższania cen. Podwyższenie siły nabywczej możliwe jest również drogą podwyższenia realnych dochodów ludności, jednak kapitaliści obniżają realny poziom tych dochodów, wywierając ucisk administracyjno-polityczny na pracujących, walczących o polepszenie warunków swej egzystencji. Pracujący nie mogą sobie stworzyć warunków ludzkiej egzystencji w ramach ustroju kapitalistycznego, albowiem celem produkcji kapitalistycznej jest zysk, a nie dążenie do najbardziej pełnego zaspokojenia różnorodnych potrzeb ludności, jak to ma miejsce w ZSRR oraz w krajach demokracji ludowej, które wstąpiły na drogę socjalizmu. Zatem w państwach kapitalistycznych nałożone podatki na pracujących stanowią dodatkową eksploatację robotników i drobnych producentów.

Podstawowym źródłem dochodów budżetu państwowego ZSRR jest akumulacja gospodarki socjalistycznej. Wysokie tempo rozwoju sił produkcyjnych zapewnia wzrost akumulacji, środków produkcyjnych oraz spożycia. Socjalistyczny sposób produkcji zniósł eksploatacyjną istotę podatków.

ORGANIZACJA i TECHNIKA FINANSOWA

Stefan Szalowski.

PLANOWANIE PRACY W ODDZIALE *)

Planowanie pracy, jak i planowanie w ogóle, polega na ustalaniu i kierowaniu czynnościami wchodzącymi w zakres objęty planowaniem. Warunkiem prawidłowego planowania pracy jest racjonalny podział czasu roboczego i oszczędność czasu, konieczne w kolektywnej pracy w socjalistycznym systemie gospodarowania.

Jest rzeczą powszechnie wiadomą, że każdy zespół ludzki składa się z jednostek, których energia, zdolność szybkiego ujmowania zagadnień pracy do wykonania i umiejętnego wykorzystania czasu jest niejednolita. Szczególnie widoczne przykłady tego na terenie naszej pracy znajdujemy w zespołach manipulacyjnych. Np. w większym oddziale, przy sprawdzaniu otrzymanych awizów uznaniowych, z zatrudnionych przy tej czynności dwóch pracowników, przeważnie jeden będzie pracował wydajniej od drugiego, mimo tej samej dokładności i staranności.

Zagadnienie wyrównania wydajności pracy w drodze podciągnięcia pracownika słabszego, wymaga stosowania odpowiedniego bodźca psychicznego przy zastosowaniu racjonalnej organizacji pracy. Bodźcem takim jest planowanie pracy. Plan bowiem, przewidujący terminy wykonania poszczególnych prac, o ile jest opracowany w oparciu o realne warunki i możliwe jak najbardziej szczegółowy, stwarza r y t m wciągający nawet pracowników opieszalszych i zmuszający ich do przystosowania się do właściwego tempa pracy i właściwej wydajności.

Musimy jednak dodać przy tym, że plan pracy będzie skuteczny pod warunkiem, że:

- wykonamy go zgodnie z ustalonymi wytycznymi, gdyż tylko wtedy możliwe jest porównanie wyników z planem;
- wykonamy go we właściwym czasie, gdyż czas jest istotną cechą planu;

- wykonamy go na właściwym szczeblu struktury organizacyjnej, gdyż dobry plan przewiduje, jaka komórka ma daną pracę wykonać;
- wykonamy go właściwymi siłami i środkami, które przewidziano w planie, co jest warunkiem dobrego opracowania planu.

I.

Po tych krótkich uwagach wstępnych należy zastanowić się czy szeroko pojęte planowanie pracy w oddziałach Narodowego Banku Polskiego jest praktycznie możliwe. Operacyjny bowiem charakter czynności oddziału, ściśle uzależniony od okoliczności zewnętrznych, tj. od klienteli, na pozór uniemożliwia pogłębienie planowania pracy, z wyjątkiem prac o charakterze specjalnym lub dodatkowym i usprawniającym. Tego rodzaju stanowisko zajął ostatnio jeden z oddziałów wojewódzkich przy okazji zawiadomienia Wydziału Organizacyjnego o podjęciu planowania prac oddziałowych. Jestem jednak innego zdania, w czym zresztą utwierdza mnie artykuł dyr. Szyrockiego z Oddziału Wojewódzkiego Katowice, p. t. „W sprawie podniesienia poziomu pracy działów kredytowych“, ogłoszony w nr 10 Wiadomości NBP z roku bieżącego.

Jak wynika bowiem z wywodów dyr. Szyrockiego O/Wojewódzki w Katowicach stosuje szeroko planowanie prac kredytowych, gdzie czynności są najbardziej trudne do przewidzenia i ustalenia.

Oddział ten przygotowuje dla działu kredytowego co t y d z i e Ń plan pracy i omawia go szczegółowo z kierownikami grup. Plan ten obejmuje prace specjalne i dodatkowe, pod które to pojęcia podciągamy wszelkie polecenia zawarte w okólnikach lub listach okrężnych, a dotyczące sprawozdawczości, opracowań planów finansowych itp. Plan ten obejmuje również — co szczególnie podkreślam — prace, zwane przez dyr. Szyrockiego „własnymi“, a będące wynikiem przeprowadzanej przez oddział kontroli przedsiębiorstw, czyli właściwie prace b i e ż ą c e działu kredytowego.

*) Referat wygłoszony w Warszawie w dniu 28. 10. 1950 r. na konferencji dyrektorów oddziałów wojewódzkich NBP.

Dla zagadnienia planowania prac w Banku najistotniejsze są prace bieżące. Aczkolwiek ważną sprawą jest i duży sukces stanowi właściwe rozplanowanie prac specjalnych i dodatkowych, nie dopuszczające do opóźnień i niedostatecznego wykonania, z powodu nagromadzenia się ich w niedogodnym dla oddziału momencie, to jednak dopiero, gdy ułożymy i właściwie wykonamy plan prac bieżących, może być mowa o pełnym sukcesie. Nie powinno być przy tym przeszkodą to, że prace bieżące — a szczególnie w dziale kredytowym — są trudne do ustalenia, ponieważ trudno dobrze przewidzieć, jakie sprawy wyłonią się przy kontroli tego czy innego przedsiębiorstwa. Zagadnienie to można uregulować, zostawiając do czasu nabycia odpowiedniego doświadczenia — pewne luzy w planie i tak, jak postępuje O/Wojewódzki Katowice, układając plany na krótsze okresy, tygodniowe lub dekadowe, by luzy te nie były zbyt duże, w stosunku do czasu zaplanowanego na prace.

Mówiąc poprzednio o teoretycznych warunkach skuteczności planu, świadomie opuściłem bieżącą kontrolę wykonania, jako zagadnienie oddzielne, występujące przy wykonaniu każdego zadania, a nie tylko zadań wynikających z planu. Oczywiście więc również wykonanie planu prac działu kredytowego musi być stale kontrolowane, tym bardziej wobec płynności prac bieżących działu. W związku z tym w O/Wojewódzkim Katowice odbywają się codzienne poranne zebrania kierowników grup działu, na których dyskutuje się przebieg prac i uzupełnia się plan sprawami pilnymi, nie cierpiącymi zwłoki. Zebrania te są dla oddziału ważnym instrumentem kierowania i kontroli prac w dziale kredytowym.

Należy przy tym nadmienić, że błędna i niebezpieczna jest spotykana niekiedy opinia, według której dokładny podział obowiązków w dziale kredytowym lub innym, przy zachowaniu należytej więzi koordynacyjnej pomiędzy poszczególnymi pracownikami i kierownictwem, stwarza już wystarczające warunki dla skutecznego wykonania zadań przez oddział. W pracy kolektywnej, jaką jest praca oddziału, gdzie czynności poszczególnych pracowników ściśle zająmują się, jeżeli zająmienia te nie są należycie „w czasie“ zaplanowane, mogą powstać niepożądane opóźnienia. Opóźnienia te wprowadzają przy odpowiednim nadzorze, czy kontroli zostaną wykryte, lecz usunięcie ich nastąpi już po fakcie.

Wracając do praktyki planowania w O/Wojewódzkim Katowice, godne uwagi jest to, że oddział ten — realizując zasadę planowości prac — dąży również do wprowadzenia planowania w związku z analizą i opiniowaniem planów techniczno-przemysłowo-finan-

owych przedsiębiorstw, zarządzoną listem okręжным nr 48/K i 50/K. Oddział bowiem zwrócił się do oddziałów z terenu województwa katowickiego o nadesłanie planów prac związanych z opiniowaniem planów wytwórczych i podał im przy tym, jakie dane plan powinien zawierać. Tego rodzaju postępowanie, chociaż dotyczy tylko wycinkowego i specjalnego zagadnienia, wydaje się być dobrą metodą wciągnięcia i przyzwyczajenia oddziałów terenowych do planowania prac, jako skutecznego czynnika właściwej organizacji.

W świetle tych uwag sędzę, jasna powinna być zasadnicza intencja niniejszego artykułu — zwrócenie uwagi na niezbędną w prowadzeniu przez oddziały wojewódzkie, na własnym terenie i na terenie podległych im oddziałów, szeroko zakrojonego planowania wszelkiego rodzaju prac.

II.

Przejdźmy z kolei do zagadnień metody planowania. Przy sporządzaniu planów prac posługujemy się zasadniczo dwoma metodami: opisową i graficzną. Szczególnie pomocna jest przy tym metoda graficzna. Skuteczność bowiem planu zależy w dużej mierze od przedstawienia w grę wchodzących elementów i zjawisk w sposób możliwie najprostszy, najwyraźniejszy i najbardziej zrozumiały. Stosowany z umiarem wykres przedstawia plan niemniej wyraźnie od opisu i dzięki kojarzeniu wrażeń optycznych z treścią planu ułatwia jego terminowe wykonanie.

Złożoność prac oddziałowych z szeregu elementów i współzależność ich od siebie wymaga planów szczegółowych, opartych o rozczłonkowanie poszczególnych prac odcinkowych w formie sporządzenia jak gdyby ich „fotografii“, przedstawiającej rodzaj każdej pracy i okres czasu jej wykonania. Np. ustalamy:

- odbiór korespondencji z poczty od godziny 7-ej do 7.30 i od 7.45 do 15-ej;
- otwieranie i sortowanie korespondencji od 7.30 do 9-ej itd.

Takie fotografie prac cząstkowych, razem zestawione i ustalające zgrany rytm pracy, nazywamy harmonogramem, przy czym harmonogram może być tylko opisowy lub też rysunkowy, czyli graficzny. Brak czasu nie pozwala na bliższe przedstawienie tutaj techniki sporządzania harmonogramów. Odpowiednie przykłady zostaną przez Wydział Organizacyjny sporządzone i dostarczone wszystkim oddziałom.

W każdym bądź razie, na podstawie doświadczeń ZSRR i na podstawie prób przeprowadzonych przez O/Wojewódzki Katowice, możemy z całą pewnością stwierdzić, że harmonogramy prac dają kierownictwu oddziałów do ręki instrument ułatwiający planowanie pracy i właściwą organizację.

Harmonogram bowiem to — w sensie organizacyjnym — cykl zarządzeń mających na celu*):

- szczegółowe planowanie;
- racjonalną organizację bieżących czynności;
- mobilizację wewnętrznych rezerwowych środków pracy oraz dyscyplinę, terminowość i dokładność wykonywanych funkcji.

Harmonogram jako szczegółowy plan pracy jest r o z k a z e m obowiązującym zespoły pracowników do wykonania w oznaczonym czasie określonych odcinków pracy. W tym miejscu może ktoś zarzucić, że przecież ilość czynności i wkład pracy przy poszczególnych czynnościach nie są stale równomierne, w związku z czym sztywnie zakreślone terminy nie zawsze będą mogły być dotrzymane. Oczywiście harmonogram powinien być stale kontrolowany i w przypadku t r w a ł y c h zmian na poszczególnych odcinkach pracy, należy harmonogram korygować. Jednakże przy sporadycznych tylko wahaniach na poszczególnych odcinkach pracy, zakreślone terminy muszą być dotrzymane, ponieważ opóźnienie na jednym odcinku natychmiast powoduje opóźnienie dalszych etapów czynności. Tylko takie postawienie sprawy mobilizuje w s z y s t k i c h pracowników do pomocy na zagrożonym odcinku. Harmonogram bowiem jest wybitnie k o l e k t y w n ą instrukcją pracy, nie określającą nazw i ilości pracowników, którzy powinni wykonać poszczególne prace. Taki charakter harmonogramu powoduje zacieśnienie ducha solidarności w pracy zbiorowej i ułatwia rolę kierownictwa oddziału.

Oddział Wojewódzki w Katowicach zastosował harmonogram jako metodę planowania bieżącej pracy dziennej w dziale rachunków osobowych. Doświadczenia tego oddziału, jak i posiadane przez nas informacje o praktyce w ZSRR, dotyczą na razie tylko stosowania harmonogramów przy pracach manipulacyjno-rachunkowych. Z natury bowiem rzeczy częściowe elementy tych prac są bardziej uchwytne od prac referendarskich. Przy pracach tego ostatniego rodzaju mamy już jednak również poza sobą pewne próby harmonogramów na terenie centrali Banku. Próby te potwierdzają możliwość i omówioną skuteczność stosowania

harmonogramów przy pracach referendarskich, z tym jednak, że stosowano je wyłącznie do prac specjalnych, rozłożonych na dłuższe okresy czasu.

Niemniej wydaje się, że wprowadzenie we wszystkich oddziałach harmonogramów bieżącej pracy dziennej powinno w najbliższym czasie nastąpić nie tylko w pionie manipulacyjno-rachunkowym, lecz również w pionie kredytowym. Harmonogramy prac bieżących w pionie kredytowym mogą bowiem oprzeć się przede wszystkim na planach obsługi klientów. Harmonogram pionu kredytowego byłby więc przede wszystkim planem wyznaczającym każdemu klientowi lub każdej grupie klientów określony czas, w którym powinien zgłosić się do banku. Harmonogramy tego rodzaju pozwalają na równomierne wykorzystanie godzin pracy, eliminując gromadzenie się klientów w poszczególnych punktach i pośpiech nie wskazany dla dokładności pracy.

III.

Pogłębienie i rozszerzenie planowania pracy w oddziałach leży nie tylko w interesie naszego aparatu bankowego i kierownictwa oddziałów. Ma ono również istotne znaczenie dla wszystkich pracowników.

Objawy nerwowości, występujące w toku nagromadzenia się pilnych spraw bieżących lub w toku okresowych prac specjalnych i sprawozdawczych oraz praca w godzinach nadliczbowych, stanowią bolączki dotykające każdego pracownika.

Niewątpliwie żywo zainteresuje ogół pracowników ujęcie w harmonogramach:

- wszystkich prac częściowych, związanych z wykonaniem specjalnych okresowych zadań, bez nadmiernego wysiłku przy końcu terminu;
- wszystkich prac częściowych, mających wpływ na terminowe zakończenie dziennych prac i wysłanie raportu dziennego;
- oraz należyta organizacja i właściwe wykorzystanie sił zespołu pracowników.

Przejawem twórczego stosunku do pracy i czynnego interesowania się pracowników działalnością zakładu pracy są właściwie przygotowane i prowadzone narady pracy. W sprawie tych narad otrzymują wkrótce oddziały ogólne wskazówki i wyjaśnienia.

Jako specjalne zadanie dla kierownictwa oddziałów — po opracowaniu harmonogramów — w y s u w a się obowiązek przedstawienia ich właściwym zespołom pracowników

*) „Organizacja ucziota po grafiku“ — A. Łożniskij, Gosplanizdat, Moskwa 1948 r.

na naradach pracy. Na naradzie pracy każdy harmonogram powinien być dokładnie zreferowany, z omówieniem jego znaczenia i sposobu stosowania. Obudzenie odpowiedniego żywego zainteresowania pracowników tą nową metodą organizacji pracy zbiorowej, zmobilizuje pracowników do właściwego wykorzystania harmonogramów i pomoże do ujawnie-

nia popełnionych błędów. Osobiste zaś zainteresowanie się dyrektorów oddziałów wojewódzkich poruszonym tematem i bezpośredni ich nadzór nad pogłębieniem planowania prac są konieczne dla umiejętnej realizacji, z konieczności pobieżnie przedstawionego zagadnienia, do którego Zarząd Banku przywiązuje dużą wagę.

Jan Hupert.

OPINIOWANIE PLANÓW TECHNICZNO-PRZEMYSŁOWO-FINANSOWYCH NA ROK 1951.

Jedną z najważniejszych prac, absorbujących obecnie aparat pionu kredytowego Banku — jest opiniowanie planów techniczno-przemysłowo-finansowych (t. p. f.) na rok 1951.

Obok prac przygotowawczych, zmierzających do stworzenia warunków umożliwiających zrealizowanie zadań postawionych przez Zarząd Banku na r. 1951 przed pionem kredytowym na odcinku reorganizacji systemu pracy (decentralizacja) oraz zmian w systemie kontroli i finansowania przedsiębiorstw (opracowanie i zapoznanie się z nową instrukcją służbową na r. 1951) — prace nad opiniowaniem planów t. p. f. wysuwają się na pierwszy plan, jako jedno z najpilniejszych i najważniejszych zadań.

W niniejszym opracowaniu omówimy:

1. rolę jaką ma do spełnienia Bank na tym odcinku swej działalności;
2. obowiązujące zarządzenia w sprawie sporządzania i opiniowania planów t. p. f.;
3. system współpracy między Bankiem i przedsiębiorstwami kontrolowanymi oraz jednostkami nadrzędnymi;
4. kolejność prac nad planem;
5. metody pracy Banku przy opiniowaniu planu.

1 Naczelnym zadaniem Banku, jako instytucji kontrolującej i finansującej przedsiębiorstwa jest dopilnowanie prawidłowej realizacji zadań nałożonych na kontrolowane przedsiębiorstwa w państwowych planach gospodarczych. Używając terminu „prawidłowej realizacji”, mamy na myśli aspekt finansowy wykonania planów produkcji i obrotów towarowych, tj. wykonanie planu produkcji zgodnie z określoną ilością,

jakością i asortymentem, przy jednostkowym koszcie własnym produktów nie przekraczającym założeń planu i zgodnym z tym planem zużyciem środków obrotowych. Oczywiście zadanie to stanowi minimum i należy dążyć do tego, aby osiągnąć nie tylko wyniki zgodne z planem, ale i lepsze od planu.

Z tego naczelnego zadania, jakie ma do spełnienia bank finansujący, wynika automatycznie wniosek, że, aby spełnić rolę wyznaczoną mu przez władze państwowe — aparat Banku musi współdziałać przy tworzeniu planu, za którego prawidłową realizację jest współodpowiedzialny. Współdziałanie to wyraża się w formie dokładnego poznania projektu planu (przed jego zatwierdzeniem) oraz zaopiniowanie tego projektu, tj. przeprowadzenie odpowiednio umotywowanych poprawek. Narodowy Bank Polski, jako bank finansujący działalność eksploatacyjną przedsiębiorstw — obowiązany jest do współpracy przy tych odcinkach planu t. p. f., które są ściśle związane z jego częścią finansową tj: dotyczącą następujących zagadnień:

- a) zaopatrzenie;
- b) koszty własne;
- c) zbyt;
- d) wynik działalności gospodarczej;
- e) normatywy;
- f) rozrachunek z budżetem Państwa;
- g) kredyty.

2 Należyte spełnienie wyżej określonych obowiązków przez Bank uzależnione jest w pierwszym rzędzie od ogólnego opanowania przez personel aparatu kredytowego obowiązujących instrukcyj w przed-

na naradach pracy. Na naradzie pracy każdy harmonogram powinien być dokładnie zreferowany, z omówieniem jego znaczenia i sposobu stosowania. Obudzenie odpowiedniego żywego zainteresowania pracowników tą nową metodą organizacji pracy zbiorowej, zmobilizuje pracowników do właściwego wykorzystania harmonogramów i pomoże do ujawnie-

nia popełnionych błędów. Osobiste zaś zainteresowanie się dyrektorów oddziałów wojewódzkich poruszonym tematem i bezpośredni ich nadzór nad pogłębieniem planowania prac są konieczne dla umiejętnej realizacji, z konieczności pobieżnie przedstawionego zagadnienia, do którego Zarząd Banku przywiązuje dużą wagę.

Jan Hupert.

OPINIOWANIE PLANÓW TECHNICZNO-PRZEMYSŁOWO-FINANSOWYCH NA ROK 1951.

Jedną z najważniejszych prac, absorbujących obecnie aparat pionu kredytowego Banku — jest opiniowanie planów techniczno-przemysłowo-finansowych (t. p. f.) na rok 1951.

Obok prac przygotowawczych, zmierzających do stworzenia warunków umożliwiających zrealizowanie zadań postawionych przez Zarząd Banku na r. 1951 przed pionem kredytowym na odcinku reorganizacji systemu pracy (decentralizacja) oraz zmian w systemie kontroli i finansowania przedsiębiorstw (opracowanie i zapoznanie się z nową instrukcją służbową na r. 1951) — prace nad opiniowaniem planów t. p. f. wysuwają się na pierwszy plan, jako jedno z najpilniejszych i najważniejszych zadań.

W niniejszym opracowaniu omówimy:

1. rolę jaką ma do spełnienia Bank na tym odcinku swej działalności;
2. obowiązujące zarządzenia w sprawie sporządzania i opiniowania planów t. p. f.;
3. system współpracy między Bankiem i przedsiębiorstwami kontrolowanymi oraz jednostkami nadrzędnymi;
4. kolejność prac nad planem;
5. metody pracy Banku przy opiniowaniu planu.

1 Naczelnym zadaniem Banku, jako instytucji kontrolującej i finansującej przedsiębiorstwa jest dopilnowanie prawidłowej realizacji zadań nałożonych na kontrolowane przedsiębiorstwa w państwowych planach gospodarczych. Używając terminu „prawidłowej realizacji“, mamy na myśli aspekt finansowy wykonania planów produkcji i obrotów towarowych, tj. wykonanie planu produkcji zgodnie z określoną ilością,

jakością i asortymentem, przy jednostkowym koszcie własnym produktów nie przekraczającym założeń planu i zgodnym z tym planem zużyciem środków obrotowych. Oczywiście zadanie to stanowi minimum i należy dążyć do tego, aby osiągnąć nie tylko wyniki zgodne z planem, ale i lepsze od planu.

Z tego naczelnego zadania, jakie ma do spełnienia bank finansujący, wynika automatycznie wniosek, że, aby spełnić rolę wyznaczoną mu przez władze państwowe — aparat Banku musi współdziałać przy tworzeniu planu, za którego prawidłową realizację jest współodpowiedzialny. Współdziałanie to wyraża się w formie dokładnego poznania projektu planu (przed jego zatwierdzeniem) oraz zaopiniowanie tego projektu, tj. przeprowadzenie odpowiednio umotywowanych poprawek. Narodowy Bank Polski, jako bank finansujący działalność eksploatacyjną przedsiębiorstw — obowiązany jest do współpracy przy tych odcinkach planu t. p. f., które są ściśle związane z jego częścią finansową tj: dotyczącą następujących zagadnień:

- a) zaopatrzenie;
- b) koszty własne;
- c) zbyty;
- d) wynik działalności gospodarczej;
- e) normatywy;
- f) rozrachunek z budżetem Państwa;
- g) kredyty.

2 Należyte spełnienie wyżej określonych obowiązków przez Bank uzależnione jest w pierwszym rzędzie od ogólnego opanowania przez personel aparatu kredytowego obowiązujących instrukcyj w przed-

miocie sporządzania planów oraz trybu i sposobu ich opiniowania.

Sposób sporządzania planu i jego formę określa instrukcja P. K. P. G. Nr 28. Instrukcja ta, nosząca charakter ramowy, nie mogła jednak szczegółowo omówić wszystkich problemów występujących w poszczególnych branżach i dlatego przy zapoznawaniu się z projektami planów — należy zapoznać się również z instrukcjami branżowymi, wydanymi przez jednostki centralne danej branży. Sposób przeprowadzania analizy planu oraz jej formę określają instrukcje Banku tj. Instrukcja Służbowa VI/2 i Listy Okrężne Nr 48, 50, 55 K/50. Dla zespołów ministerialnych powoływanych w celu przeprowadzenia kontroli i wstępnego przy-

jęcia planów t. p. f. na r. 1951 została wydana przez P. K. P. G. „Instrukcja Ramowa”. Instrukcja ta omawia metody badania planów zakładowych. Oddziały są obowiązane do współdziałania z wyżej wymienionymi zespołami przy badaniu planów przedsiębiorstw kontrolowanych i dlatego wskazane jest zapoznanie się z tą instrukcją pracowników, którzy będą brali udział w pracach zespołów.

3 Przystępując do omówienia systemu współpracy między bankiem finansującym i przedsiębiorstwem kontrolowanym, należy przede wszystkim wymienić te organa państwowe aparatu finansowego, które biorą udział w sporządzaniu, korygowaniu i opiniowaniu części finansowej planu t. p. f.

Szczebel organizacyjny

Przedsiębiorstwo

Oddział N. B. P.

Jednostka nadrzędna dla przedsiębiorstwa

Departament Kredytowy NBP

Ministerstwo resortowe

Ministerstwo Finansów

Funkcja do spełnienia

- sporządzenie planu
- opinia o planie
- korekta planu i sporządzenie planu zbiorczego branży
- opinia o planie zbiorczym
- wstępne przyjęcie planu zbiorczego branży
- zatwierdzenie planu zbiorczego branży.

Przebieg sporządzania i opiniowania planów przedstawia się następująco:

1. Jednostka nadrzędna sporządza dla podległego przedsiębiorstwa wytyczne ogólnie, określające zadania produkcyjne, wydajność pracy, normy zużycia, wskaźniki obniżenia kosztów własnych itp. oraz przesyła instrukcję branżową.
2. Przedsiębiorstwo sporządza plan.
3. Komisje ministerialne oraz inspektorzy wydziałów planowania jednostek centralnych kontrolują plany w terenie w toku ich sporządzania.
4. Oddział NBP bierze udział w kontroli dokonywanej przez komisje ministerialne.
5. Oddział NBP opiniuje plan.
6. Jednostka centralna (centralny zarząd zjednoczenia) sporządza plan zbiorczy.
7. Departament Kredytowy NBP przygotowuje materiał do analizy.
8. Ministerstwo resortowe przyjmuje wstępnie plan zbiorczy branży przy współudziale przedstawiciela Departamentu Kredytowego NBP z uwzględnieniem opinii oddziałów.
9. Ministerstwo Finansów zatwierdza plan branżowy.

Jak wynika z wyżej przytoczonego przebiegu prac nad sporządzeniem, zaopiniowaniem i korektą planów szczególnych, a następnie zbiorczych — w pracach tych bierze udział szereg ogniw organizacyjnych róż-

nych instytucji, w związku z czym terminarz prac musi być tak zsynchronizowany, aby całość pracy nie doznała zahamowań i opóźnień. Sprawa przyjęcia i zatwierdzenia planu t. p. f. komplikuje się ponadto dodatkowo o tyle, że plan t. p. f. stanowi jedną całość i nie można przyjąć części finansowej tego planu w oderwaniu od pozostałych części. W konsekwencji korekty technicznej lub finansowej, części planu t. p. f. rzutują na plan finansowy, powodując konieczność przeprowadzenia zmian w poszczególnych wzorach. W tej sytuacji, przy pracy nad planem szczególnego znaczenia nabiera zagadnienie koordynacji pracy oraz ścisłego przestrzegania przez wszystkie szczeble organizacyjne zainteresowanych instytucji ustalonych w harmonogramach terminów.

4 Z uwagi na współzależność zachodzącą między poszczególnymi częściami planu t.p.f. oraz między niektórymi wzorami, wchodzącymi w skład tej samej części planu — terminarz prac musi być ułożony z zachowaniem odpowiedniej kolejności opracowywania poszczególnych części, a w ich ramach nawet poszczególnych wzorów. Jako pierwsza musi być opracowana część techniczna planu oraz równolegle plan inwestycyjny przedsiębiorstwa, który — chociaż nie wchodzi jako część składowa do planu t. p. f. — to jednak jest z nim związany, gdyż od rozmiarów i programu inwestycji zależą m. in. założenia techniczne, produkcyjne, a nawet i bezpośrednio finansowe (np. plan od-

pisów amortyzacyjnych). Po sporządzeniu części technicznej podlega opracowaniu w następnej kolejności część przemysłowa planu oraz wzory dotyczące planu zatrudnienia i płacy. Równocześnie można opracowywać plan zaopatrzenia, z którego zbiorcze cyfry wchodzi do planu t. p. f. w postaci planu obrotu towarowego. W następnej kolejności rozpracowuje się następujące wzory:

- plan zużycia energii (P 28p);
- plan odpisów amortyzacyjnych (P 38p);
- plan nakładów do rozliczenia (P 32p);
- plan rozliczenia planowanych nakładów (P 33p);
- plan finansowania inwestycji i kapitalnych remontów (P 39p i P 40p);
- planowany wynik działalności gospodarczej (P 41f);
- plan normatywów środków obrotowych (P 43f);
- ogólny plan finansowy (P 46f);
- plan kredytów bankowych (P 47f).

Jak już wspomniano, w toku prac nad planem wypełnione jego części są badane w przedsiębiorstwach — przez specjalnie do tego celu powołane komisje ministerialne — pod względem formalnym i merytorycznym:

W szczególności badaniu podlegają następujące elementy:

- a) realność przewidywanego wykonania kosztów za rok 1950;
- b) normy zużycia materiałów podstawowych;
- c) zużycie materiałów bezpośrednich na jednostkę produkcji porównywalnej;
- d) koszt robocizny bezpośredniej, przypadającej na jednostkę produkcji porównywalnej;

- e) koszty wydziałowe i administracyjne;
- f) realizacja;
- g) remanenty produkcyjne;
- h) akumulacja.

Badania te przeprowadza się przez porównanie odpowiednich danych z okresu ubiegłego z wytycznymi otrzymanymi przez przedsiębiorstwo od jednostki nadrzędnej i zadaniami mobilizacyjnymi wynikającymi z części technicznej projektu planu w zakresie polepszenia wydajności pracy, obniżenia norm zużycia, obniżenia kosztów pośrednich i przyspieszenia obracalności środków obrotowych.

Ponieważ metody pracy oddziałów przy opiniowaniu planów zostały omówione w zacytowanych na wstępie zarządzeniach, ograniczymy się w tym miejscu jedynie do podania przykładu, w którym zilustrujemy jeden ze sposobów sporządzania zestawienia analitycznego, które przez odpowiednie zebranie, obliczenie i ułożenie kluczowych danych finansowych z okresu ubiegłego daje nam podstawy do oceny planu na rok 1951. W wyniku tej oceny można dokonać odpowiedniej korekty części planu, podlegającej opiniowaniu przez Bank, w oparciu o założenia i wytyczne obowiązujące przedsiębiorstwo lub branżę oraz wynikające z części technicznej i przemysłowej planu t. p. f. na rok 1951.

Poniżej przytoczone zestawienie analityczne może być pomocne zarówno przy pracy nad opiniowaniem planów zakładowych w oddziale, jak również przy pracy nad opiniowaniem zbiorczych planów branżowych w Departamencie Kredytowym.

Zestawienie analityczne danych do wykonania planu za r. 1950 jako punkt wyjściowy do analizy planu na rok 1951.

(obliczenia na podstawie bilansu za I kwartał 1950 r.)
(w mln. zł stara waluta).

1. Produkcja

a) według cen niezmiennych

Plan	96,25
Przewidywane wykonanie	115,58
% wykonania	120 %

b) po cenach zbytu

(remanety produkcji po cenach kosztu własnego)	
Plan	16.841,4
Przewidywane wykonanie	20.074,3
% wykonania	119 %

2. Nakłady

a) bez zmian

Plan	16.219,2
Przewidywane wykonanie	19.574,0
% wykonania	120,7 %

b) ze zmianami (kosztów według układu na rok 1951).

Plan	16.039,7
Przewidywane wykonanie	19.395,1
% wykonania	120,9 %

3. Realizacja

Plan	16.733,0
Przewidywane wykonanie	19.904,3

4. Inne dochody operacyjne

Plan	20,0
Przewidywane wykonanie	35,0

5. Remanenty produkcyjne (przyrost, spadek w roku 1950).

Plan	108,4
Przewidywane wykonanie	170,0

6. Zysk operacyjny

a) przy kosztach bez zmian		b) ze zmianami kosztów j. w.	
Plan	642,2	Plan	821,7
Przewidywane wykonanie	535,3	Przewidywane wykonanie	714,2

7. Strata pozaoperacyjna (per saldo)

Plan	10,0
Przewidywane wykonanie	15,0

8. Zysk brutto

a) przy kosztach bez zmian		b) ze zmianami kosztów j. w.	
Plan	632,2	Plan	811,7
Przewidywane wykonanie	520,3	Przewidywane wykonanie	699,2

9. Zysk netto (akumulacja)

a) przy kosztach bez zmian		b) przy kosztach według układu 1951 r.	
	% akumulacyj w stosunku do realizacji		% akumulacyj w stosunku do realizacji
Plan	569,0	Plan	730,5
Przewidywane wykonanie	468,3	Przewidywane wykonanie	629,3
Różnica	100,7		
Dodat. zadania 1950 r.	131,3		

10. Zapasy

	a) normatyw	b) stan planowany	c) stan przewidywany	d) stany ponadnormatywne
				plan przew. wyk.
materiały	159,0	163,7	200,0	4,7 41,0
zap. prod. i handl.	285,2	384,0	475,0	98,8 189,8
				Razem 103,5 230,8

11. Kredyty *)

Planowane	282,0	+ 127,3 kredyty specjalne — wzrost
Przewidywane wykonanie	472,5	+ 63,2 kredyty inkasowe — wzrost
Różnica	+ 190,5	+ 190,5

*) Objaśnienie różnicy (230,8 — 103,5 = 127,3)

12. Sumy obrotowe **)

— odprowadzenie nadwyżek per saldo		Różnica w stosunku do planu w stanie wyjściowym środków własnych w obrocie	+ 51,9
Planowane	158,8	Zobowiązania stałe	+ 100,0
Przewidywane wykonanie	210,0	Różnica w akumulacji	— 100,7
Różnica	+ 51,2	Wynik j. w.	+ 51,2

**) Objaśnienie różnicy

13. Wytyczne do planu na r. 1951

Wskaźniki obniżenia jednostkowych kosztów własnych w r. 1951 w stosunku do ich poziomu w roku 1950 (Biuletyn P. K. P. G. Nr 21/50 poz. 235).

Obniżka kosztów osobowych o 2,6% i kosztów materiałowych o 3,7%.

Wzrost produkcji o 7%.

pisów amortyzacyjnych). Po sporządzeniu części technicznej podlega opracowaniu w następnej kolejności część przemysłowa planu oraz wzory dotyczące planu zatrudnienia i płacy. Równocześnie można opracowywać plan zaopatrzenia, z którego zbiorcze cyfry wchodzi do planu t. p. f. w postaci planu obrotu towarowego. W następnej kolejności rozpracowuje się następujące wzory:

- plan zużycia energii (P 28p);
- plan odpisów amortyzacyjnych (P 38p);
- plan nakładów do rozliczenia (P 32p);
- plan rozliczenia planowanych nakładów (P 33p);
- plan finansowania inwestycji i kapitalnych remontów (P 39p i P 40p);
- planowany wynik działalności gospodarczej (P 41f);
- plan normatywów środków obrotowych (P 43f);
- ogólny plan finansowy (P 46f);
- plan kredytów bankowych (P 47f).

Jak już wspomniano, w toku prac nad planem wypełnione jego części są badane w przedsiębiorstwach — przez specjalnie do tego celu powołane komisje ministerialne — pod względem formalnym i merytorycznym:

W szczególności badaniu podlegają następujące elementy:

- a) realność przewidywanego wykonania kosztów za rok 1950;
- b) normy zużycia materiałów podstawowych;
- c) zużycie materiałów bezpośrednich na jednostkę produkcji porównywalnej;
- d) koszt robocizny bezpośredniej, przypadającej na jednostkę produkcji porównywalnej;

- e) koszty wydziałowe i administracyjne;
- f) realizacja;
- g) remanenty produkcyjne;
- h) akumulacja.

Badania te przeprowadza się przez porównanie odpowiednich danych z okresu ubiegłego z wytycznymi otrzymanymi przez przedsiębiorstwo od jednostki nadrzędnej i zadaniami mobilizacyjnymi wynikającymi z części technicznej projektu planu w zakresie polepszenia wydajności pracy, obniżenia norm zużycia, obniżenia kosztów pośrednich i przyspieszenia obracalności środków obrotowych.

Ponieważ metody pracy oddziałów przy opiniowaniu planów zostały omówione w zacytowanych na wstępie zarządzeniach, ograniczymy się w tym miejscu jedynie do podania przykładu, w którym zilustrujemy jeden ze sposobów sporządzania zestawienia analitycznego, które przez odpowiednie zebranie, obliczenie i ułożenie kluczowych danych finansowych z okresu ubiegłego daje nam podstawy do oceny planu na rok 1951. W wyniku tej oceny można dokonać odpowiedniej korekty części planu, podlegającej opiniowaniu przez Bank, w oparciu o założenia i wytyczne obowiązujące przedsiębiorstwo lub branżę oraz wynikające z części technicznej i przemysłowej planu t. p. f. na rok 1951.

Poniżej przytoczone zestawienie analityczne może być pomocne zarówno przy pracy nad opiniowaniem planów zakładowych w oddziale, jak również przy pracy nad opiniowaniem zbiorczych planów branżowych w Departamencie Kredytowym.

Zestawienie analityczne danych do wykonania planu za r. 1950 jako punkt wyjściowy do analizy planu na rok 1951.

(obliczenia na podstawie bilansu za I kwartał 1950 r.)

(w mln. zł stara waluta).

1. Produkcja

a) według cen niezmiennych

Plan	96,25
Przewidywane wykonanie	115,58
% wykonania	120 %

b) po cenach zbytu

(remanety produkcji po cenach kosztu własnego)

Plan	16.841,4
Przewidywane wykonanie	20.074,3
% wykonania	119 %

2. Nakłady

a) bez zmian

Plan	16.219,2
Przewidywane wykonanie	19.574,0
% wykonania	120,7 %

b) ze zmianami (kosztów według układu na rok 1951).

Plan	16.039,7
Przewidywane wykonanie	19.395,1
% wykonania	120,9 %

3. Realizacja

Plan	16.733,0
Przewidywane wykonanie	19.904,3

4. *Inne dochody operacyjne*

Plan	20,0
Przewidywane wykonanie	35,0

5. *Remanenty produkcyjne* (przyrost, spadek w roku 1950).

Plan	108,1
Przewidywane wykonanie	170,0

6. *Zysk operacyjny*a) *przy kosztach bez zmian*

Plan	642,2
Przewidywane wykonanie	535,3

b) *ze zmianami kosztów j. w.*

Plan	821,7
Przewidywane wykonanie	714,2

7. *Strata pozaoperacyjna* (per saldo)

Plan	10,0
Przewidywane wykonanie	15,0

8. *Zysk brutto*a) *przy kosztach bez zmian*

Plan	632,2
Przewidywane wykonanie	520,3

b) *ze zmianami kosztów j. w.*

Plan	811,7
Przewidywane wykonanie	699,2

9. *Zysk netto (akumulacja)*a) *przy kosztach bez zmian*

		% akumulacyj w stosunku do realizacji
Plan	569,0	3,40 %
Przewidywane wykonanie	468,3	2,35 %
Różnica	100,7	
Dodat. zadania 1950 r.	131,3	

b) *przy kosztach według układu 1951 r.*

		% akumulacyj w stosunku do realizacji
Plan	730,5	4,36 %
Przewidywane wykonanie	629,3	3,16 %

10. *Zapasy*

	a) <i>normatyw</i>	b) <i>stan planowany</i>	c) <i>stan przewidywany</i>	d) <i>stany ponadnormatywne</i>	
				plan	przew. wyk.
materiały	159,0	163,7	200,0	4,7	41,0
zap. prod. i handl.	285,2	384,0	475,0	98,8	189,8
				Razem 103,5	230,8

11. *Kredyty **

Planowane	282,0
Przewidywane wykonanie	472,5
Różnica	+ 190,5

*) *Objaśnienie różnicy* (230,8 — 103,5 = 127,3)

+ 127,3 kredyty specjalne — wzrost
+ 63,2 kredyty inkasowe — wzrost
+ 190,5

12. *Sumy obrotowe **)*

— odprowadzenie nadwyżek per saldo

Planowane	158,8
Przewidywane wykonanie	210,0
Różnica	+ 51,2

**) *Objaśnienie różnicy*

Różnica w stosunku do planu w stanie wyjściowym środków własnych w obrocie	+ 51,9
Zobowiązania stałe	+ 100,0
Różnica w akumulacji	— 100,7
Wynik j. w.	+ 51,2

13. *Wytyczne do planu na r. 1951*

Wskaźniki obniżenia jednostkowych kosztów własnych w r. 1951 w stosunku do ich poziomu w roku 1950 (Biuletyn P. K. P. G. Nr 21/50 poz. 235).

Obniżka kosztów osobowych o 2,6% i kosztów materiałowych o 3,7%.

Wzrost produkcji o 7%.

Objaśnienie przykładu:

Celem wypełnienia zestawienia analitycznego zamieszcza się w arkuszu w pozycjach „plan” dane zaczerpnięte z planu przemysłowo-finansowego na rok ubiegły (1950). Dane dotyczące przewidywanego wykonania planu na r. 1950 uzyskuje się z dostępnych materiałów sprawozdawczości rachunkowej (bilanse i rachunki wyników) i statystycznej przedsiębiorstwa lub branży oraz Banku (plany kredytowe, sprawozdawczość bankowa). Jako założenie do naszego przykładu przyjmuje się, iż z bilansu za I kwartał (wobec braku bilansów za następne kwartały) uzyskano następujące dane:

1. nakłady kl. 4	— 4.961,3	U w a g i:
2. realizacja	— 4.912,1	
3. przyrost zapasów produkcyjnych	— 170,0	
4. inne dochody operacyjne	— 9,0	
5. zysk operacyjny	— 129,8 (2 + 3 + 4) — 1	
6. strata pozaoperacyjna	— 3,7	
7. zysk brutto	— 126,1 (5 — 6)	
8. zysk netto	— 113,5	Zysk brutto mniej 10% (podatek dochodowy)

oraz że wykonanie planu produkcji za I kwartał 1950 r. po cenach niezmiennych wynosi 29,26, zaś przewidy-

wane wykonanie za cały rok 1950 po cenach niezmiennych wynosi 115,58.

Stosunek przewidywanego wykonania za r. 1950 do faktycznego wykonania za I kwartał daje nam w wyniku wskaźnik 3,95. Przy pomocy tego wskaźnika oblicza się przewidywane wykonanie na r. 1950 na podstawie danych za I kwartał w tych wszystkich przypadkach, gdy odnośne pozycje planu są bezpośrednio zależne od wielkości produkcji.

Opierając się na wyżej przytoczonych założeniach, wypełniamy w arkuszu pozycje „przewidywane wykonanie” w sposób następujący:

Poz. 1a — ustala się z danych sprawozdawczych wartość produkcji za trzy kwartały plus wartość produkcji przewidywanej za IV kwartał 1950 r., w kwartalnym planie operacyjnym;

Poz. 1b — ustala się na podstawie realizacji za I kwartał plus przyrost remanentów produkcyjnych, stosując wskaźnik 3,95 $(4.912,1 + 170) \times 3,95 = 20.074,3$;

Poz. 2 — do pozycji tej sporządza się szczegółowy załącznik, w którym zestawia się dotychczasowy i przekształcony plan kosztów na r. 1950 z danymi z bilansu i wyprodukowanym na tej podstawie, przy użyciu wskaźnika 3,95, przewidywanym wykonaniem planu kosztów.

Nagłówek omawianego zestawienia przedstawia się następująco:

Grupa J. P. K.	Plan na 1950 r.		Przewidywane wykonanie		Bilans za I kw. 1950 r.	
	bez zmian	ze zmianami	bez zmian	ze zmianami	bez zmian	ze zmianami
1	2	3	4	5	6	7
40						
41						
itd. do						
48						
Razem						

Przekształcenia kosztów (dla uzyskania porównywalności danych za r. 1950 z planem na r. 1951) dokonuje się w sposób opisany w L. O. 48 K/50 str. 5. Cyfry przewidywanego wykonania na r. 1950 dla kosztów zmiennych ustala się przez pomnożenie danych z danej grupy przez wskaźnik 3,95 z potrąceniem od wyniku przeprowadzonego obliczenia kwot, wynikających z dodatkowych zadań na r. 1950 na odcinku obniżenia kosztów. Cyfry przewidywanego wykonania kosztów stałych ustala się w sposób określony w L. O. 48K.

Otrzymane łączne wyniki z rubryki 4 wstawia się do poz. 2a, zaś wyniki z rubryki 5 do poz. 2b.

Poz. 3 — wstawia się różnicę z danych poz. 1b — poz. 5;

Poz. 4 — wstawia się dane według przewidywań w oparciu o plan i dotychczasowe wykonanie (po przeprowadzeniu analizy przyczyn ewentualnych odchyłeń stanu faktycznego od planu);

- Poz. 5 — wstawia się stan zapasów z planu finansowania na IV kwartał mniej stan faktyczny na 1. 1. 1950 r.;
- Poz. 6a — wstawia się różnicę z danych poz. 1b mniej 2a plus 4;
- Poz. 6b — wstawia się różnicę z danych poz. 1b mniej 2b plus 4;
- Poz. 7 — wstawia się dane uzyskane w sposób analogiczny jak do poz. 4;
- Poz. 8a — wstawia się różnicę z danych poz. 6a — 7;
- Poz. 8b — wstawia się różnicę z danych poz. 6b — 7;
- Poz. 9a — wstawia się dane poz. 8 mniej 10%
i 9b (podatek dochodowy);
- Poz. 10a — wstawia się normatyw z planu na r. 1950;
- Poz. 10b — wstawia się stan zapasów na ultimo 1950 r., z planu;
- Poz. 10c — wstawia się stan zapasów z planu finansowania na IV kwartał 1950 r.;
- Poz. 10d — w rubryce „plan” wstawia się różnicę z danych rubryk 10b — 10a w rubryce „przewidywane wykonanie” wstawia się różnicę z danych rubryk 10c—10a;
- Poz. 11 — wstawia się stan kredytów z planu finansowania na IV kwartał 1950 r. Rozbieżność pomiędzy przewidywanym wykonaniem (z planu finansowania) i planem może wynikać z przyczyn podanych w objaśnieniu;

- Poz. 12 — wstawia się stan rozrachunku z planem finansowania na IV kwartał 1950 r. Rozbieżność pomiędzy planem i przewidywanym wykonaniem może wynikać z odmiennego kształtowania się elementów wyszczególnionych w objaśnieniu;
- Poz. 13 — umieszcza się notatkę wyszczególniającą główne wytyczne do planu na rok 1951.

Opisana powyżej metoda zbierania podstaw oceny planu przez Bank jest oczywiście tym dokładniejsza, im mniejsza jest rozbieżność między datą sporządzenia zestawienia i datą rozporządzalnego sprawozdania bilansowego. W niektórych przemysłach, o charakterze wybitnie sezonowym, nie można stosować tej metody w razie braku bieżących danych bilansowych (za trzy kwartały 1950 r.).

Po otrzymaniu kompletnego projektu planu na r. 1951 można uzupełnić omawiany arkusz analityczny, wstawiając w każdej pozycji dodatkowo punkt „plan na r. 1951” i porównać ze sobą elementy planu oraz przewidywanego wykonania na r. 1950 z elementami planu na r. 1951.

Porównanie to da nam odpowiedź na pytanie:

- a) czy projekt planu w części podlegającej opiniowaniu przez Bank jest realny oraz
- b) czy uwzględniono w nim zadania mobilizacyjne nakreślone przez jednostkę nadrzędną i wynikające z założeń części technicznej i przemysłowej.

NOWE ZASADY WSPÓŁZAWODNICTWA PRACY W NARODOWYM BANKU POLSKIM

Idea socjalistycznego współzawodnictwa pracy od samego początku była przedmiotem żywego zainteresowania pracowników Banku i pobudzała ich do wysiłków w kierunku jak najlepszego wykonania swoich obowiązków. Dowodem tego jest m. in. wysoki poziom pracy wielu oddziałów, sprawne wykonanie niejednokrotnie bardzo ciężkich zadań związanych z przejmowaniem finansowania i kontroli coraz to nowych jednostek gospodarki uspołecznionej, szybko postępująca rozbudowa sieci placówek Banku, wreszcie reforma pieniężna przeprowadzona w krótkim czasie przez cały aparat Banku, przy pracy trwającej niemal bez przerwy dniami i nocą.

Oprócz jednak wysokowartościowych, o ogromnym znaczeniu dla należytego wykonania zadań Banku, wysiłków poszczególnych zespołów pracowników zdarzało się, że podejmowano zobowiązania — wprawdzie również ważne i o dużym ciężarze gatunkowym — lecz w danej chwili może mniej pilne. Powodem tego był brak wskaźników umożliwiających skierowanie całego ruchu współzawodnictwa w kierunku aktualnie najważniejszych dla pracy Banku zagadnień. Jednocześnie dotychczasowe formy organizacyjne współzawodnictwa Banku, sprawozdawczość, ocena wysiłków i wyróżnianie zespołów zasługujących na to, napotykały na duże trudności z powodu:

- braku na szczeblu centralnym odpowiednich organów związkowych, które by były kompetentne do reprezentowania interesów poszczególnych zespołów terenowych (oddziałów);
- mylnej opinii, że tylko na drodze matematycznej punktacji współzawodnictwa można właściwie ocenić i porównać jego wyniki.

Powołane przy centrali i poszczególnych oddziałach zakładowe komitety współzawodnictwa pracy często wkładały dużo wysiłku w opracowanie regulaminu współzawodnictwa pracy, w ustalenie słusznej punktacji wyników i mobilizowanie pracowników do współzawodnictwa. Z chwilą jednak, gdy zobowiązania współzawodniczących zespołów lub pracowników zostały wykonane, podsumowanie osiągniętych wyników, porównanie ich z wynikami osiągniętymi w innych zespołach oraz — istotny dla współzawodniczących moment —

otrzymanie odpowiedniej nagrody, napotykały na trudności z powodu braku organów właściwych do załatwiania tych spraw i podejmowania odpowiednich decyzji. O ile bowiem np. w poszczególnych zakładach produkcyjnych sprawa podsumowania wyników współzawodnictwa i przyznania nagród może być załatwiona natychmiast na miejscu, to nie jest to możliwe w oddziałach Banku, ponieważ są one właściwie jak gdyby tylko warsztatami jednego wielkiego zakładu pracy. Istniejące zaś przepisy współzawodnictwa w apacie finansowym nie przewidywały istnienia organu reprezentującego całą załogę wszystkich oddziałów Banku, poza centralnymi organami związku.

Poza tym, wzorując się na normach stosowanych przy współzawodnictwie w przemyśle, chciano koniecznie matematycznie obliczać wysiłki współzawodniczących zespołów i na tej drodze ustalać zwycięzców. Wobec trudności uchwycenia wspólnierych czynników przy wielce złożonych pracach bankowych prowadziło to do biurokratycznej formalistyki, nie dającej żadnych lub bardzo słabe rezultaty. Zapomniano przy tym, że najistotniejsze dla sprawdzenia wyników współzawodnictwa są konkretne osiągnięcia, stwierdzone przez kompetentne władze administracyjne. Trudności w obliczeniu wysiłku mózgowego przy pracy bankowej hamowały zapał organizatorów współzawodnictwa.

Stan ten musiał ulec zmianie. Za punkt wyjściowy zmiany posłużyły materiały otrzymane przez Zarząd Główny ZZPF od Związku Zawodowego Pracowników Finansowych i Bankowych ZSRR, przedstawiające zagadnienie współzawodnictwa pracy w ZSRR, zarówno od jego strony merytorycznej, jak i od strony organizacyjnej. Powołano specjalną komisję, w skład której weszli przedstawiciele wszystkich instytucji, których pracownicy są członkami ZZPF. Komisja ta przepracowała główne wytyczne współzawodnictwa, które zostały przyjęte zarówno przez władze NBP, jak i przez władze naczelne innych instytucji aparatu finansowego.

Wytyczne noszą tytuł: „Ogólne zasady socjalistycznego współzawodnictwa pracy w NBP“.

Pierwszą, najistotniejszą cechą tych wytycznych jest *podanie warunków (wskaźników), o których najlepsze wykonanie powinny walczyć współzawodniczące zespoły, każdy na powierzonym mu odcinku, w ramach swych możliwości*. Skierowuje to ruch współzawodnictwa we właściwym kierunku, niezbędnym dla wykonania aktualnie najpilniejszych zadań postawionych przed całym aparatem bankowym przez plan 6-letni. Podkreślić jednak przy tym należy, że podane warunki stanowią tylko *ogólne ramy*, w których powinny być *oddołu, na naradach pracy*, podejmowane zobowiązania.

Wszystkie warunki podzielono na trzy grupy. Pierwsza grupa obejmuje warunki związane z najważniejszą funkcją Banku tj. opracowaniem planu kredytowego, jego wykonaniem i kontrolą. W grupie tej pierwszy warunek jest już właściwie ogólnym wskaźnikiem dla całego pionu kredytowego, a dalsze tylko wymieniają poszczególne odcinki zagadnienia.

Druga grupa warunków podaje wskaźniki dla wszystkich komórek operacyjno-rachunkowych, włącznie z nowymi komórkami obsługi budżetu Państwa.

Trzecia grupa zawiera wskaźniki dodatkowe dla wszystkich komórek w Banku (kredytowych, operacyjno-rachunkowych i budżetowych oraz ogólnych). Wymienione bowiem w niej warunki mogą i powinny być przedmiotem współzawodnictwa ogółu pracowników Banku. Zauważyć przy tym należy, że podane we wszystkich grupach niejednokrotnie drobne na pozór warunki (np. wzorowe prowadzenie archiwum), zostały ustalone z jedną ogólną myślą a mianowicie umożliwienia na każdym odcinku czynności — w drodze lepszego wykonania ich, lepszej organizacji, dokładności i terminowości — walki o właściwe wykonanie planu 6-letniego.

Drugą istotną cechą nowych wytycznych współzawodnictwa jest ustalenie ogólnych zasad oceny wyników. *Ocena będzie opierać się przede wszystkim o materiały i charakterystyki dostarczone przez administrację*. W związku z tym podstawą oceny będą *konkretne wyniki*, a nie matematyczne obliczenia włożonego wysiłku, które zostały całkowicie zniesione.

Uzupełnieniem oceny będzie opinia przedstawicieli związku zawodowego i podstawowej organizacji partyjnej PZPR, uwzględniająca wszystkie *elementy dodatkowe*, mające wpływ na osiągnięcie danego wyniku, jak stosowanie zasad planowego systemu oszczędzania, racjonalizatorstwo i nowatorstwo, udział członków zespołu w pracy społecznej itp. W przypadku uzyskania przez zespoły podobnych wyników, dodatkowe elementy będą decydować o wyróżnieniu.

Trzeci ważny moment stanowi powołanie organów właściwych dla ustalania oceny wyników współzawodnictwa i przedstawiania wniosków o przyznanie nagród. Szczególnie ważne jest przy tym *powołanie na szczeblu centralnym komisji uprawnionej do przeprowadzania oceny współzawodnictwa w skali całego Banku*. Dotychczas odczuwało się wyraźny brak takiego organu. Skutkiem tego ocena wysiłków pracowników, po przejściu pierwszego etapu we właściwej jednostce organizacyjnej, zawisała w próżni.

W zakresie organizacji współzawodnictwa obowiązuje nadal „Instrukcja organizacyjna współzawodnictwa pracy w aparacie finansowym“ (III-cie Plenum Zarządu Głównego ZZPF, 15 — 16, 1. 1950 r.), z wyjątkiem pkt. VII, dotyczącego sprawozdawczości. W związku z tym komitety współzawodnictwa pracy przy poszczególnych oddziałach i przy centrali w dalszym ciągu pozostają jako organa pomocnicze związku w organizowaniu i kierowaniu ruchem współzawodnictwa pracy. Do tych komitetów należy praktyczna realizacja nowych zasad współzawodnictwa przez ich propagandę i mobilizację zespołów pracowników do udziału we współzawodnictwie oraz koordynacja poszczególnych umów o przystąpienie do współzawodnictwa.

Natomiast nowe poważne obowiązki ma obecnie do spełnienia administracja. Do niej należy ustalenie i dostarczanie właściwych materiałów do oceny współzawodnictwa oraz prowadzenie całej sprawozdawczości. Pozwala to na odciążenie organów związkowych, dzięki czemu będą one mogły objąć istotne kierownictwo ruchu współzawodnictwa.

S. S.

Z ZAGADNIENI PRZYGOTOWANIA KADR

Reforma walutowa, była próbą ogniową sprawności organizacyjnej aparatu administracyjnego Narodowego Banku Polskiego, próbą, z której personel Banku wyszedł zwycięsko, dzięki niezwyklej ofiarności i poświęceniu, dzięki dużemu wkładowi pracy.

Czyn został dokonany. Nasuwają się jednak refleksje, których nie można ominąć, o ile chcemy wyciągnąć właściwe wnioski z doświadczeń tego okresu, nie wolnego od błędów nieuniknionych w takim splocie pracy.

Ofiarność i wydajność pracowników Banku wykazały, że personel NBP stanowi trzon administracji bankowej, realizującej we właściwym kierunku wspaniałe plany naszej gospodarki ludowej.

Niemniej jednak konieczne są dalsze znaczne wysiłki, w kierunku pogłębienia fachowości i uspołecznienia, w kierunku pogłębienia świadomości politycznej pracowników.

Ustrój nasz stawia pracownikowi szczególne wymagania. Każdy z nas, na każdym szczeblu pracy, jest budowniczym nowego ustroju. Gigantyczny plan 6-letni wykonamy prędzej i lepiej jedynie wówczas, gdy realizować go będą pracownicy politycznie i społecznie uświadomieni, dla których praca będzie nie tylko źródłem zarobku, lecz i to przede wszystkim, twórczym wkładem w budowę Polski Socjalistycznej.

Stosunkowo krótki okres wymiany pieniężnej płodny był w doświadczenia. Przede wszystkim stwierdzić należy, że przy dobrych ogólnych rezultatach — przebieg prac związanych z wymianą był nie wszędzie jednakowo wartościowy. Nie dysponuję materiałami i spostrzeżeniami z wielu oddziałów, pragnę jednak podzielić się refleksjami, jakie mi się nasunęły przy obserwacji pracy tam gdzie byłem przy wymianie zatrudnionych.

Ogrom zadań, które spełnia dzisiaj Narodowy Bank Polski nakłada na barki dyrekcji względnie kierownictwa oddziałów szczególne obowiązki. Właściwe wykonanie tych obowiązków uzależnione jest w znacznym stopniu od zrozumienia i właściwego nastawienia pracowników do wykonywanych zadań. Pracownik powinien być zatem szkolony równolegle pod względem fachowym i politycznym. Aby sprostać temu — kierownictwo oddziału powinno być w stałym kontakcie

z przedstawicielstwem pracowniczym i podstawową organizacją partyjną.

Właściwa współpraca kierownictwa oddziału i wymienionych wyżej organizacji ma decydujące znaczenie dla pracy oddziału. Nie wątpię też, że w tych oddziałach, gdzie wspomniana współpraca była należycie ustawiona przebieg wymiany był prawidłowy.

Niezbędnym warunkiem należytego wykonania zadań w oddziale jest wzajemne koleżeńskie podejście i poczucie współodpowiedzialności za pracę oddziału wszystkich członków jego kierownictwa. To bowiem stwarza uregulowane łożysko pracy, w którym każde zahamowanie jest szybko i sprawnie usuwane.

Oddział, posiadający właściwy zespół kierowniczy, harmonijnie współpracujący z kołem związku zawodowego i POP, wymaga ponadto dobranej obsady kierowniczej poszczególnych komórek pracy. W takich warunkach przy dobrej organizacji, właściwie i dobrze prowadzonych naradach roboczych, szkolenie nie powinno stwarzać specjalnych trudności.

Co należy wymagać od personelu kierowniczego? Przede wszystkim uświadomienia politycznego i dokładnej znajomości obowiązujących przepisów bankowych. Jeśli przy tym kierownik posiada jeszcze pewne zdolności pedagogiczne, to rzecz jasna, że szkolenie kadr odbywać się będzie szybko i sprawnie. Pragnę podkreślić, że w wielu wypadkach kierownictwo oddziałów w dalszym ciągu nie docenia narad wytwórczych i znaczenia tych narad w szkoleniu personelu bankowego. Tymczasem narady wytwórcze, to kuźnie wyrobienia społecznego, politycznego i fachowego.

Głównym mankamentem, jaki dał się niejednokrotnie zauważyć w okresie wymiany, była niedostateczna znajomość i opanowanie instrukcji służbowej IV-G. Zarzut ten należy postawić przede wszystkim pracownikom zajmującym odpowiedzialne stanowiska w dziale kasowym oddziału.

Sama wymiana nie naruszała absolutnie przepisów wspomnianej wyżej instrukcji, nastąpiło jedynie znaczne zwiększenie pracy, a jeśli były gdzie załamania — to właśnie na skutek nie stosowania przepisów instrukcji IV-G.

Znajomości tych przepisów powinno się wymagać nie tylko od pracowników działu kasowego, ale od każdego bez wyjątku pracownika Banku.

Dokładność, sumienność i zaufanie, jakie się wiążą z działalnością pieniężną Banku, o czym pisał ob. Jan Litwiniuk w artykule „Dobra kontrola ręką wykonania planu“ (Nr 11 Wiadomości Narodowego Banku Polskiego) — są możliwe tylko w wypadku ścisłego stosowania przepisów wspomnianej instrukcji IV-G.

Okres wymiany był doświadczeniem, które dobitnie wskazywało, że szkolenie każdego pracownika Banku powinno rozpoczynać się od praktyki w dziale kasowym.

Przyjęta w ostatnich czasach przez oddziały zasada, że pracownika, przeznaczonego do działu manipulacyjnego względnie kredytowego, nie ma potrzeby przeszkalać w dziale kasowym i sortowni, powinna być — moim zdaniem — stanowczo zaniechana.

Obeznanie z techniką wypłat i liczenia pieniędzy nie powinno być obce żadnemu pracownikowi NBP, są to bowiem czynności, które zawsze znajdują praktyczne zastosowanie, niezależnie od tego, czy ktoś pracuje na tym lub innym szczeblu organizacyjnym. Praca przy wymianie dała temu wymowny wyraz. Podkreślam raz jeszcze, że — moim zdaniem — każdy pracownik Banku powinien umieć liczyć pieniądze, jak również znać dokładnie przepisy obowiązujące w dziale kasowym.

Wśród pracowników NBP utarło się niewłaściwe mniemanie, że stanowisko kierownika sortowni jest czymś upośledzającym, co nie może zaspokajać ambicji zdolniejszego pracownika. Uważam, że takie stanowisko jest błędne i z gruntu fałszywe. W dużych oddziałach, gdzie zespół licarski stanowi kilkadziesiąt osób, kierownik sortowni powinien wykazywać wszelkie zalety pracownika odpowiedzialnego za zespół, zwłaszcza, że praca jego wymaga zdolności pedagogicznych.

Pracownicy sortowni mają zawsze skłonności do wykonywania pracy w sposób, który im najbardziej odpowiada. Sposób taki przeważnie odbiega od zasadniczych przepisów instrukcji. Brak więc stałego dozoru nad właściwym liczeniem może spowodować w krótkim stosunkowo czasie podważenie wszelkich przyjętych zasad i przepisów, ustalonych dla licarni. Ścisłe nato-

miast stosowanie instrukcji ma w sortowni duże znaczenie, gdyż wszelkie indywidualne odchylenia w pracy powodują zamęt i trudności ustalenia miejsca i czasu powstałej różnicy. W konsekwencji licarki ponoszą odpowiedzialność materialną, lub też powodują reklamacje klientów, które zazwyczaj podważają zaufanie do Banku i montują niesłuszną opinię o nieuczciwości względnie niedokładności personelu licarskiego naszej instytucji.

Reasumując, pragnę jeszcze raz podkreślić, że dział kasowy należy do podstawowych komórek pracy Banku, i wymaga od swych pracowników szczególnej sumienności i dokładności. Ponieważ te zalety powinny charakteryzować każdego pracownika Banku, dlatego też praktyka kasowa jest podstawowym elementem wychowania bankowego.

Należy zatem zwrócić uwagę na następujące momenty. Wszyscy pracownicy Narodowego Banku Polskiego powinni znać dokładnie instrukcje kasowe. Na czelę działu kasowego należy stawiać pracownika o zdolnościach nade wszystko organizacyjnych. Skarbników i kasjerów powinna cechować sumienność, dokładność i precyzyjność pracy. Kierownik sortowni, zwłaszcza w zespołach dużych, powinien cieszyć się autorytetem i posiadać pewne zdolności wychowawcze. Pozostały zespół licarski powinien być szkolony w subordynacji i w poczuciu odpowiedzialności za swoją pracę, której rezultaty urabiają częstokroć opinię na zewnątrz i tworzą podstawę zaufania do czynności pieniężnych w Banku.

Należy mieć zawsze na uwadze, że niesumienność, niedokładność i błędy w pracy kasowej powodują zazwyczaj te same skutki co nieuczciwość.

Opanowanie przez personel bankowy przepisów instrukcji kasowej i umiejętność ich praktycznego stosowania — to podstawowe elementy wychowania bankowego, to dorobek, który w Banku znajdzie zawsze właściwe i praktyczne zastosowanie.

S. J.

ARTYKUŁ SZKOLENIOWY.

DOKUMENTACJA W NARODOWYM BANKU POLSKIM

Pod pojęciem dokumentacji bankowej rozumiemy wszelkie dokumenty krążące w banku w wyniku jego działalności. Dokumenty krążące w oddziałach NBP są rozmaite, lecz można je podzielić na trzy zasadnicze grupy:

1. dokumenty będące bezpośrednim wyrazem operacyjnej działalności NBP, czyli wynikające z usług świadczonych przez NBP w związku z jego zadaniem kasowej, rozrachunkowej i kredytowej obsługi klientów;
2. dokumenty o charakterze instrukcji i przepisów;
3. dokumenty o charakterze korespondencji.

Szczególne znaczenie posiada dokumentacja operacji. Codziennie bowiem w każdym najmniejszym oddziale opracowuje się setki dokumentów operacyjnych, a w większych oddziałach nawet po kilka tysięcy. Cały zaś system rachunkowości oddziałowej w przeważającej mierze opiera się o sporządzane przy pomocy maszyn zestawienia dokumentów obrazujących poszczególne operacje. Oznacza to, że w oddziałach, w związku ze scentralizowaniem rachunkowości w Centralnej Księgowości, zasadniczo nie dokonuje się żadnych zapisów w księgach pomocniczych lub innych, poza zapisami dotyczącymi rachunków poszczególnych klientów (rachunki osobowe). Pramanoty, czyli książki ewidencjonujące kolejno dzienne operacje, prowadzi się tylko w niektórych przypadkach (np. skup i sprzedaż pieniędzy zagranicznych).

W związku z tym niejednokrotnie jedyną możliwość kontroli dokonanej operacji stanowi oryginalny dokument, na podstawie którego operację przeprowadzono.

I.

Podstawowe dokumenty operacyjne są to dowody, na podstawie których księguje się:

- a) *operacje kasowe* (czyli gotówkowe) i
- b) *operacje memoriałowe* (czyli bezgotówkowe).

Każdy prawidłowo sporządzony dowód księgowy powinien posiadać następujące cechy:

- nazwę oddziału, który dowód przyjął od klienta lub dowód wystawił i przeprowadził operację;
- sumę;

- numery kont bilansowych (lub rachunków osobowych) uznanych i obciążonych (przy dowodach kasowych tylko numer konta lub rachunku osobowego, na który wpłatę przyjęto albo z którego wypłatę dokonano);
- krótką treść operacji;
- podpis wystawcy (klienta lub pracownika oddziału);
- datę;
- skróty podpisów pracowników załatwiających i sprawdzających operację.

Dla ułatwienia sporządzania i opracowywania dowodów wydaje się formularze standaryzujące każdy rodzaj dowodów typowych operacji. Dzięki temu dowody te są jednakowego formatu, w jednakowych miejscach uwidocznione są na nich wszystkie obowiązujące cechy, a poszczególne egzemplarze dowodów — zależnie od swego przeznaczenia — różnią się kolorem papieru, lub są oznaczone różnymi symbolami cyfrowymi lub literowymi.

Przy dowodach składających się z kilku egzemplarzy, oznaczonych symbolami literowymi, obowiązuje zasada, że:

- a) egzemplarz oznaczony literą A służy dla banku jako dowód obciążeniowy;
- b) egzemplarz oznaczony literą B służy dla banku jako dowód uznaniowy;
- c) egzemplarz oznaczony literą C doręcza się właścicielowi rachunku uznanego, jako zawiadomienie o wpływie danej kwoty;
- d) egzemplarz oznaczony literą D pozostaje u właściciela rachunku obciążonego, lub doręcza się mu ten egzemplarz, jako zawiadomienie o obciążeniu rachunku daną kwotą.

Wyjątek od powyższej zasady istnieje tylko przy dowodach dotyczących inkasa (listy inkasowe), których symbolika zostanie omówiona na innym miejscu.

II.

Typowe dowody kasowe, tj. dowody na podstawie których dokonuje się wypłaty gotówki lub przyjmuje się gotówkę, są następujące:

- *czek* (f. 4181 i spec. czeki f. 4411 oraz 4601);

— *asygnata rozchodowa* (f. 4873);

— *dowód wpłaty* (f. 4104).

Czek jest podstawowym dokumentem wypłaty gotówki. Czek wystawia posiadacz rachunku bankowego na blankietach dostarczanych mu przez oddział w formie tzw. książeczek czekowych (po 25 i po 50 blankietów w jednej książeczce) — za pokwitowaniem odbioru. Blankiety czekowe należą do „druków ścisłego zarachowania”, tj. druków, których stan prowadzi się w oddziale w „Głównej książce kontroli” wartości przechowywanych w skarbcu.

Treść czeku powinna być wypisana atramentem lub pismem maszynowym, przy czym suma wypisana cyframi powinna być powtórzona słowami, a nazwa miesiąca, data wystawienia powinna być wypisana literami.

Podpisy na czeku powinny być złożone atramentem lub ołówkiem kopiowym. Podpisy muszą być zgodne z wzorami złożonymi w oddziale przez posiadacza rachunku. Na czekach wystawionych przez przedsiębiorstwa i zakłady uspołecznione powinny znajdować się podpisy kierownika przedsiębiorstwa i głównego księgowego, lub osób przez nich upoważnionych, na co zwraca się szczególną uwagę w celu utrzymania odpowiedzialności właściwych osób za gospodarkę pieniężną.

Zasadniczo чеки wystawione formalnie (zgodnie z przepisami prawa czekowego), posiadające pokrycie i nie budzące zastrzeżeń merytorycznych (z punktu widzenia planu kasowego, przepisów obrotu bezgotówkowego itp.), honoruje się bez względu na datę wystawienia. Jednakże чеки przedstawione do zapłaty po upływie 10 dni od daty wystawienia i nie odwołane honoruje się, jeżeli nie upłynął jeszcze miesiąc od tej daty, a po upływie jednego miesiąca od daty wystawienia чеки honoruje się tylko w porozumieniu z wystawcą.

Czek rozrachunkowy, czyli czek z napisem lub pieczęcią „*tylko do rozrachunku*” nie może być wypłacony w gotówce i staje się dowodem memoriałowym do bezgotówkowego obciążenia rachunku wystawcy.

Dowodem wewnętrznym gotówkowej wypłaty jest *asygnata kasowa*. Asygnatę tę używa się z reguły w przypadku wypłaty gotówki nie na polecenie i nie z rachunku klienta. Asygnatę sporządza się z kopią lub bez, zależnie od potrzeby. Oprócz standardowej asygnaty kasowej (f. 4873), istnieją specjalne asygnaty do wypłaty należności za skupione waluty lub złoto.

Wpłaty gotówki z wszelkich tytułów przyjmuje się przy tzw. *dowodach wpłaty* (f. 4104). Wpłacający gotówkę otrzymuje z reguły pokwitowanie (natychmiast, lub — przy wpłacie do skarbcu nocnego — na drugi dzień przy wyciągu z rachunku, względnie przy

okazji zwrotu znaczka kontrolnego) na kopii dowodu wpłaty. Przy wpłatach na obcy rachunek sporządza się dowód wpłaty z dodatkową jedną kopią (f. 4104/I), jeżeli rachunek odbiorcy jest prowadzony w tym samym oddziale, lub z dodatkowymi dwoma kopiami (f. 4104/II), jeżeli rachunek odbiorcy jest prowadzony w innym oddziale lub innym banku.

III.

Typowe dowody memoriałowe, tj. dowody na podstawie których dokonuje się bezgotówkowego obciążenia lub uznania rachunków, to:

— *polecenie przelewu* (f. 4182 i spec. f. 4410);

— *lista inkasowa* (f. 4700);

— *dowód memoriałowy* (f. 4190).

Z uwagi na usługowy charakter pracy banku, zasadniczymi dowodami operacji memoriałowych są dokumenty zleceń udzielonych bankowi przez klientów. Do zleceń tych w pierwszym rzędzie zalicza się polecenie przelewu określonej sumy z rachunku klienta na inny rachunek oraz polecenie zainkasowania faktur i przelania ich równowartości na wskazany rachunek.

Polecenie przelewu składa posiadacz rachunku zawsze na formularzu (f. 4182), dostarczonym mu przez oddział w formie tzw. książeczki poleceń przelewu (po 25 formularzy w książeczce), Wszystkie rubryki polecenia powinien wystawca wypełnić zasadniczo pismem maszynowym i u dołułożyć podpis, zgodny ze złożonymi w oddziale wzorami podpisów, według zasad analogicznych jak przy podpisywaniu czeków, (podpisy kierownika i głównego księgowego).

Polecenie przelewu składa się z 4-ch egzemplarzy, oznaczonych literami A, B, C, D, których przeznaczenie omówiono poprzednio. Po wykonaniu operacji, jeżeli rachunek zleceniobiorcy jest prowadzony na miejscu, w oddziale pozostają egzemplarze A i B polecenia. W przeciwnym przypadku, tj. jeżeli zleceniobiorca posiada rachunek w innym oddziale lub w innym banku, w oddziale zleciodawcy (wystawcy) jako dowód przelewu pozostaje tylko egzemplarz A.

Z poleceniami przelewów na rachunki w innych oddziałach lub w innych bankach wiążą się dodatkowe dowody przeprowadzenia operacji. Przelewy te bowiem (egzemplarz B i C) przesyła się do właściwych oddziałów przy specjalnych awizach (f. 4400), będących zestawieniem kwot przelewów dla danego oddziału. Jednocześnie sporządza się ogólne zestawienie wysłanych awizów uznaniowych do innych oddziałów (f. 4731), na podstawie którego ogólną sumę awizów zapisuje się na dobro konta dla rozliczeń z innymi oddziałami.

Podobnie oddział otrzymujący przelewy z innego oddziału sporządza zestawienie otrzymanych awizów uznaniowych (f. 4737), przy pomocy którego obciąża

konto dla rozliczeń międzyoddziałowych. Szerzej operacje te zostaną przedstawione przy omawianiu systemu rozliczeń międzyoddziałowych. Na tym miejscu pragniemy przede wszystkim zwrócić uwagę na to, że przy operacji przelewu zamiejscowego, oprócz jednego egzemplarza oryginalnego polecenia klienta (f. 4182 egzemplarz A lub B), w dowodach pozostają kopie awizów wysłanych lub oryginały awizów otrzymanych oraz kopie zestawień awizów.

Podstawowymi dowodami operacji memoriałowych są również *listy inkasowe* (f. 4700) faktur oddanych do inkasa w specjalnym trybie rozliczeń fakturowych. Rozliczenia te zostaną oddzielnie szeroko omówione. Należy jednak podkreślić tutaj, że jako dowody do księgowania rozliczeń fakturowych służą zasadniczo wyłącznie egzemplarze D list, na podstawie których memoriałowo uznaje się rachunek podawcy równowartością wystawionych przez niego faktur (listy B załącza się do wyciągu z uznanego rachunku). Inne egzemplarze list spełniają przy księgowaniach tylko rolę pomocniczą. Przeznaczeniem ich bowiem jest kontrola i ewidencjonowanie obrotów fakturowych.

Dowód memoriałowy (f. 4190 i 4190/I) jest w zasadzie dowodem wewnętrznym, tj. wypełnianym w oddziale dowodem operacji memoriałowych. Dowód ten ma szerokie zastosowanie przy wszelkiego rodzaju memoriałowych obciążeniach i uznaniach przeprowadzanych przez oddział. Jeżeli dla uznania jakiegoś rachunku oddział posiada oryginalny dowód zlecenia klienta (np. lista inkasowa D), zaś dla odpowiedniego obciążenia innego rachunku brak dowodu do księgowania, wypełnia się jedynie dowód memoriałowy f. 4190, składający się z dwóch egzemplarzy: A — dowód do zaksięgowania obciążenia, D — załącznik do wyciągu z obciążonego rachunku. W odwrotnym przypadku, jeżeli jest potrzebny tylko dowód uznaniowy, wypełnia się jedynie formularz 4190/I, składający się również z dwóch egzemplarzy: B — dowód do zaksięgowania uznania, C — załącznik do wyciągu z uznanego rachunku. Jeżeli zaś zachodzi konieczność sporządzenia dowodu do uznania i do obciążenia (np. automatyczny przelew z jednego rachunku na drugi), wypełnia się przez kalkę formularz 4190 z wkładką formularza 4190/I.

Poza omówionymi typowymi dowodami memoriałowymi spotyka się w oddziale szereg innych dowodów memoriałowych na standaryzowanych formularzach. Np. dla ułatwienia i przyspieszenia księgowania na rachunkach poszczególnych klientów większej ilości pojedynczych dowodów, szeroko stosuje się system sporządzania dowodów zbiorowych, tzw. „zbiorówek” uznaniowych (f. 4133) i obciążeniowych (f. 4133/II). W przypadku sporządzenia zbiorówki staje się ona

właściwym dowodem księgowym, zaś egzemplarze dowodów uznaniowych lub obciążeniowych, poszczególnych zleceń zestawionych na zbiorówce, dołącza się do niej (spina) jako załączniki.

Oprócz konieczności ścisłego przestrzegania, ustalonej przepisami prawnymi i przepisami bankowymi, formalistyki sporządzania dowodów operacyjnych, istotne znaczenie dla banku i gospodarki planowej posiada przestrzeganie obowiązujących zasad wewnętrznego obiegu dowodów. Niewłaściwy obieg powoduje bowiem błędy w księgowaniu, marnotrawienie wiele czasu i pracy na zbędne czynności oraz straty dla klientów skutkiem opóźnienia rozliczeń. Obieg poszczególnych dowodów zostanie szczegółowo przedstawiony oddzielnie przy szerszym omawianiu czynności bankowych.

IV.

Wszystkie dowody, na podstawie których przeprowadzono w danym dniu księgowania, przechowuje się jako całość oddzielną od dowodów z innych dni. W związku z tym przy końcu dnia dowody układa się według właściwych kont bilansowych. Dowody kasowe wpłat, dotyczące każdego konta bilansowego, grupuje się przy tym oddzielnie i również oddzielnie grupuje się dowody kasowe wypłat, dotyczące każdego konta. W podobny sposób układa się także uznaniowe i obciążeniowe dowody memoriałowe, dotyczące poszczególnych kont.

Jeżeli w większym oddziale operacje dotyczące poszczególnego konta bilansowego są — z uwagi na ich dużą ilość — podzielone pomiędzy dwie lub więcej grup księgujących, odnośne dowody mogą być ponadto układane z podziałem na grupy księgujących.

Do każdej partii dowodów (np. wpłaty kasowe na konto X) dołącza się maszynowe zestawienia (taśmy) kwot dowodów. Na powyższy szczegół zwraca się specjalną uwagę, gdyż pracownik odpowiedzialny za zebranie i ułożenie wszystkich dowodów powinien sprawdzić, czy wszystkie dowody zgodnie z zestawieniem zostały skompletowane i odłożone do przechowania.

Po dokonaniu powyższych prac dowody unieważnia się z brzegu przez przedziurkowanie, ujmuje w okładkę i układa na specjalnym przyrządzie ułatwiającym ich zszywanie. Po zszywaniu na grzbiecie okładki pracownik odpowiedzialny za należyte wykonanie tych prac umieszcza swój podpis i datę.

Następnie dowody zamyka się w registraturze, skąd mogą być wyjmowane do wglądu tylko za upoważnieniem właściwego przełożonego komórki prowadzącej registraturę. Pracownik posiadający klucz od registratury odpowiada za całość zbioru dowodów.

V.

W dokumentacji bankowej wszelkie *instrukcje, zarządzenia i przepisy* stanowią prawną podstawę działalności oddziałów, w związku z tym każdy oddział prowadzi tzw. „*urzędowy zbiór*“ zarządzeń wszelkiego rodzaju, otrzymywanych od nadrzędnych organów.

Zasadniczo zarządzenia władz NBP i organów upoważnionych do wydawania w przydzielonym im zakresie zarządzeń dla oddziałów, są wydawane w formie instrukcji i przepisów służbowych, okólników, listów okrężnych lub zarządzeń o/wojewódzkich. Dla ułatwienia wyszukania odpowiedniego zarządzenia lub zapoznania się z całością zarządzeń obowiązujących przy załatwianiu pewnego rodzaju czynności, poszczególne zarządzenia są podzielone na 10 zasadniczych grup rzeczowych (tzw. „działy“ czynności). Ponadto poszczególne „działy“ czynności, zależnie od potrzeb dzielą się na „części“ o węższym zakresie.

Właściwe prowadzenie, układanie i odnotowywanie zmian w obowiązujących zarządzeniach ma podstawowe znaczenie dla dokumentacji operacyjnej działalności oddziałów.

VI.

Ostatnią grupą dokumentów, zasadniczo niemniej ważną od poprzednich, jest *korrespondencja* bankowa, czyli pisma (listy, druki, zestawienia itd.) wysyłane i otrzymywane.

Sporządzanie pism, wysyłanie, odbiór, obieg wewnętrzny itp. sprawy szczegółowo normują „*Przepisy o korespondencji*“.

Specjalne znaczenie posiada ujednolicenie we wszystkich oddziałach systemu numerowania i układania pism według przepisów „*Wzorcowego Planu Akt*“ (skrót WPA). Jednolity bowiem system w tej dziedzinie ułatwia tak oddziałom, jak i wszelkim organom kontrolnym wgląd do registratur i archiwów oraz wyszukanie odpowiednich pism.

Plan akt opiera się o zasadę rzeczowego podziału spraw, przy czym zbudowany w układzie dziesiętnym zawiera „klasy“ (ogólne, manipulacyjne, kredytowe), typowych spraw, podzielone na „grupy“, „pozycje“, i podpozycje“ zagadnień ściśle określonych.

Pisma według planu akt układa się i przechowuje w registraturze prowadzonej przez wyznaczonego do tego celu pracownika ponoszącego pełną odpowiedzialność za należyte przechowanie akt. W większych oddziałach dla ułatwienia szybkiego dostępu do registratury może być ona podzielona na części znajdujące się przy poszczególnych wewnętrznych komórkach organizacyjnych i prowadzone przez wyznaczonych pracowników. Po zakończeniu roku kalendarzowego — zgodnie z przepisami o prowadzeniu archiwum

— odpowiednie akta broszuruje się (zszywa) i odkłada do archiwum.

Według oddzielnych specjalnych przepisów sporządza się i przechowuje korespondencję poufną i tajną.

VII.

Wszystkie dokumenty (dowody do księgowania, zarządzenia, korespondencja) sporządzone lub opracowane w banku uwierzytelnia się, bądź to przy pomocy skrótów podpisów lub pełnych podpisów osób upoważnionych do tego, bądź to odpowiednich stempli, pieczęci, lub łącznie przy pomocy podpisów i stempli.

W szczególności na opracowanych dowodach księgowych powinny znajdować się skróty podpisów pracownika księgującego i kontrolującego. Niezależnie od tego, w przypadkach określonych przepisami bankowymi, na dowodach powinien być odbity „stempel dzienny“, tj. specjalny datownik z nazwą oddziału. Upoważnienie do zamieszczania skrótów podpisów na dowodach księgowych nabywają automatycznie pracownicy, którym powierzono pełnienie wymagających tego funkcji.

Upoważnienia do podpisywania — obok odcisku stempla dziennego — potwierdzeń odbioru gotówki, potwierdzeń przyjęcia lub wykonania przelewu, dziennych wyciągów z rachunków i innych podobnych dokumentów wydawanych klientom, udziela kierownik (dyrektor) oddziału. Wzory podpisów odnośnych pracowników wywiesza się w lokalu oddziału na tablicy ogłoszeń.

Wewnętrzne zarządzenia NBP, wewnętrzna i zewnętrzna korespondencja oraz inne podobne dokumenty wystawiane bądź w imieniu NBP jako całości, bądź w imieniu poszczególnych jednostek organizacyjnych, zasadniczo są podpisywane przez d w i e osoby, przy jednoczesnym użyciu wskazanej przepisami pieczęci urzędowej lub stempla firmowego.

Prawo podpisywania na I-ym i II-gim miejscu, w imieniu danej jednostki organizacyjnej, jest ściśle związane ze sprawowaną przez daną osobę funkcją. W związku z tym niektóre osoby, jak np. dyrektorzy i kierownicy oddziałów, automatycznie z dniem nominacji zyskują prawo podpisu za daną jednostkę organizacyjną. W celu jednak utrzymania ilości osób uprawnionych do podpisywania w ramach nie przekraczających istotnych potrzeb, Departament Ogólny ustala dla każdej jednostki organizacyjnej ogólną ilość podpisów.

Dla usprawnienia pracy i ułatwienia obiegu korespondencji dopuszczalne jest j e d n o o s o b o w e podpisywanie, pod odbiciem stempla firmowego, korespondencji mniejszej wagi, jak np. odpisy pism, pisma przesyłane do wiadomości, drobne reklamacje.

Wzory podpisów osób upoważnionych do podpisywania dokumentów w imieniu NBP jako całości oraz w imieniu danego oddziału, wywiesza się w lokalu oddziału na tablicy ogłoszeń.

Wszystkie pieczęcie i stemple odbijane na dokumentach przechowują pod zamknięciem osoby odpowiedzialne za ich właściwe używanie. Istnieją specjalne przepisy zabezpieczające nadużycie pieczęci urzędowych (z godłem państwowym) i stempli dziennych.

* * *

Sprawa dokumentacji bankowej jest zagadnieniem bardzo obszernym, dlatego nie jest możliwe wyczerpujące przedstawienie jej w ramach krótkiego artykułu. Dlatego też artykuł niniejszy ma na celu wyłącznie danie ogólnego poglądu na całokształt zagadnienia, którego szczegóły, niezbędne przy pełnieniu obowiązków służbowych, przedstawione są w zarządzeniach i przepisach NBP.

Pytania kontrolne.

- 1) Co to jest dokumentacja bankowa i na jakie grupy można podzielić dokumenty w NBP.
- 2) Dlaczego należyta dokumentacja operacji jest sprawą bardzo ważną.
- 3) Jakie cechy powinien posiadać każdy prawidłowo sporządzony dowód księgowy.
- 4) Co oznaczają litery A, B, C i D, umieszczane na niektórych dowodach sporządzanych na formularzach bankowych.
- 5) Opisać typowe dowody kasowe.
- 6) Opisać typowe dowody memoriałowe.
- 7) Jak układa się, unieważnia i przechowuje zatwierdzone dowody księgowe.
- 8) Na co pracownik układający dowody powinien zwrócić specjalną uwagę.
- 9) Co to jest WPA, jakie ma znaczenie i według jakiej zasady jest zbudowany.
- 10) W jaki sposób uwierzytelnia się poszczególne rodzaje dokumentów bankowych.

DZIAŁ i n s t r u k c y j n y

DEPARTAMENT OGÓLNY

INSTRUKCJA SŁUŻBOWA IV/A

UKŁADANIE KART KONTOWYCH

§ 52 IS IV/A przewiduje układanie kart kontowych według kolejności numerów rachunków osobowych.

Ten sposób podziału rachunków osobowych nie nasuwa żadnych trudności w oddziałach o małych stosunkowo obrotach. Natomiast oddziały średnie i większe natrafiają na tle ścisłego przestrzegania wspomnianego przepisu instrukcji na następujące trudności:

- a) referent kredytowy, prowadzący zazwyczaj jedną branżę, zbierać musi w ciągu dnia operacyjnego niezbędne mu dane o obrotach na poszczególnych rachunkach u kilku księgujących, co pociąga za sobą zbędną stratę czasu;
- b) poszczególne grupy rachunków osobowych muszą wyciągi z rachunków po ich uzgodnieniu segregować według referentów kredytowych, co również wiąże się z dodatkową zbędną czynnością — zazwyczaj archiwizy.

W celu rozwiązania w większych jednostkach organizacyjnych opisanych wyżej trudności podaje się spo-

sób, w jaki oddział w Radomiu rozwiązał we własnym zakresie to zagadnienie:

Karty kontowe podzielone są pomiędzy poszczególne grupy rachunków osobowych nie według kolejności numeracji rachunków, lecz według branż i to w kolejności zharmonizowanej z kolejnością sprawozdawczości dla Departamentu Kredytowego. Podział tego rodzaju stosuje się w zasadzie w ramach konta bilansowego najruchliwszego: 110 „rachunki operacyjne przedsiębiorstw uspołecznionych“ i tak np.:

- grupa I — rachunki górnictwa i przemysłu ciężkiego;
- grupa II — rachunki przemysłu lekkiego i spożywczego;
- grupa III — rachunki jednostek handlowych i usługowych,

w ramach zaś każdej z wymienionych grup z podziałem branżowym.

Praktyka wykazała, że odmienny od instrukcji sposób układania kart kontowych okazał się bardzo

praktyczny, księgujący szybko i łatwo przyswoili sobie nowy podział i nie natrafiają na żadne trudności w wysortowywaniu potrzebnych do księgowania kart kontowych.

Uzyskano następujące korzyści:

- a) ułatwienie w kontaktowaniu się referentów kredytowych z księgującymi;
- b) przyspieszenie w docieraniu wyciągów z rachunków do właściwych referentów kredytowych i
- c) usprawnienie w zasilaniu rachunków operacyjnych w ciężar rachunków pożyczkowych.

W sumie usprawnienie to przyniosło korzyści zarówno w dziale rachunków osobowych jak i dziale kredytowym i przyczyniło się do redukcji godzin nadliczbowych w oddziale.

OZNACZENIA SYMBOLICZNE KART KONTOWYCH

Znaczne ilości rachunków podlegających zasilaniu lub też przelewowi salda (części salda) na inne rachunki, zwłaszcza w oddziałach większych, wymagają dla usprawnienia pracy, związanej ze sporządzaniem odpowiednich dowodów do księgowania, oznaczania rozmaitymi symbolami.

Usprawnienia tego rodzaju wprowadziły od dawna liczne oddziały (m. in. Katowice, Poznań, Radom, Szczecin, Warszawa), przyspieszając tym samym wybitnie ostateczne zamknięcia dzienne.

Oznaczenia te mają różną formę. Tak np.:

- rachunki wymagające zasilenia w ciężar rachunku kredytu w tym samym oddziale — jedna kreska czarna;
- rachunki zasilane przez konto 131 „obciążenia w drodze” w ciężar rachunku w innym oddziale — 2 kreski czarne;
- rachunki, których salda (części sald) przelewa się na inne rachunki miejscowe — jedna kreska czerwona;
- rachunki, których salda przelewa się na inne oddziały przez konto 130 „uznania w drodze” — dwie kreski czerwone.

Przykład nie wyczerpuje — rzecz jasna — wszystkich możliwych powiązań wzajemnych poszczególnych rachunków, ani nie podaje wiążącej bezwzględnie zasady, lecz wskazuje na możliwość osiągnięcia dzięki symbolice kart kontowych dużych ułatwień w pracy nad przygotowywaniem przez pracowników księgujących i referentów kredytowych dowodów do księgowania tego rodzaju operacji przelewowych, których sporządzenie przypada z reguły na godziny największego nasilenia czynności.

Możliwe są oczywiście inne symbole, np. krzyżyk (zasiłek) lub kreska pozioma minus (przelew), litera P (przelew) i Z (zasiłek) itp.

W oddziałach zmechanizowanych oznacza się karty kontowe, w oddziałach o systemie przebitki ręcznej — kartony teczek specjalnych do przechowywania kart kontowych.

PRZYGOTOWYWANIE DOWODÓW DLA AUTOMATYCZNYCH ZASIŁKÓW I PRZELEWÓW

Znaczne ilości przelewów i zasiłków automatycznych, zwłaszcza w oddziałach większych, zmuszają (niezależnie od opisanych wyżej oznaczeń symbolicznych): do dalszego usprawnienia pracy, do przygotowania z góry załączników na dowody do księgowania tych operacji. Księgujący bowiem nie może sam wypełniać całkowicie niezbędnych dowodów, musi on mieć pod ręką przygotowany i częściowo wypełniony formularz i uzupełniać go jedynie kwotą, datą, skrótem podpisu i stemplem dziennym oddziału.

W zakresie przygotowywania tego rodzaju załączników zarysowały się wyraźnie w oddziałach przodujących i wykazujących się dużymi osiągnięciami racjonalizatorskimi 2 metody:

- a) sporządza się dokładny wykaz rachunków wymagających zasilenia lub podlegających przelewom automatycznym (nazwa i numer rachunku) z jednoczesnym równoległym wykazem rachunków przeciwnych księgowani — na podstawie tego wykazu maszynistka sporządza komplet częściowo wypełnionych formularzy i wręcza je komórce — nie wyjmując kalki — rachunków osobowych — z końcem dnia operacyjnego komórka rachunków osobowych zwraca formularze niewykorzystane i kalki z wykorzystanych — na tej podstawie maszynistka w godzinach rannych dnia następnego uzupełnia, posługując się wykazem, komplet formularzy i oddaje ponownie komórce rachunków osobowych.

Codzienne stosowanie tej manipulacji zapewnia całkowicie sprawną pracę komórki organizacyjnej rachunków osobowych w zakresie wypełniania dowodów memoriałowych dla przelewów i zasiłków automatycznych.

- b) sprządza się — analogicznie jak wyżej w punkcie a — szczegółowy wykaz i na jego podstawie przygotowuje pewne zapasy częściowo wypełnionych formularzy dla każdego rachunku i układa je w podręcznych kasetkach (pudełkach, teczkach itp) w kolejności zharmonizowanej z układem kart kontowych. Zapasy podręczne dla poszczególnych rachunków oddzielone są od siebie przegródkami, oznaczonymi numerami rachunków i analogicznymi symbolami jak karty kontowe (vide ustęp p. t. „Oznaczenia symboliczne

kart kontowych"). Zapasy te uzupełnia się co kilka dni w miarę wyczerpywania. Porządane jest pozostawianie kalki, co ogromnie ułatwia pracę księgującym. Oddziały dysponujące maszynami do adresowania („Adrema“, „Citograph“, „Adresograph“ itp.) przygotowują komplety płytek adresowych i za pomocą nich opisują w sposób bardzo szybki komplety formularzy dla księgowania memoriałowych.

Podkreśla się, że pod pojęciem formularza częściowo wypełnionego dla danego rachunku rozumieć należy F-4190 z wkładką na F-4190/I, to znaczy łącznie egz. ABCD — dla rachunku podlegającego przelewowi salda na inny rachunek, oraz F-4190/I z wkładką na F-4190 to znaczy łącznie egz. BCAD lub F-4406 —

dla rachunku zasilanego. Księgujący po wypełnieniu formularza kwotą, datą, skrótem podpisu i stemplem dziennym oddaje właściwe odcinki do księgowania przeciwnego.

Pragniemy na tym miejscu dodać, że jakkolwiek Instrukcja Służbowa IV/A przewiduje zasilanie rachunku osobowego w ciężar rachunku osobowego, prowadzonego w innym oddziale, przez konto bilansowe 131 „obciążenia w drodze“ za pomocą F-4406, to jednak całkowicie prawidłowe jest posługiwanie się dla tego rodzaju operacji „dowodami memoriałowymi“, to jest formularzami 4190/I + 4190 (F14190 = egz. AD stanowi załącznik do awizu obciążenia w drodze — F-4407).

B. G.

WYCIĄGI Z PISM DEPARTAMENTU OGÓLNEGO

Inkaso rachunków od GSS i PZGS.

... komunikujemy, że oddział wojewódzki w.... przyjmując do inkasa bankowego w trybie uchwały KERM z dnia 20. 5. 1947 r. faktury złożone temu oddziałowi przez zakład tej centrali w... do zainkasowania na płatników: Centrala Ogrodnicza, Delegatura Powiatowa Centrali Ogrodniczej w... oraz Powiatowe Związki Gminnych Spółdzielni „Samopomoc Chłopska“, postępuje zgodnie z przepisami obowiązującymi w tym dziale czynności.

Natomiast dokumenty (rachunki) złożone przez ten zakład oddziałowi wojewódzkiemu w... do zainkasowania na płatników Gminne Spółdzielnie „Samopomoc Chłopska“, jako nie podlegające rygorom uchwały KERM z dnia 20. 5. 1947 r. oddział przyjmuje jako dokumenty inkasowe.

Wobec tego, że przepisy NBP nie przewidują przesyłania przez oddziały, jako bankowi podawcy dokumentów inkasowych bezpośrednio do innych banków na inkaso, podawca powinien dokument zadomicylować na oddział NBP, który prowadzi rachunek banku finansującego płatnika dokumentu, w konkretnym przypadku — na oddział Banku Rolnego finansujący daną gminną spółdzielnię.

Treść domicylu powinna brzmieć: „Płatny w ciężar rachunku operacyjnego Banku Rolnego oddział w.... w Narodowym Banku Polskim, oddział w....

TB/1/144 z dnia 14. 9. 1950 r.

T. P.

Likwidacja rachunków.

.... wyjaśniamy, że na rachunkach zestawionych na form. 10111 i załączonych, jako dokumenty towarzyszące, do raportu dziennego, poza skrótem podpisu kierownika jednostki organizacyjnej lub upoważnionego pracownika oraz odbiciem stempla „Dotyczy Wydziału Oddziału“ nie jest wymagane odbicie stempla firmowego oraz złożenie podpisów jednostki organizacyjnej, która dokonała księgowania danego wydatku. Natomiast raport dzienny powinien być podpisany pod stemplem firmowym, zgodnie z przepisami Zbioru Dz. X pkt. III/D/b.

Załączniki do raportu dziennego sporządza się na form. 10111 i 10111/I — dla każdego z wydrukowanych w raporcie dziennym kont, zgodnie z przepisami Zb. Dz. X/III/C.

Jak z tego wynika, wydatki poszczególnych ss/kont dotyczące jednego z kont wydrukowanych w raporcie dziennym należy sporządzać na jednym formularzu 10111 bez wypełniania zbiorczego zestawienia do tych ss/kont.

T. P.

TB/1/201 z dnia 3. 10. 1950 r.

Spółdzielnia spożywców w.... — wypłata poborów z wpływów gotówkowych.

.... komunikujemy, że na podstawie pkt. 2. 2. art. 8 ustawy z dnia 1. 7. 1949 r. (Dz. U. R. P. z dnia 15. 7. 1949 r., nr 41/49 poz. 294) Bank może zezwolić

poszczególnym jednostkom obrotu bezgotówkowego na dokonywanie wypłat poborów pracownikom z wpływów gotówkowych lub z pogotowia kasowego.

W konkretnym przypadku, spółdzielnia spożywców w....., mając trudności w pobieraniu większej gotówki dla wypłat miesięcznych poborów dla pracowników placówek handlu detalicznego (względny bezpieczeństwa przewożenia gotówki) może, na podstawie upoważnienia oddziału oraz na podstawie uprzednio złożonego oddziałowi zapotrzebowania na środki płatnicze, dokonywać wypłat z utargów dziennych lub pogotowia kasowego.

W związku z tym spółdzielnia spożywców w..... w dniu wypłaty poborów pracownikom sklepów detalicznych będzie przedstawiać oddziałowi czek wraz z dowodem wpłaty opiewające na sumę netto list płac dla pracowników sklepów detalicznych tej spółdzielni.

Na tej podstawie oddział nie dokonując wypłaty ani też przyjmując wpłaty gotówkowej ograniczy się jedynie do przeprowadzenia kontroli złożonych dowodów kasowych z listami płac dla pracowników sklepów detalicznych oraz przeprowadzenia ewidencji zgodnie z przepisami instrukcji NBP o planowaniu kasowym.

T. P.

TB/1/113 z dnia 4. 10. 1950 r.

Skup porzuconego banknotu zagranicznego.

..... komunikujemy, że porzucony na sali manipulacyjnej przez posiadacza banknot a 10 MK fińskich należy, o ile nadaje się do skupu, skupić i zapisać jego równowartość w złotych na dobro konta bilansowego 871 — Dochody pozaoperacyjne (Wn k-to bil. 301 — Pieniądze zagraniczne).

T. P.

(TB/1/113 z dnia 4. 10. 1950 r.).

Prowizja inkasowa — pobieranie.

..... wyjaśniamy, że prowizję inkasową od złożonych faktur do zainkasowania pobiera się na podstawie listy „A“.

Wobec tego, że przedsiębiorstwo „Centrosan“ Apteka Społeczna nr.... w... jest jednostką niesamodzielną, oddział powinien na podstawie przepisów okólnika 36/50, listy inkasowej A złożone przez wymienione przedsiębiorstwo przysłać łącznie z drugimi kopiami listów przesyłkowych do oddziału w....., który prowadzi rachunek przedsiębiorstwa samodzielnego „Centrosan“ Hurtownia Okręgowa nr.... w.....

Jak z tego wynika, problem pobierania prowizji inkasowej przez oddział za złożone do zainkasowania przez „Centrosan“ Apteka Społeczna nr.... w....., faktury jest dla oddziału nieistotny.

T. P.

TB/1/144 z dnia 4. 10. 1950 r.

Inkaso faktur.

W związku z nadesłanymi nam do wglądu przy piśmie oddziału z dnia listą inkasową wraz z dwoma fakturami z wystawienia Centrali Mięśnej Delegatury Powiatowej w.... na płatników tych faktur zespół PGR w..... na łączną sumę zł..... komunikujemy, że inkaso tych faktur podlega przepisom ok. 45 K/50 pkt. II/B/1d tj. powinny być zainkasowane w trybie normalnego inkasa faktur, bez pięciodniowego respira, z uwzględnieniem przepisów ok. 36/50 — inkaso faktur przedsiębiorstw niesamodzielnych.

Oddział, przyjmując do inkasa omawianą listę inkasową wraz z dwoma fakturami, z wystawienia Delegatury CM w....., jako jednostki niesamodzielnej, powinien był postąpić zgodnie z przepisami IS IV/D oraz ok. 36/50, a w szczególności:

- 1) zwrócić uwagę wystawcy listy inkasowej na niewłaściwe jej wypełnienie. W myśl bowiem punktu 1b ok. 36/50 jako bank podawcy powinien być podany oddział, w którym przedsiębiorstwo samodzielne, a więc oddział wojewódzki Centrali Mięśnej w....., posiada rachunek a nie O/NBP w..... jak to wynika z listy inkasowej.

Ten sposób wypełnienia tej rubryki listy inkasowej był konieczny dla wiadomości banku płatnika (w tym przypadku oddział wojewódzki Banku Rolnego w....) w celu poinformowania go gdzie powinien być zwrócić listę inkasową wraz z fakturami w przypadku jej niewykupienia przez płatnika. To było też między innymi powodem, że oddział wojewódzki w.... zwrócił listę inkasową z dołączonymi do niej fakturami nie do oddziału wojewódzkiego w....., który prowadzi rachunek jednostki samodzielną, właściwej dla Delegatury CM w...., lecz do oddziału w.....

- 2) w rubryce listy inkasowej „bank płatnika faktury“ podano nazwę miejscowości powiatowej „.....“, w którym to powiecie znajduje się siedziba płatnika faktur, zamiast „oddział wojewódzki Banku Rolnego w...., który finansuje i kontroluje płatnika omawianych faktur „Państwowe Gospodarstwo Rolne, okręg w....“ i prowadzi jego rachunek osobowy.

Na podstawie zarządzeń § 4 IS Dz. IV/D oraz pkt. 1c ok. 36/50, oddział powinien był przesłać listę A łącznie z drugą kopią listu przesyłkowego (form. 9015) do oddziału właściwego dla przedsiębiorstwa samodzielnego, a więc do oddziału wojewódzkiego w.... listy B, C, D i E wraz z fakturami oraz oryginałem i pierwszą kopią form. 9015 przesłać bezpośrednio do oddziału wojewódzkiego Banku Rolnego w.....

tj. z pominięciem oddziału wojewódzkiego w.... nie będącego w tym przypadku „bankiem płatnika“;

- 3) lista inkasowa — zgodnie z zarządzeniem pkt. 1a ok. 36/50, — powinna być opatrzona w widocznym miejscu pieczętą lub napisem — „Przedsiębiorstwo niesamodzielne“;
- 4) oddział powinien być na liście przesyłkowym (form. 9015) podać jako bank podawcy oddział, w którym przedsiębiorstwo samodzielne (oddział wojewódzki CM w.... posiada rachunek osobowy tj. oddział wojewódzki NBP w..... (pkt. 1b ok. 36/50). Oddział NBP w..... po otrzymaniu listy A łącznie z drugą kopią listu przesyłkowego (form. 9015), włącza tę listę do zbioru należności fakturowych danego przedsiębiorstwa i postępuje z nią jak z listą otrzymaną na miejscu.

T. P.

TB/1/144 z dnia 19. 10. 1950 r.

* * *

.... komunikujemy co następuje:

Zgodnie z zarządzeniem okólnika NBP nr 36/50, jednostka niesamodzielna, jaką jest podawca przesłanych nam do wglądu list inkasowych A — Techniczna Obsługa Rolnictwa w.... — składa w banku kontrolującym ją faktury do zainkasowania w imieniu właściwej dla niej jednostki nadrzędnej, w tym przypadku w imieniu Okręgowego Zarządu „TOR“ w Warszawie, którą to jednostkę kontroluje oraz prowadzi jej rachunek osobowy Oddział Główny Banku Rolnego w Warszawie.

Na podstawie zarządzenia 1c wyżej wymienionego okólnika, oddział podawcy niesamodzielnego powinien części „A“ list inkasowych złożonych mu przez jednostkę niesamodzielną do zainkasowania przesłać — łącznie z drugimi kopiami list przesyłkowych (form. nr 9015) — do oddziału właściwego dla przedsiębiorstwa samodzielnego. W rozumieniu bowiem przepisów tego okólnika, jednostka nadrzędna podawcy niesamodzielnego jest faktycznym podawcą listy inkasowej złożonej przez jednostkę niesamodzielną do zainkasowania. Jednostka nadrzędna, na podstawie list inkasowych „A“ może otrzymać kredyt inkasowy w banku finansującym ją.

Jednocześnie wyjaśniamy, że na podstawie przepisów § 4 IS Dz. IV/D — „Obroty międzybankowe“ inkaso faktur podanych NBP a płatnych w innych bankach przeprowadza się w drodze bezpośredniej, tj. z pominięciem pośrednictwa oddziału nie będącego „bankiem płatnika“.

Jak z tego wynika oddział NBP w...., przysyłając Oddziałowi Głównemu Banku Rolnego w Warszawie części A list inkasowych złożonych mu przez jednostkę niesamodzielną — Techniczna Obsługa Rolnictwa w.... — do zainkasowania, stosuje przepisy obowiązujące w dziale inkasa bankowego.

T. P.

TB/1/144 z dnia 26. 10. 1950 r.

* * *

... zauważamy, że przy inkasie wyżej omawianej faktury oddział nie zastosował się do obowiązujących przepisów ok. 36/50, inkaso faktur przedsiębiorstw niesamodzielných oraz IS Dz. IV/D.

Jak z nadesłanego nam wyjaśniającego pisma oddziału z dnia wynika, wystawcą faktury jest jednostka niesamodzielna — Centrala Produktów Naftowych Skład nr.... w..... Zgodnie więc z przepisami pkt 1b ok. 36/50, bankiem podawcy jest oddział, w którym przedsiębiorstwo samodzielne posiada rachunek tj. oddział w B, a nie jak oddział mylnie podaje oddział w A.

Faktura ta powinna była być opatrzona w widocznym miejscu pieczętą lub napisem: „Przedsiębiorstwo niesamodzielne“ (ok. 36/50, pkt. 1a).

Bank Inwestycyjny oddział w A, postąpił słusznie zwracając fakturę na skutek złożonego zastrzeżenia przez płatnika — Przedsiębiorstwo Budowy Zakładów Przemysłu Ciężkiego w.... — nie oddziałowi w A, lecz oddziałowi w B, jako oddziałowi podawcy.

Oddział, otrzymując zwrot faktury niewykupionej powinien był — zgodnie z przepisami § 31 IS Dz. IV/D — załączyć fakturę łącznie z częściami listy inkasowej B i D do wyciągu z rachunku jednostki samodzielną Centrali Produktów Naftowych.

Listę A przesłaną oddziałowi przez oddział w A oddział powinien był, po przekreśleniu kwoty faktury ołówkiem czerwonym, odnotowaniu sposobu załatwienia inkasa faktury oraz wciągnięciu jej do „Zestawienia obrotów i stanu faktur“ (§ 43 IS Dz. IV/D) — odłożyć listę A do zbioru list załatwionych.

Oddział, wychodząc z mylnego założenia, że bankiem podawcy jest oddział w A, a nie oddział w B, zwracał kilkakrotnie (pięciokrotnie) oddziałowi w.... fakturę niezainkasowaną przy części C listy inkasowej, co wprowadzało w błąd oddział w A, który dorożumiewał się na tej podstawie, że oddział przysyła fakturę ponownie do zainkasowania.

Kilkakrotne zwroty tej samej faktury oddziałowi przez Bank Inwestycyjny oddział w A, powinno było zwrócić uwagę oddziału na niewłaściwe postępowanie oddziału.

T. P.

TB/1/144 z dnia 6. 11. 1950 r.

* * *

...komunikujemy co następuje:

W świetle przepisów uchwały KERM z dnia 20. 5. 1947 r. w trybie bankowego inkasa faktur mogą być inkasowane jedynie należności za dostarczone towary lub świadczone usługi. Wszelkie inne należności, a więc również i zamrożone należności przytoczone w wyżej wzmiankowanym odpisie pisma, jak: wycofanie nadpłat z tytułu podwójnie opłaconych rachunków, not debetowych do uprzednio wystawionych rachunków itp. powinny być rozliczane poza inkasem bankowym, tj. przelewem (form. 4182), czekiem rozrachunkowym, na podstawie wewnętrznego zarachowania w księgowości lub na drodze spornej.

Należności te, jak z powyższego wynika, nie mogą być rozliczane w drodze automatycznego obciążania przez bank płatnika rachunku osobowego płatnika faktury jako niezgodne z postanowieniami wyżej omawianej uchwały KERM.

Uchwała KERM z dnia 20. 5. 1947 r. nie nakłada na bank płatnika obowiązku badania prawdziwości złożonego przez płatnika faktury zastrzeżenia. Również dokonanie przez bank płatnika tego badania byłoby bardzo często praktycznie nie do przeprowadzenia, biorąc pod uwagę między innymi, brak odpowiednio przygotowanego do tego celu personelu bankowego, który by wydawał bezsporne orzeczenia, np. że towar nie odpowiada zamówieniu co do jakości itp.

T. P.

TB/1/144 z dnia 15. 11. 1950 r.

* * *

...komunikujemy, że faktura płatna w trybie uchwały KERM z dnia 20. 5. 1947 r. powinna być wykupiona w ciągu 5 dni po dacie zaawizowania uwidocznionej na liście C przesłanej przez bank płatnika płatnikowi faktury. Jeżeli termin wykupu przypada na niedzielę lub święto, termin wykupu faktury przesuwają się na najbliższy dzień powszedni.

Przytoczone w piśmie Centrali zarządzenie b. Ministerstwa Przemysłu i Handlu FN/III/B,119 z dnia 28. 2. 1948 r. dotyczy uprawnienia podawcy faktury (jednostki podległej Ministerstwu Przemysłu i Handlu) do żądania od płatnika faktury ustawowych odsetek zwłoki (art. 248 Kodeksu Zobowiązań), gdy płatnik nie wykupi faktury w ciągu 5 dni od daty zawiadomienia przez bank płatnika.

Przy obliczaniu odsetek zwłoki — według wspomnianego zarządzenia b. Ministerstwa Przemysłu i Handlu — okres 5 dni przedłuża się automatycznie o przypadające w międzyczasie dni świąteczne.

Jak z tego wynika, oddziały NBP przedłużając pię-

ciodniowy termin wykupu faktury tylko w przypadku, gdy w ostatnim dniu przypada niedziela lub święto postępują zgodnie z obowiązującymi przepisami w dziele inkasa faktur.

T. P.

TB/1/144 z dnia 18. 11. 1950 r.

Tryb inkasa Fabryki Narzędzi w.....

W związku z przesłanymi nam przy piśmie oddziału z dnia.... pismami CZP Maszynowego w.... oraz oddziału naszego w..... komunikujemy, że nadesłany nam projekt pracownika fabryki w..... dotyczący składania przy liście inkasowej — w miejsce poszczególnych faktur na tego samego płatnika — jedynie zestawienia (wykazu) tych faktur, którego ogólną sumę podawca zamieszcza na liście inkasowej w jednej pozycji bez jednoczesnego dołączania tych faktur do zestawienia — nie wnosi nic nowego w tym dziale czynności.

Sprawa ta bowiem zaistniała na terenie niektórych oddziałów dość wcześnie po wejściu w życie obowiązku rozliczania się jednostek gospodarki uspołecznionej na zasadach uchwały KERM z dnia 20. 5. 1947 r. Oddziały te, na podstawie wniosków niektórych przemysłów lub jednostek gospodarczych zwracały się do centrali (początkowo do Wydziału Organizacyjnego następnie do Wydziału Techniki Bankowej) z prośbą o wydanie decyzji w tej sprawie.

Centrala, wydając decyzję oddziałom, określała jednocześnie warunki jakim powinny odpowiadać tzw. faktury zbiorcze (faktury pro forma) składane do zainkasowania w oddziałach. Zgodnie z podanymi przez centralę warunkami — faktura zbiorcza — powinna obejmować jednorodne należności za określony okres czasu i opiewać na tego samego płatnika.

Na fakturze takiej powinny być krótko podane poszczególne, składające się na sumę, należności (np. ilość zużytych kilowatów, cena jednostkowa, zł....) w sposób umożliwiający działowi kredytowemu ich skontrolowanie.

Dokumenty uzasadniające pozycje faktury zbiorczej powinny być przez podawcę przesłane bezpośrednio płatnikowi.

Fakturę zbiorczą oddziały traktują jako odrębny dokument inkasowy i pobierają prowizję za 1 sztukę.

Jednocześnie informujemy, że sprawa faktury zbiorczej oraz pobieranie od prowizji inkasowej została ostatnio ujęta w okólniku 145/50, Dz. IV/G pkt. 3.

T. P.

TB/1/144 z dnia 6. 11. 1950 r.

Akredytywy krajowe — prowizja.

Na zapytanie oddziału — od kogo zależy decyzja przerzucenia prowizji od wypłat na dostawcę przy przymusowych akredytywach, odnośnie jednostek kontrolowanych przez NBP — wyjaśniamy:

Obowiązek otwarcia akredytywy przez opieszałego odbiorcę towaru, gwarantującej dostawcy terminowy wpływ jego należności za dostarczony towar, jest sankcją karną, powodującą obok blokowania (w wysokości sumy zamówienia) wolnej marży kredytowej zleceniodawcy akredytywy, również opłacanie kosztów prowizji od otwartej akredytywy, przewidzianych taryfą stawek prowizyjnych Dz. IV cz. E I tj. kosztów nie przewidzianych w planie finansowym tego przedsiębiorstwa.

Sankcja ta ma charakter wychowawczy, wobec czego skutki stosowanej sankcji w formie ponoszenia kosztów od otwartej akredytywy nie mogą być przerzucane na kontrahenta, jakim jest dostawca towaru opłacający prowizję inkasową od składanych faktur do zinkasowania.

Na zapytanie oddziału — czy podawca może składać faktury płatne w ciężar otwartej akredytywy poza inkasem bankowym w przypadku, gdy zleceniodawca akredytywy i beneficjent znajdują się w tej samej miejscowości, przez co nie musiałby podawca faktury opłacać prowizji inkasowej — wyjaśniamy, że faktury płatne w ciężar akredytywy otwartej na podstawie punktu 1 lub 2 niniejszego pisma nie mogą być realizowane poza inkasem bankowym.

T. P.

TB/1/145 z dnia 24. 10. 1950 r.

Akredytywy krajowe — księgowanie.

... wyjaśniamy, że wypłaty z akredytyw otwartych przez:

- 1) Centralę Mięsną — na zakup żywca rzeźnego;
 - 2) Centralny Zarząd Przemysłu Mięsnego — na zakup bekonów;
 - 3) Cukrownie — na skup rzepaku od plantatorów;
 - 4) Zakłady objęte akcją ziemniaczaną na skup ziemniaków przemysłowych od plantatorów;
- nie należy przeprowadzać przez konto bilansowe 140 — wydane akredytywy.

Powodem nieprzeprowadzania przez oddziały NBP omawianych wypłat przez to konto jest fakt, że wypłat z akredytyw nie dokonują oddziały NBP, lecz upoważnione do dokonywania tych wypłat inne banki, które przeprowadzają szczegółową kontrolę przedłożonych im do zainkasowania dokumentów w ciężar wyżej wymienionych akredytyw i pobierają za tę czynność taryfową prowizję.

Oddział NBP, który otworzył akredytywę, po otrzy-

maniu dokumentów, obciąża jedynie na ich podstawie rachunek zleceniodawcy, który zlecił oddziałowi otwarcie akredytywy.

T. P.

TB/1/145 z dnia 6. 11. 1950 r.

Specjalny kredyt ziemniaczany bezprocentowy — prowadzenie.

... komunikujemy, że nr rachunku 220/1 — specjalny kredyt ziemniaczany bezprocentowy — podany jest w ostatnim ustępie pkt A, L. o 43 K/50 jedynie przykładowo.

Jeśli zatem oddział otworzył uprzednio klientowi dodatkowe rachunki osobowe w ramach tego samego konta bilansowego, specjalny kredyt ziemniaczany bezprocentowy, oddział oznacza następnym kolejnym numerem łamanym w oparciu o numer bieżący rachunku klienta np. 220 — nr bieżący rachunku 2 lub 3 itd.

Jak z tego wynika, przeksięgowanie obrotów specjalnego kredytu ziemniaczanego bezprocentowego z prowadzonego przez oddział rachunku 220/2 na rachunek 220/1 nie jest konieczne.

T. P.

TB/1/143 z dnia 16. 11. 1950 r.

Czeki benzynowe CPN.

W sprawie spowodowania wydania przez instytucję centralną CPN zarządzenia podległym jej jednostkom organizacyjnym przyjmowania wpłat bezgotówkowych przez stacje benzynowe CPN — zawiadamiamy, że podjęcie tych starań uważamy za niecelowe.

Każda ekspozytura rejonowa CPN sprzedaje w dowolnych ilościach karnety z prawem poboru wytworów naftowych w dowolnej miejscowości, w której znajduje się stacja benzynowa. Ważność samych karnetów przekracza okres roczny. Zapłata w ekspozyturach rejonowych i składach CPN jest przyjmowana w drodze bezgotówkowej nawet w granicach kwot poniżej złotych 30.

Przedsiębiorstwa, które mają stałe zapotrzebowanie na produkty sprzedaży CPN mogą nabywać karnety w ekspozyturach, w drodze zapłaty czekiem rozrachunkowym lub przelewem bankowym a drobne zakupy innych uczestników obrotu bezgotówkowego będą musiały być regulowane gotówką ze względu na wewnętrzną organizację stacji benzynowej CPN.

W każdym jednak przypadku nie ma obaw, aby stacja benzynowa mogła od jednego klienta przyjąć kwotę powyżej zł 30.000 z uwagi na przepisy zabraniające jej sprzedaży jednemu klientowi ilości benzyny ponad 200 litrów.

J. H.

GS/3/1a, Warszawa, dnia 17. 10. 1950 r.

Wytwory gospodarstwa rolnego w rozumieniu art. 8, ust. 1, pkt. 3, przepisów ustawy o obrocie bezgotówkowym.

Wypłaty z tytułu skupu jagód leśnych nie mogą być uważane za wynagrodzenie za usługi. Zbierając pożytki leśne, rolnik nabywa ich własność, po czym sprzedaje je instytucji zbiorczej. Sprawa ustalenia czy transakcje te mogą być uważane za zakup wytworów gospodarstwa rolnego, dokonywany bezpośrednio u producenta, w myśl art. 8, ust. 1, pkt. 3 ustawy o obowiązku uczestniczenia w obrocie bezgotówkowym — w konsekwencji czego uczestnicy tego obrotu są zwolnieni od obowiązków wynikających z art. 2, ust. 1, pkt. 2 — znajduje wyjaśnienie w ustawie o podatku gruntowym art. 8/2. W myśl wspomnianej ustawy do wytworów gospodarstwa rolnego zalicza się nie tylko plony uzyskane przez rolnika bezpośrednio z uprawy roli, lecz i pożytki ze specjalnych działów gospodarstwa rolnego. Artykuł ten zawiera przykładowe wyliczenie tych specjalnych działów, które obejmuje m. in. łowiectwo i rybołówstwo, a więc dział, w którym rolnik podobnie jak przy zbiorze jagód i grzybów uzyskuje pożytki z terenów położonych poza swym gospodarstwem. Również i dekret o podatku obrotowym w kategorii zwolnień od podatku dla gospodarstw rolnych przewiduje, że „dostawa produktów leśnych i łąkowych własnego zbioru wykonywana ubocznie przez rolników lub pracowników rolnych osobiście albo z udziałem najwyższego jednego członka najbliższej rodziny” zwolniona jest od podatku obrotowego. Z tych względów sądzić należy, że dokonywany od rolników zakup zbieranych przez nich jagód i grzybów należy traktować jako zakup artykułów rolnych w rozumieniu art. 8, pkt. 3 ustawy o obrocie bezgotówkowym i zezwolić na gotówkowe regulowanie należności z tego tytułu, przekraczających kwotę zł 30/m.

Do wytworów gospodarstwa rolnego, o których mowa w art. 8, pkt. 3 ustawy o obrocie bezgotówkowym należy niewątpliwie i drzewo uzyskiwane przez rolnika we własnym gospodarstwie. Istotny jest tu jednak stopień przerobu sprzedawanego przez rolników drzewa. Oprzeć się tu można na wyjaśnieniu podanym w Rozporządzeniu Ministerstwa Skarbu w sprawie wykonania dekretu o podatku obrotowym (Dz. U. R. P. nr 17/1949, poz. 108) w myśl którego „nie uważa się za przerób płodów sposobem przemysłowym wszelkiego rodzaju czynności dotyczących czyszczenia, sortowania, wietrzenia, rozdzielania na części, chociażby wykonywanych przy użyciu maszyn lub napędu mechanicznego, o ile czynności tych dokonywa się w obrębie gospodarstwa rolnego”. Należy więc sądzić, że drze-

wo zakupione bezpośrednio u rolników, które przeszło jedynie prostą, dokonaną w obrębie gospodarstwa obróbkę, powinno być zaliczone do wytworów gospodarstwa rolnego, o których mówi art. 8, pkt. 3 ustawy o obrocie bezgotówkowym.

J. H.

GS/3/1a. Warszawa, dnia 26. 10. 1950 r.

Uregulowanie obrotu bezgotówkowego przedsiębiorstw kamieniołomów w stosunku do PKP.

W odpowiedzi na pismo w sprawie stwierdzonego na podstawie lustracji nieprzestrzegania obrotu bezgotówkowego między kamieniołomami a kasami stacyjnymi w regulowaniu opłat frachtowych, zawiadamiamy, że uzgodniliśmy z Dyрекcją Kamieniołomów i Klinkierni w Warszawie — w myśl propozycji oddziału — sposób dokonywania zapłat bezgotówkowych przez przedsiębiorstwa niesamodzielne, podległe wymienionej dyrekcji.

Dyrekcja Kamieniołomów i Klinkierni wyda podległym jej jednostkom organizacyjnym odpowiednie wyjaśnienia.

Kamieniołomy, przedsiębiorstwa niesamodzielne, będą mogły otrzymywać чеки in blanco opatrzone pieczęcią „tylko do rozrachunku z PKP” i nie będą już zobowiązane — zgodnie z zarządzeniem Dyrekcji Generalnej Kolei Państwowych, Biuro Finansowe, z dnia 22. 9. rb. nr F 2a-201/109/50 do składania wzorów podpisów osób upoważnionych do podpisywania tych czeków.

Oddział jest upoważniony — w porozumieniu z kierownictwem przedsiębiorstwa Kamieniołomy Kłęczańskie — do wydania książeczek czekowych rozrachunkowych niesamodzielnym kamieniołomom, w przypadkach kiedy uzna to za stosowne i celowe.

J. H.

GS/3/1a, Warszawa, dnia 27. 10. 1950 r.

Bezgotówkowe wyrównywanie zobowiązań GKS wobec poczty i PKP.

W załatwieniu pisma w sprawie odmowy przyjmowania przez niektóre przedsiębiorstwa państwowe czeków rozrachunkowych z wystawienia placówek podległych Samopomocy Chłopskiej na Gminne Kasy Spółdzielcze — wyjaśniamy, że do chwili organizacyjnego okrzepnięcia GKS forma zapłaty bezgotówkowej чеком rozrachunkowym będzie musiała być ograniczona (z uwagi na częste braki pokrycia tych czeków na kontaktach osobowych klientów GKS), co jednak nie

zwalnia uspołecznionych uczestników obrotu bezgotówkowego od przestrzegania przepisów ustawy z dnia 1. 7. 1949 r., i stosowania w szerokim zakresie bezgotówkowego regulowania zobowiązań w postaci przelewów bankowych. Przelew bankowy, udokumentowany dowodem obciążenia rachunku, może być bez obawy zakłócenia obrotu płatniczego używany do regulowania zobowiązań w stosunku do PKP i urzędów pocztowych.

J. H.

GS/3/1a, Warszawa, dnia 18. 11. 1950 r.

Dokonywanie wypłat wynagrodzeń tylko ze środków podejmowanych z banku.

Oddział zapytuje, czy zakaz wypłaty wynagrodzeń z pogotowia kasowego bez względu na wysokość kwoty może być uważany za skorzystanie przez banki z uprawnień przewidzianych w art. 8, ust. 2, pkt. 2 (rozciągnięcie przepisu pkt. 1 na drobne wypłaty gotówkowe). W zależności od rozstrzygnięcia tego pytania — przekroczenie zakazu będzie kwalifikowane z art. 13 ustawy o obrocie bezgotówkowym lub traktowane jako naruszenie przepisów instrukcji o funduszu płac.

Przepis art. 8, ust. 2, pkt. 1 ustawy o obrocie bezgotówkowym ustala zakaz wypłaty wynagrodzeń z pogotowia kasowego bez względu na wysokość. Górna granica drobnych wypłat, o której jest mowa w art. 8, ust. 1, pkt. 5 ustawy o obrocie bezgotówkowym i § 2 rozporządzenia ministra skarbu w sprawie wykonania tej ustawy — nie odnosi się do wynagrodzeń lecz jedynie do drobnych wypłat przewidzianych w art. 8, ust. 1, pkt. 1 i ustęp 3 ustawy.

W tych warunkach wydawanie przez bank zakazu wypłat wynagrodzenia w kwotach niższych od górnej granicy drobnych wypłat, w oparciu o upoważnienie przewidziane dla banków w art. 8, ust. 2, pkt. 2 jest niepotrzebne, gdyż zakaz ten wynika bezpośrednio z ustawy, a co za tym idzie odpowiedzialność w razie przekroczenia tego zakazu wypływać będzie z art. 13 ustawy.

J. H.

GS/3/1a, Warszawa, dnia 16. 11. 1950 r.

Udzielenie zezwoleń uspołecznionym uczestnikom obrotu bezgotówkowego na wypłaty sum powyżej granicy drobnych wpłat i wypłat.

W odpowiedzi na pismo w sprawie kwalifikowania wypłat gotówkowych nieuczestnikom obrotu bezgotówkowego z tytułu sprzedaży sprzętu technicznego (rybackiego) uspołecznionym uczestnikom obrotu bezgotówkowego, wyjaśniamy, że w powołanym przypadku bank dokonujący wypłat ponad 30/m zł powinien

zwrócić się do terytorialnie właściwego oddziału o udzielenie mu zezwolenia na wypłatę, którą podciągamy pod zarządzenie ministra skarbu z dnia 27. 12. 1949 r. w sprawie zakresu uprawnień banków i spółdzielni kredytowych do udzielania zezwoleń (pkt. 8 „oraz innych szczególnych wypadkach...“), przewidzianych w art. 8, ust. 1 pkt. 6 ustawy z dnia 1. 7. 1949 r.

Klient banku (uczestnik obrotu bezgotówkowego), który zamierza nabyć w danym przypadku sprzęt techniczny na kwotę powyżej zł 30/m, powinien uprzednio postarać się o zezwolenie dokonania wypłaty gotówkowej (nieuczestnikowi o. b.) i przedłożyć bankowi uzasadnienie potrzeby gospodarczej na przeprowadzenie tego rodzaju transakcji a więc powinien przedłożyć zezwolenie władzy zwierzchniej na nabycie i stwierdzenie konieczności zakupu, następnie stwierdzenie przez odpowiednią jednostkę handlu uspołecznionego niemożności dostarczenia przez nią żadanego artykułu, protokół szacunku nabywanego sprzętu dokonany przez rzeczoznawców.

Powyżej przykładowo wymienione dokumenty mogą być w różnych przypadkach inne — muszą być jednak wymagane, prócz stwierdzenia zgodności wydatku z planem finansowym przedsiębiorstwa starającego się o zezwolenie — dla stwierdzenia gospodarczej konieczności dokonania wypłaty gotówkowej.

Co się tyczy otrzymywanych przez oddział przelewów do wypłaty gotówkowej przekraczających granice drobnych wypłat, to jeśli oddział nie otrzyma stwierdzenia zasadności dokonania wypłaty gotówkowej z oddziału przekazującego, powinien o takie stwierdzenie zwrócić się do tego oddziału, chyba że ma możliwość na miejscu stwierdzić potrzebę gospodarczą wypłaty. Oddział powinien oprócz tego w każdym przypadku przekonać się, że odbiorca gotówki nie jest uczestnikiem obrotu bezgotówkowego.

J. H.

GS/3/1a, Warszawa, dnia 23. 10. 1950 r.

Obowiązek banków zawiadamiania władz prokuratorskich o stwierdzonych naruszeniach przepisów ustawy o obrocie bezgotówkowym.

Odpowiadając na pismo oddziału w sprawie uchylania się przez banki od wyciągania ustawowych konsekwencji w stosunku do jednostek gospodarczych, w których stwierdzono na podstawie przeprowadzonej lustracji naruszenie przepisów ustawy o obrocie bezgotówkowym — prosimy zwrócić oddziałom Banku Komunalnego i Banku Rzemiosła i Handlu w Lublinie uwagę na konieczność bezwzględnego przestrzegania obowiązku zawiadamiania powołane władze sądowe do ścigania przestępstw wynikających z przekroczenia

do ścigania przestępstw wynikających z przekroczenia przepisów ustawy z 1. 7. 1949 r. Należy przy tym powołać się na art. 236 § 2 kpk, stosownie do którego w przypadku stwierdzenia naruszenia przepisów ustawy o obrocie bezgotówkowym, Bank ma obowiązek niezwłocznie powiadomić o tym właściwego prokuratora (przestępstwa ścigane z urzędu). Niedopełnienie powyższego obowiązku zagrożone jest odpowiedzialnością karną z art. 286 kk.

W przypadku nie otrzymania od banków kopii doniesień do prokuratora w sprawach wyżej omawianych prosimy nas o tym zawiadomić.

W sprawie dokonywania wpłat przez gminne rady narodowe kwot Funduszu Odbudowy Warszawy na rachunek czekowy PKO, nie należy wpłat gotówkowych ponad zł 900 kwalifikować jako przekroczenie ustawy o obrocie bezgotówkowym aż do czasu pełnego uruchomienia GKS, w których gminne rady narodowe będą posiadały rachunki zastępcze.

J. H.

GS/3/1a, Warszawa, dnia 20. 11. 1950 r.

Przypadki nadsyłania do GS zawiadomień do prokuratorów sporządzonych przez inne banki.

Oddział nadesłał nam 6 odpisów protokołów skierowanych do prokuratora przez Bank Rolny O/Bytom i Bank Rzemiosła i Handlu O/Bytom.

Zgodnie z okólnikiem 111/50 ust. 1 pkt. 3, omawianie protokoły należy przysyłać Generalnemu Sekretariatowi jedynie w przypadkach nasuwających się niejasności lub wątpliwości odnośnie zajętego przez banki stanowiska.

Należy natomiast odnośne dane z protokołów zamieszczać w sprawozdaniu miesięcznym w załączniku nr 2.

J. H.

GS/3/1a, Warszawa, dnia 17. 11. 1950 r.

Zapłata bezgotówkowa uspołecznionych uczestników obrotu bezgotówkowego za drobnicowe kupno opatu w składach CZW, kopalniach i koksowniach.

Pismo do Centrali Zbytu Węgla Katowice.

Oddziały NBP donoszą nam o nieprzyjmowaniu zapłaty bezgotówkowej przez składy węgla CZW, kopalnie i koksownie za drobnicową sprzedaż węgla i koksu od odbiorców uspołecznionych uczestników obrotu bezgotówkowego.

Ponieważ żądanie zapłaty gotówkowej i wzbranianie się od przyjmowania czeków rozrachunkowych przez

handel detaliczny uspołeczniony od uspołecznionych uczestników obrotu bezgotówkowego jest sprzeczne z przepisami ustawy o obrocie bezgotówkowym z dnia 1. 7. 1949 r. (art. 8, ust. 4), w przypadkach gdy uspołeczniony uczestnik obrotu bezgotówkowego zaoferowuje zapłatę w postaci czeku rozrachunkowego — przeto prosimy o niezwłoczne wydanie podległym CZW jednostkom organizacyjnym zarządzenia dostosowania formy rozrachunków do wymogów wspomnianej ustawy.

J. H.

GS/3/1a, Warszawa, dnia 17. 11. 1950 r.

Wyjaśnienie do art. 8 przepisów ustawy o obrocie bezgotówkowym.

W związku z pismem oddziału podajemy poniżej wyjaśnienia:

ad 1) Zakaz wypłaty z wpływów i pogotowia kasowego należności określonych w art. 8, pkt. 3, 4 i 6 odnosi się do kwot powyżej zł 900 (dawnych 30/m). Ze względu na wykonywaną przez banki kontrolę funduszu płac, wypłaty wszelkiego rodzaju wynagrodzeń za pracę, przewidziane w art. 8, ust. 1, pkt. 2 ustawy, bez względu na wysokość sumy, mogą być dokonywane ze środków otrzymanych na ten cel z banku. Nie wyklucza to możliwości zwolnienia przez bank uczestnika obrotu bezgotówkowego, w przypadkach gospodarczo uzasadnionych, od obowiązku dokonywania wypłat wynagrodzeń za pracę ze środków otrzymanych na ten cel z banku — a to w ramach uprawnień przewidzianych w art. 8, ust. 2, pkt. 2, ustawy.

ad 2) Pod pojęciem rzemieślnik (art. 8, ust. 1, pkt. 4) należy rozumieć osoby posiadające kwalifikacje zawodowe do wykonywania prac objętych umową o dzieło. Wypłata rzemieślnikom kwot powyżej zł 900 następuje na podstawie zgody wyrażonej przez bank kontrolujący jednostkę gospodarczą, po rozpatrzeniu uzasadnienia gospodarczego wypłaty — w drodze honorowania czeku wystawionego przez tę jednostkę gospodarczą.

ad 3) Prace zlecone inżynierom, technikom — o ile są pracownikami przedsiębiorstwa dla którego prace zlecone wykonują — należy traktować jako należności z tytułu wynagrodzenia za pracę, a więc wypłata następuje ze środków otrzymanych na ten cel z banku.

- ad 4) Wypłata dokonana rolnikowi bądź innej osobie nie będącej uczestnikiem obrotu bezgotówkowego z tytułu świadczonych usług transportowych w kwotach powyżej zł 900 następuje w trybie zarządzenia ministra skarbu z dnia 27. 12. 1949 r. (uprawnienie do udzielania zezwoleń).
- ad 5) Upoważniamy oddział do udzielania zezwoleń sklepom komisowym MHD na dokonywanie wypłat gotówkowych również powyżej zł 6.000.
- ad 6 — 7) Udzielenie zezwolenia przez oddział na wypłatę gotówkową powyżej zł 900 w przypadkach, wypłat na cele wyszczególnione w rozporządzeniu ministra skarbu z dnia 27. 12. 1949 r., — następuje przez sam fakt zaakceptowania czeku przez upoważnionego do kontroli obrotu bezgotówkowego pracownika banku.

J. H.

GS/3/1a, Warszawa, dnia 16. 11. 1950 r.

Naruszenie przepisów ustawy o obrocie bezgotówkowym przez jednostkę wojskową.

W ślad za pismem skierowanym do Ministerstwa Finansów, przesłanym oddziałowi w odpisie — podajemy poniżej wyjaśnienie Ministerstwa Finansów, dotyczące sprawy naruszenia przepisów obrotu bezgotówkowego przez jednostkę wojskową:

„Na pismo z dnia 27 ub. m. GS/3/3a Ministerstwo Finansów komunikuje, że o naruszeniu przepisów ustawy o obowiązku uczestniczenia w obrocie bezgotówkowym przez jednostkę wojskową należy zawiadomić właściwego prokuratora wojskowego.

Jednocześnie Ministerstwo Finansów komunikuje, że banki nie mogą przyjmować wpłat gotówkowych co do których jest oczywiste, że pozostają one w kolizji z przepisami ustawy z dnia 1. 7. 1949 r., Przyjmowanie takich wpłat stanowiłoby współdziałanie w naruszeniu prawa“.

J. H.

GS/3/1a, Warszawa, dnia 16. 11. 1950 r.

Tryb udzielania zezwoleń na wypłaty gotówkowe wymienione w punkcie 1 — 8 rozporządzenia ministra skarbu z dnia 27. 12. 1949 r.

Zarząd Główny P. Z. U. W. przesłał nam odpis pisma oddziału z dnia 18. 10. b. r. L. 1430/12, skierowanego do P. Z. U. W. Oddziału Wojewódzkiego w Kielcach, którym zażądano aby wypłaty z tytułu odszkodowań za wypadki i szkody w sumach ponad zł 900. — uzyskiwały uprzednio formalne zezwolenie NBP.

Przypominamy oddziałowi treść zarządzenia ministra skarbu z dnia 27. 12. 1949 r., zamieszczonego w Zb. IV/A ust. D str. 29, z którego wynika, że wszystkie instytucje kredytowe są upoważnione do wypłat gotówkowych kwot przeznaczonych na cele wymienione takśatywnie w zarządzeniu ministra skarbu w punkcie 1 — 8. Udzielenie zezwolenia przez instytucje kredytowe na powyższe wypłaty polega na zaakceptowaniu przez powołanego do tego pracownika banku, czeku wystawcy (P. Z. U. W.) na którym podano przeznaczenie wypłaty (pkt. 1 — 8). Żadnych innych formalności nie należy wymagać.

W związku z powyższym prosimy oddział o zastosowanie się do naszych wskazań. W załączniku nr 1 do sprawozdania miesięcznego z obrotu bezgotówkowego należy umieszczać pozycje wypłat dokonanych na zasadach zarządzenia ministra skarbu z dnia 27. 12. 1949 roku.

J. H.

GS/3/1a, Warszawa, dnia 17. 11. 1950 r.

DEPARTAMENT KREDYTOWY**WYCIĄGI Z PISM DEPARTAMENTU KREDYTOWEGO***Uzupełnienie niedoboru środków obrotowych w spółdzielniach spożywców.*

Komunikuje się, że niedobór środków obrotowych w spółdzielniach spożywców, spowodowany wymianą pieniędzy w relacji 100 : 1, powinien być wyrównany odpowiednią podwyżką kredytu normatywnego. Przy sposobności oddziały powinny zwrócić uwagę przez porównanie wysokości nieodprowadzonych przez spółdzielnie utargów z dnia 28. 10. 1950 r., z sumą przeciętnych utargów dziennych — czy nie popełniono na tym tle w spółdzielniach nadużyć.

T. J.

H/2/1, Warszawa, dnia 30 listopada 1950 r.

MHD — dokonywanie wypłat przez sklepy komisowe.

Wyjaśnia się, co następuje:

- 1) Sprawa dokonywania większych wypłat w gotówce przez sklepy komisowe MHD może być uregulowana przez oddział na podstawie zarządzenia ministra skarbu z dnia 27. 12. 1949 r., w sprawie zakresu uprawnień banków i spółdzielni kredytowych do udzielania zezwoleń, przewidzianych w art. 8, ust. 1, pkt. 6, ustawy z dnia 1. 7. 1949 r., o obowiązku uczestniczenia w obrocie bezgotówkowym (vide: Zbiór zarządzeń NBP, dział IV, część A, rozdział V, litera D, strona 29/30).
- 2) Obroty z transakcji komisowych MHD powinny być prowadzone na oddzielnym rachunku. W związku z tym należy otworzyć dla każdej Dyrekcji MHD dodatkowy rachunek w ramach konta 110, obejmujący obroty wszystkich sklepów komisowych podległych tej Dyrekcji. Omawianym dodatkowym rachunkiem dysponować będzie bądź sama Dyrekcja MHD, bądź też osoby przez nią upoważnione.

C. S.

H/1/5, Warszawa, dnia 6 listopada 1950 r.

Kontrola prawidłowego wykorzystania środków obrotowych.

- 1) Okólnik Nr 51 K/50 na str. 4 ustala, że w kolumnie 15, należy wykazywać różnicę między kolumną 12 a 14. Powyższe odnosi się do poszczególnych pozycji (np. materiały podstawowe, ma-

teriały pomocnicze itd.). Jeżeli natomiast w danej pozycji ustalony będzie niedobór (a więc nie nadmiar), wówczas w kolumnie 15, (faktyczny nadmiar do wyzwolenia) — nie będzie podana żadna kwota.

Suma kolumny 15 wykazuje globalny faktyczny nadmiar do wyzwolenia, co nie wyklucza tego, że przedsiębiorstwo w poszczególnych pozycjach posiada jednocześnie niedobory.

Przeprowadzenie ostatecznego obliczenia polegającego na zmniejszeniu ustalonego nadmiaru, przez odjęcie istniejących niedoborów, nie ilustrowałoby faktycznego nadmiaru zapasów przedsiębiorstwa a otrzymana w ten sposób cyfra nie odpowiadałaby konkretnym wartościom.

- 2) Przychylamy się do opinii oddziału, że kolumna 15 odnośnie pozycji „Materiały w drodze i przerobu obcym“ powinna być wypełniana analogicznie jak pozycja „Towary handlowe“.

Sz. M.

OK/4 3, Warszawa, dnia 29 listopada 1950 r.

Wypłata poborów.

Dokonanie przez przedsiębiorstwo wypłaty w dniu 28 października zamiast w dniu 30 października br. (a więc o dwa dni wcześniej) należy uznać za poważne uchybienie i nie przestrzeganie dyscypliny finansowej przez przedsiębiorstwo.

W przypadku gdy oddział wypłaca przedsiębiorstwu gotówką na pobory przed terminem wypłaty należy badać, czy przedsiębiorstwa te nie wypłacają poborów przed ustalonym terminem.

W razie stwierdzenia wcześniejszych wypłat poborów należy cofnąć przedsiębiorstwu prawo wcześniejszego podejmowania gotówki a o stwierdzonym uchybieniu zawiadomić jednostkę nadrzędną przedsiębiorstwa.

Sz. M.

OK/4/3, Warszawa, dnia 29 listopada 1950 r.

Podatek od wynagrodzeń.

W przypadku gdy kontrolowane przedsiębiorstwo do składanych w oddziale poleceń przelewu dotyczących potrąceń podatku od wynagrodzeń nie dołącza wykazów potrąceń lub list płac (a więc nie stosuje się do przepisów wyżej wymienionego okólnika Mini-

sterstwa Skarbu) — oddział nie może wstrzymywać wykonania tych poleceń jak również nie może wstrzymywać wypłat wynagrodzeń od których wspomniane potrącenia są przelewane, gdyż tego rodzaju sankcje doprowadziłyby do powstania odsetek zwłoki jak również dlatego, że do zastosowania sankcji wstrzymania poborów w przypadku niedołączenia przez przedsiębiorstwo wykazów potrąceń — Bank nie jest upoważniony.

Oddział powinien natomiast — w przypadku stwierdzenia, że kontrolowane przedsiębiorstwo nie przestrzega obowiązujących przepisów (np. nie dołącza do poleceń przelewów wykazów potrąceń) — zgodnie z postanowieniami okólnika 18 K/50, udzielić przedsiębiorstwu odpowiednich wskazówek ewentualnie przeprowadzić interwencję u jednostki nadrzędnej lub zastosować odpowiednią sankcję (np. zawiesić wypłaty na uzupełnienie pogotowia kasowego).

Sz. M.

OK/4/3, Warszawa, dnia 25 listopada 1950 r.

Centralny Zarząd Przemysłu Gastronomicznego — pokrywanie wydatków inwestycyjnych.

W sprawie przyznania kredytu na wstępne finansowanie inwestycji wykonywanych sposobem gospodarczym wyjaśnia się co następuje: W pewnych przypadkach Bank Inwestycyjny ma prawo w bieżącym roku udzielać zaliczek na pokrycie zaplanowanych wydatków inwestycyjnych.

Zagadnienie to reguluje § 12 instrukcji z dnia 16 lutego 1950 r., wydanej przez ministra skarbu w porozumieniu z przewodniczącym Komisji Planowania Gospodarczego oraz Najwyższą Izbą Kontroli w sprawie finansowania i bankowej kontroli inwestycji objętych planem inwestycyjnym.

Punkt 1 lit. b omawianego paragrafu przewiduje, że zaliczki ze środków inwestycyjnych mogą być udzielane „inwestorom dokonującym zakupów na wolnym rynku lub okazyjnie (np. zakup muzealiów, inwentarza), jeżeli ten system jest uzasadniony i nie narusza obowiązujących przepisów.

Wysokość zaliczki ustala bank na uzasadniony wniosek inwestora.

C. S.

H/4/1, Warszawa, dnia 14 listopada 1950 r.

Zaopatrzenie materiałowe na inwestycje wykonywane sposobem zleconym.

W przypadku gdy zakłady zobowiązały się za zgodą swego inwestora centralnego dostarczyć przedsiębiorstwu wykonawczemu materiały do wykonania robót — oddział nie ma obowiązku zawiadamiać jednostki nadrzędnej inwestora o dokonaniu zaopatrzenia materia-

łowego na inwestycje przeprowadzone systemem zleconym wbrew zarządzeniu przewodniczącego P. K. P. G. z dnia 16. 12. 1949 roku.

Odnosny przepis upoważniający w wyjątkowych przypadkach do odmiennego dokonywania zaopatrzenia materiałowego jest zawarty w pkt. 1, lit. c pisma okólnego Nr 19 z dnia 12 sierpnia br. Departamentu Zaopatrzenia i Bilansów Materiałowych P. K. P. G. w sprawie planowania zaopatrzenia materiałowego na cele inwestycji i kapitalnych remontów wykonywanych systemem gospodarczym w roku 1951, który brzmi „w przypadkach szczególnych, gdy charakter robót zleconych przedsiębiorstwom państwowym sprawia, że byłoby pożądane zastosowanie trybu odrębnego, nakładającego na inwestora obowiązek planowania i realizacji zaopatrzenia w tym zakresie, właściwy inwestor centralny powinien uzyskać zgodę Państwowej Komisji Planowania Gospodarczego na wprowadzenie wspomnianego trybu odrębnego“.

Natomiast gdyby opisany przez oddział przypadek nastąpił bez wiedzy inwestora centralnego należy postąpić zgodnie z wytycznymi zawartymi w liście informacyjnym Nr 22 z dnia 29. 9. 1950 r., gdyż świadczyłoby to o niewykonaniu zarządzenia przewodniczącego P. K. P. G. z dnia 16. 12. 1949 r.

E. K.

PK/5, Warszawa, dnia 24 listopada 1950 r.

Zakup inwestycyjny.

Za podstawę kwalifikacji, czy dany przedmiot stanowi nakład inwestycyjny — należy brać zawsze pod uwagę cenę podaną w fakturze.

Okoliczność, że w momencie sporządzania P. I. — 1950 — dany przedmiot kosztował mniej aniżeli zł 900 (30.000) i wskutek tego nie został do P. I. wprowadzony, nie może być brana pod uwagę.

Na zakup mebli nieprzewidzianych w P. I. — 1950 — przedsiębiorstwo powinno wystarać się o dodatkowe środki inwestycyjne względnie dokonać odpowiednich virements.

S. M.

PK/5, Warszawa, dnia 9 listopada 1950 r.

Sankcje bankowe.

1. Okólnik Nr 53 K/50 upoważnia oddziały do stosowania sankcji za nieprzestrzeganie terminów sporządzania i przedkładania sprawozdawczości finansowej — zawieszenia wypłaty premii z chwilą wystąpienia do władz nadrzędnych przedsiębiorstwa z wnioskiem o wstrzymanie wypłaty premii dla pracowników rachunkowo - finansowych całego pionu rachunkowo - finansowego odpowiedzialnego za uchybienie.

Uchwała Komitetu Ekonomicznego Rady Ministrów z dnia 12 maja 1950 r., w sprawie struktury organizacyjnej upołączeniych przedsiębiorstw przemysłu kluczowego, centralnych zarządów przemysłu i zjednoczeń (Biuletyn P. K. P. G. Nr 12 z dnia 12. 6. 1950 r. poz. 145) przewiduje istnienie trzech działów, a mianowicie: działu księgowości, działu finansowego i działu organizacji pracy i płac. Każdy z tych działów może składać sprawozdania finansowe do oddziału Banku.

Stosowanie sankcji należy ograniczyć do tego z wyżej wymienionych działów, który ma obowiązek wypływający z jego kompetencji sporządzania dla oddziału Banku wymaganych przepisami sprawozdań.

2. Na zapytanie oddziału czy wyjaśnienie zawarte w wyciągu z pisma Departamentu Kredytowego okólnik 4 z dnia 9. 5. 1950 r. zamieszczone w Wiadomościach NBP Nr 7 str. 535/536 w sprawie sankcji za nieterminową sprawozdawczość jest nadal aktualne — wyjaśniamy, że zasada wyrażona tam jest nadal obowiązująca. Tryb postępowania dla praktycznego stosowania wyżej wymienionej zasady jest podany w okólniku Nr 53/50.
3. Na zapytanie czy obowiązek pisemnego wzywania przedsiębiorstwa do zlikwidowania uchybienia w ciągu 10 dni odnosi się również do uchybień omawianych w § 16 instrukcji służbowej VI/4 o kontroli Funduszu Płac wyjaśniamy, że okólnik Nr 53/50 nie zmienia trybu postępowania przewidzianego w wyżej wymienionym § instrukcji służbowej VI/4 co znajduje potwierdzenie w okólniku 18 K/50, str. 2, ustęp drugi od góry.
4. Na zapytanie oddziału czy przez wniosek o wstrzymanie premii należy rozumieć wstrzymanie premii do czasu usunięcia usterek, czy też trwałe pozbawienie pracowników premii — wyjaśniamy, że wstrzymanie premii przez oddział Banku ważne jest aż do chwili wydania decyzji przez władze nadrzędne nad przedsiębiorstwem.

J. B.

OK/4/3 s. b., Warszawa, dnia 28 października 1950 r.

* * *

Zgadzaemy się na stosowanie sankcji w formie złożenia wniosku o wstrzymanie wypłaty premii dla pracowników pionu rachunkowo — finansowego odpowiedzialnych za uchybienie bez wzywania przedsiębiorstwa do zlikwidowania uchybienia w ciągu 10 dni w przypadkach, gdy czynność, do której przedsiębior-

stwo było obowiązane miała wyznaczony ścisły termin. W innych przypadkach, oddział powinien przed zastosowaniem powyższej sankcji wezwać przedsiębiorstwo do zlikwidowania uchybienia w stosownym terminie.

W związku z zapytaniem, czy oddział może wstrzymać wypłatę premii pracownikom innych działów przedsiębiorstwa, wyjaśniamy, że sankcja ta w pierwszym rzędzie powinna dotyczyć pionu rachunkowo — finansowego, może być jednak również zastosowana w stosunku do wszystkich pracowników administracyjnych, odpowiedzialnych za uchybienia dyscyplinie finansowej — w omawianym więc przypadku za nieterminową sprawozdawczość.

Z. K.

OK/4/3sb., Warszawa, dnia 24 października 1950 r.

Pokrywanie przez spółdzielnie spożywców należności za majątek trwały przejęty od jednostek państwowych lub spółdzielczych.

Poniżej podaje się treść listu Ministerstwa Finansów — Departament Inwestycji i Budownictwa z dnia 11. 11. 1950 r., Nr FI 3673/1/50 do N. B. P. Departament Kredytowy:

„Odpowiadając na zapytanie Banku skierowane do Departamentu Inwestycji P. K. P. G. w piśmie znak H/2/1 z dnia 7. 9. 1950 r. w sprawie źródeł pokrycia należności za majątek trwały przejęty przez spółdzielnie spożywców od państwowych jednostek gospodarczych w trybie ustalonym w Uchwale Prezydium Rządu z dnia 24. 6. 1950 r. Departament Inwestycji i Budownictwa wyjaśnia co następuje:

1. Obiekty majątku trwałego przejmowane w trybie odpłatnym;
 - a) przez jednostki gospodarcze spółdzielcze, od jednostek gospodarczych państwowych;
 - b) przez jednostki gospodarcze państwowe od jednostek gospodarczych spółdzielczych;
 - c) przez jednostki gospodarcze spółdzielcze od jednostek gospodarczych spółdzielczych;
- stanowią dla jednostki przejmującej — zawsze inwestycję, która powinna być ewidencjonowana w klasie majątku trwałego.

II. W związku z powyższym jednostka przejmująca obiekty majątku trwałego, powinna regulować odnośne zobowiązania pieniężne (w terminie do 2 lat — licząc od daty przejęcia) ze swych środków inwestycyjnych, a w szczególności z tych środków, które w trybie właściwych, obowiązujących przepisów zostały na ten cel przeznaczone (objętych PI lub wprowadzonych do PI dodatkowo).

III. W przypadku gdy stroną przejmującą obiekty majątku trwałego są jednostki gospodarcze spółdzielcze zapłata powinna być dokonana:

1. ze środków zwrotnych (bankowych kredytów inwestycyjnych) przeznaczonych w PI na powyższy cel — albo
2. ze środków własnych na inwestycje, uzyskanych:
 - a) z pożyczek długoterminowych, zaciągniętych przez spółdzielnię z „Funduszu Inwestycyjnego” w BI na specjalnym rachunku związku (branżowego) spółdzielni;
 - b) z Funduszu Inwestycyjnego gromadzonego i administrowanego przez spółdzielnię bezpośrednio (jeśli w pionie do którego spółdzielnia należy nie ma Funduszu Inwestycyjnego administrowanego przez związek (branżowy)).

IV. Jeżeli stroną przekazującą obiekty majątku trwałego jest jednostka gospodarcza spółdzielcza, wówczas uzyskane z tego tytułu środki pieniężne należy w kolejności podanej niżej — przeznaczyć:

1. Na uregulowanie płatnych rat bankowego kredytu inwestycyjnego (środków zwrotnych z PI);
2. na uregulowanie płatnych rat pożyczek zaciągniętych na inwestycje z Funduszu Inwestycyjnego, administrowanego przez związek (branżowy);
3. na powiększenie środków obrotowych (na rachunek operacyjny) spółdzielni.

Departament Inwestycji i Budownictwa nadmienia, że wymienione wyżej ustalenia będą przedmiotem odrębnego zarządzenia ministra finansów, w którym zagadnienie pokrywania należności za majątek trwały przekazywany w trybie uchwały z dnia 24. 6. 1950 r., będzie uregulowane zarówno dla tych przypadków, gdy stroną przejmującą są spółdzielnie, jak i dla tych, gdy stroną przejmującą są jednostki gospodarcze państwowe.

ERRATA:

W Wiadomościach NBP Nr 11/50 na str. 817 w szpalcie 1-ej w ust. 3-cim tekstu — wiersz 4-ty — należy wykreślić słowo „sezonowe”.

WYCIĄGI Z KOMUNIKATÓW WEWNĘTRZNYCH ZWIAZKU SPÓŁDZIELNI SPOŻYWCÓW

NUMER DWUDZIESTY PIERWSZY

1 Odpowiedzialność za zobowiązania podatkowe przedsiębiorstw objętych przymusowym zarządem państwowym.

Podaje się do wiadomości i stosowania okólnik Nr 122 Ministerstwa Handlu Wewnętrznego z dnia 5. 10. 1950 r., F. IV-C-1g/12:

„Okólnikiem z dnia 14 sierpnia 1950 r., Nr P. M. 13621/6 50, nie ogłoszonym w Dzienniku Urzędowym, Ministerstwo Finansów poleciło podległym organom finansowym wstrzymywać egzekucję zaległości podatkowych ciążących na przedsiębiorstwach i majątkach objętych przymusowym zarządem państwowym, jeżeli zaległości te dotyczą zobowiązań podatkowych z okresu przed ustanowieniem zarządu przymusowego.

Władze finansowe obowiązane są zgłosić powyższe zaległości przymusowemu zarządcy, nie wzywając go do ich uregulowania. Zarządca przymusowy obowiązany jest regulować bieżące należności podatkowe, przypadające z objętego zarządem majątku za okres trwania tego zarządu”.

2 Zwolnienie od podatku obrotowego stołówek pracowniczych.

Ministerstwo Finansów wydało następujący okólnik z dnia 28. 8. 1950 r., w sprawie zwolnienia od podatku obrotowego stołówek pracowniczych prowadzonych przez spółdzielnie spożywców.

„W związku z powstaniem wątpliwości co do stosowania zwolnień z art. IV pkt. 15 dekretu z dnia 25. 10. 1948 r., o podatku obrotowym Dz. U. R. P. Nr 52, poz. 413) od podatku obrotowego świadczeń stołówek pracowniczych, prowadzonych przez spółdzielnie nie wymienione w okólniku z dnia 19 maja 1949 r. (Dz. Urz. Min. Skarbu Nr 18, poz. 121) Ministerstwo Finansów wyjaśnia, że zwolnienie, o którym mowa w cytowanym okólniku należy również stosować do stołówek pracowniczych, prowadzonych przez inne spółdzielnie spożywców zrzeszone poprzez swoje centrale branżowe w Centralnym Związku Spółdzielczym, a nie wymienione w powołanym okólniku z dnia 19 maja 1949 r.”.

3 Bankowa kontrola w spółdzielniach będących w stanie likwidacji.

Podaje się niżej zarządzenie CZS Nr BENLS IV 1a/3-50 z dnia 18. 9. 1950 r., w sprawie bankowej kontroli finansowej w spółdzielniach będących w stanie likwidacji:

„W związku z pismem Ministerstwa Finansów z dnia 22 sierpnia 1950 r., Nr D. B. 2518/50 w celu przestrzegania dyscypliny w planowym gospodarowaniu finansowym środkami obrotowymi podaje się do wiadomości i wykonania, co następuje:

- 1) Lokowanie przez likwidatorów gotówki, uzyskanej z upłynionych aktywów powinno odbywać się w tym banku, w którym spółdzielnia miała swoje konto przed wejściem w stan likwidacji.
- 2) Finansowanie i kontrola finansowa spółdzielni w likwidacji będą wykonywane w zasadzie przez ten bank, który tę funkcję wykonywał w momencie wejścia danej spółdzielni w stan likwidacji.
- 3) Wykonywanie kontroli bankowej w spółdzielniach obowiązuje do czasu zakończenia postępowania likwidacyjnego.

Zarządzenie powyższe, mające na celu przestrzeganie zasad koncentracji środków obrotowych w jednym banku i zapobieżenie od uchylenia się likwidatorów spod bankowej kontroli finansowej, jest ugruntowane na obowiązujących przepisach ogólnych.

Zarządzenie to należy wprowadzić w życie z dniem 1 października 1950 r. we wszystkich spółdzielniach znajdujących się w stanie likwidacji i przestrzegać jego wykonania.

Zobowiązuje się wydziały rewizyjne central spółdzielni i spółdzielczo - państwowych do badania w czasie rewizji spółdzielni w likwidacji, czy zarządzenie niniejsze jest przestrzegane oraz do wyciągnięcia w stosunku do uchylających się od jego wykonania — właściwych konsekwencji“.

NUMER DWUDZIESTY DRUGI

1 Traktowanie zakupów w sklepach komisowych M. H. D.

Na podstawie pisma okólnego Nr 11 ministra handlu wewnętrznego z dnia 16 października Nr G-VII-Rep. 1266 podaje się do wiadomości, że zakupy dokonywane w sklepach komisowych Miejskiego Handlu Detalicznego należy traktować jako zakupy od sektora prywatnego z zachowaniem wszelkich przepisów dotyczących tego rodzaju zakupów.

2 Zwolnienie spółdzielni podatku od nabycia praw majątkowych.

Zawiadamia się, że na zasadzie art. 2 ust. 1 pkt. 1 dekretu o podatku od nabycia praw majątkowych w brzmieniu ustalonym dekretem z dnia 26 października 1950 r. (Dz. U. R. P. Nr 49, poz. 454), Związek Spółdzielni Spożywców oraz spółdzielnie, jako podmioty gospodarki uspołecznionej — zostały zwolnione od podatku od nabycia praw majątkowych.

Zwolnienie to przysługuje od dnia 28 listopada 1950 r., ponieważ z dniem tym wchodzi w życie powołany wyżej dekret.

Zwraca się uwagę, że jeżeli nabywcą praw majątkowych z jednej strony jest podmiot gospodarki uspołecznionej np. spółdzielnia, a z drugiej podmiot gospodarki nieuspołecznionej, to wówczas ten ostatni jako dokonujący czynności z osobą zwolnioną od obowiązku podatkowego — powinien uiścić połowę podatku, co nie zwalnia w tym przypadku spółdzielni od pewnej odpowiedzialności za podatek, bowiem art. 5 ust. 3 dekretu z dnia 26 października 1950 r., stanowi, że: „Jeżeli w nabyciu praw majątkowych uczestniczą osoby podmiotowo zwolnione od podatku, obowiązek podatkowy co do połowy podatku ciąży solidarnie na wszystkich osobach nabywających prawa majątkowe“.

Podkreśla się, że, przepisy normujące zwolnienia przedmiotowe nie uległy zmianie tzn., że nie podlega m. in. opodatkowaniu odpłatne nabycie praw majątkowych z czynności, która dla jednej chociażby ze stron biorących w niej udział jest czynnością zawodową, z wyjątkiem odpłatnego nabycia nieruchomości.

T. D.

DZIAŁ racjonalizacji

KOMUNIKATY

GLÓWNEJ KOMISJI PROJEKTÓW USPRAWNIEŃ ADMINISTRACJI W NARODOWYM BANKU POLSKIM

W wyniku ankiety przeprowadzonej przez Główną Komisję Projektów Usprawnienia Administracji we wszystkich lokalnych komisjach przy oddziałach i wydziałach NBP zebrano bardzo ciekawy materiał, który poddany wnikliwej analizie przyczynił się do wyciągnięcia szeregu wniosków.

Na wstępie należy zaznaczyć, iż pomimo przesłanych do oddziałów upomnień, nie nadesłały one sprawozdań z działalności lokalnych Komisji PUA za pierwsze półrocze i nie odpowiedziały na ankietę oddziały wojewódzkie: Katowice i Opole oraz oddziały: Brodnica, Ostróda, Otwock, Prudnik, Wrocław I Miejski i Ząbkowice.

Odpowiedzi na przesłaną ankietę otrzymano od 148 lokalnych Komisji PUA. Z tej liczby nie przejawiało żadnej działalności 91 lokalnych komisji, zaś 57 pozostałych komisji rozwijało ruch racjonalizatorski w mniejszym lub większym stopniu. W oddziałach tych odbyło 206 zebrań lokalnych Komisji PUA oraz przyjęto 60 projektów do lokalnego zastosowania. Poza tym lokalne Komisje PUA inicjowały w tych oddziałach narady pracownicze poświęcone racjonalizatorstwu podczas których kierownictwo oddziału oraz członkowie lokalnej komisji zachęcali pracowników do prac racjonalizatorskich, poddawali im pewne problemy wymagające w oddziale rozpracowania, następnie wskazywali na różnego rodzaju utrudnienia w pracy, które mogłyby być usunięte przez racjonalizatorów, informowali pracowników o technicznej stronie opracowywania i składania projektów itp.

Lokalne Komisje PUA w wielu oddziałach wywiesiły na tablicy ogłoszenia propagujące ruch racjonalizatorski oraz podające nazwiska członków komisji udzielających porad, każdy z zakresu swojej specjalności.

Poza tym niektóre lokalne komisje w większych oddziałach powieliły pewną ilość odezw i pism infor-

macyjnych do pracowników oraz zaprojektowały hasła, które wyrysowane w estetyczny sposób zostały wywieszone w lokalu bankowym.

Na naradach pracowniczych w poszczególnych oddziałach, pracownicy świadomi celu i zadań ruchu racjonalizatorskiego podejmowali zobowiązania, co do ukończenia w określonym terminie opracowywania określonych projektów usprawnień.

W niektórych oddziałach przy okazji każdego referatu szkoleniowego omawiano również metodę racjonalizowania. W referatach tych nie tylko pouczano szkolonych, ale również wskazywano im na pewne problemy, na które powinni zwrócić specjalną uwagę i które mogą rozwiązywać w formie projektów racjonalizatorskich. Należy przy tym stwierdzić, iż szczególnie nowi pracownicy, zapoznający się z systemem pracy w N. B. P., potrafią niekiedy dokonać bardzo wnikliwych i śmiałych spostrzeżeń, które opracowane w formie projektów mogą być przedmiotem badań Komisji PUA.

Trafność spostrzeżeń nowych pracowników NBP spowodowana jest najczęściej nie sugerowaniem się do tychczasowymi przyzwyczajeniami, które w pewnym stopniu osłabiają wrażliwość na różne utrudnienia w pracy. Jest zrozumiałe, iż nowym pracownikom należy użyczyć jak najdalej idącej pomocy i zachęty, gdyż w przeciwnym razie nie podejmą się oni opracowywania projektów.

Niektóre lokalne Komisje PUA zastosowały inną jeszcze metodę, mianowicie zapraszały na swoje zebrania projektodawców, celem wspólnego omówienia projektów.

Projektodawców zachęcano poza tym do studiowania literatury fachowej, pobudzającej do prac w kierunku dalszego racjonalizowania dotychczasowego systemu pracy (bibliografia w „Wiadomościach NBP“).

Spośród projektów przyjętych do lokalnego zastosowania, niektóre zasługują na specjalną uwagę. Ze względu na korzyści, jakie uzyskał Bank w wyniku zrealizowania tych projektów, będą one przedmiotem badań w Głównej Komisji PUA. W przyszłości powinny jednakże lokalne komisje występować z wnioskami do Głównej Komisji PUA o wyróżnianie projektodawców za projekty przyjęte do lokalnego zastosowania.

W odpowiedzi na pytanie: co należałoby uczynić, aby jeszcze bardziej rozwinąć racjonalizatorstwo i podwyższyć wartość nadsyłanych do komisji projektów — większość lokalnych Komisji PUA odpowiedziała, iż należy wzmocnić **s z k o l e n i e**.

Stąd wniosek dla lokalnych Komisji PUA aby i na tym odcinku zwiększyły swój wysiłek, gdyż tylko racjonalnie zorganizowane szkolenie przyczyni się do dalszego rozwoju ruchu racjonalizatorskiego w Banku.

Wiele lokalnych Komisji PUA, zwróciło uwagę, iż w Banku niedostatecznie propaguje się kolektywny system pracy przy opracowywaniu projektów racjonalizatorskich. W związku z tym należy podkreślić, iż kolektywne opracowywanie projektów jest najwyższą for-

mą prac racjonalizatorskich, a projekty opracowywane przez kilka osób są przygotowane znacznie dokładniej i bardziej wszechstronnie. Zespołowe projekty mają więc większe znaczenie dla Banku, niż projekty indywidualne.

W odpowiedzi na zapytanie czy pracownicy NBP podejmą się opisanie najracjonalniejszych sposobów pracy (własnej grupy, referatu, działu itp.) — otrzymano 16 odpowiedzi pozytywnych. Należy więc oczekiwać, iż opisy te zostaną dokonane i przesłane do redakcji „Wiadomości NBP“ w celu opublikowania.

Ogólnie należy stwierdzić, iż większość lokalnych komisji w I półroczu 1950 r. przejawiała zbyt małą aktywność, co było po części usprawiedliwione początkowym stadium rozwoju tej nowej formy ruchu racjonalizatorskiego w NBP.

Poniższe zestawienie, opracowane na podstawie materiałów posiadanych przez główną komisję, wskazuje jakie były wyniki poszczególnych jednostek organizacyjnych Banku w ruchu racjonalizatorskim, w okresie do 1 — XI. 1950 r.

IŁOŚĆ PRZYJĘTYCH PROJEKTÓW PRZEZ GŁÓWNĄ KOMISJĘ PUA I NAGRODZONYCH PRZEZ ZARZĄD BANKU, OPRACOWANYCH PRZEZ PRACOWNIKÓW DANEJ JEDNOSTKI ORGANIZACYJNEJ

Departament Zagraniczny	5	O/Racibórz	2
Departament Ogólny	4	O/Chełmno	1
Departament Kredytowy	4	O/Dzierżoniów	1
O/W Bydgoszcz	7	O/Jawor	1
O/W Poznań	6	O/Lębork	1
O/Gł. Warszawa	4	O/Malbork	1
O/W Szczecin	1	O/Piotrków	1
O/W Wrocław	1	O/Radom	1
O/Bytom	2	O/Sopot	1
O/Cieszyn	2	O/Wejherowo	1
O/Mysłowice	2	O/Włocławek	1

Jak widzimy rezultaty poszczególnych jednostek organizacyjnych w ruchu racjonalizatorskim są nader skromne, a pracownicy niektórych wydziałów i oddziałów w ogóle jeszcze nie złożyli żadnych przydatnych projektów racjonalizatorskich. Należy przy tym stwierdzić, iż szczególnie większe oddziały nie rozwinęły jeszcze w dostateczny sposób ruchu racjonalizatorskiego w stosunku do liczby zatrudnionych pracowników.

Ostatecznym więc wnioskiem z powyższych spostrzeżeń, będącym równocześnie wskazówką dla wszystkich lokalnych Komisji PUA w ich dalszej działalności jest zalecenie **z w i ę k s z e n i a w y s i ł k u** organizacyjnego w kierunku intensywniejszego rozwijania ruchu racjonalizatorskiego.

Rejestr projektów przyjętych przez Główną Komisję Usprawnienia Administracji wyróżnionych przez Zarząd Banku w październiku i listopadzie 1950 r.

1) *Ob. Zbigniew Becker z O/W Bydgoszcz* — został nagrodzony kwotą zł 15.000.— (dawn.) za projekt zmiany wzorów 3a i 3b do IS o kontroli funduszu płac.

Zmiany zaproponowane przez projektodawcę przyczynią się do pogłębienia kontroli oraz znacznego skrócenia czasu potrzebnego dla przeprowadzenia analizy sprawozdań z wykonania planu funduszu płac pracowników administracyjnych. Uzasadnienie proponowanych zmian odznacza się jasnością i ścisłością rozumowania.

2) *Ob. Fryderyk Pałosz z O/Radom* — został nagrodzony kwotą zł 5.000.— (dawn.) za projekt w sprawie usprawnień w dziale rachunków osobowych. Projekt ten zostanie opisany oddzielnie.

3) *Ob. Zdzisław Sobolewski z Departamentu Kredytowego* — został nagrodzony kwotą zł 300 (nowych) za projekt dotyczący sprawozdań z wykonania planu kredytowego.

Wydziały Finansowania w Departamencie Kredytowym sporządzają co miesiąc sprawozdania z wykonania planu kredytowego. Formularze tych sprawozdań zawierają m.in. pozycje: „Stan faktyczny na ultimo 1-go miesiąca i stan faktyczny na ultimo 2-go miesiąca”. Przy sporządzaniu sprawozdania za 1-szy miesiąc kwartału pozycja stan faktyczny na ultimo 2-go miesiąca pozostaje wolna.

W związku z tym ob. Sobolewski zaproponował aby ze względów oszczędnościowych używać tylko jednego formularza sprawozdania za pierwsze 2 miesiące kwartału. Jest to możliwe, gdyż sprawozdania za 1-szy miesiąc kwartału mogą być przez Wydział Planowania zwracane poszczególnym wydziałom finansowania do ponownego wypełniania.

W ten sposób przy sporządzaniu sprawozdania z wykonania planu kredytowego za 2-gi miesiąc kwartału zaoszczędzona zostaje praca przy powtórnym przepisywaniu pozycji dotyczących danego kwartału i wykonania za 1-szy miesiąc, poza tym zaoszczędzi się około 200 szt. formularzy sprawozdań w kwartale.

4) *Ob. Hanna Górka z Departamentu Zagranicznego* — została nagrodzona kwotą zł 200 (nowe) za projekt dotyczący sprawozdań z wykonania planów kwartalnych w Wydziale Planowania.

Przy zestawieniach czy sprawozdaniach okresowych w których podaje się obroty ubiegłego okresu sprawozdawczego oraz łączną ich sumę, a następnie oblicza się procentowy stosunek uzyskanej sumy do ustalonego planu — zamiast każdorazowego przepisywania obrotów za okres ubiegły oraz planu, można zastosować następującą przebitkę ręczną:

1) Plan pisze się jeden raz na początku okresu, którego dotyczy. Ewentualne zmiany planu w po-

szczególnych pozycjach, wprowadza się w sąsiednią wolną rubrykę.

Wykonując sprawozdanie za pierwszą dekadę, wprowadza się obroty i procent ich wykonania w stosunku do planu, przebijając na formularz sprawozdawczy następnej dekady.

2) W drugiej dekadzie, obok „przebitych” już sum z dekady poprzedniej, wpisuje się obroty okresu sprawozdawczego. Sumując uzyskane obroty za łączny okres od początku miesiąca, wpisuje się w 3-cią rubrykę, znów przebijając sumę na okres następny.

3) W trzeciej dekadzie, obok przebitej sumy obrotów 2 poprzednich dekad, wpisuje się obroty dekady sprawozdawczej i jak w dekadzie ubiegłej sumując, uzyskuje się łączną sumę obrotów od początku miesiąca 1+3. O ile nie kończy się okres objęty planem, sumę uzyskaną, podkładając kalkę, przebija się na sprawozdania dalsze.

5) *Ob. Kazimierz Witkowski z O/Lębork* — został nagrodzony kwotą zł 150.— (nowe) za projekt dotyczący dwustronnego drukowania formularza 10003.

6) *Ob. Kazimierz Niedoba z Departamentu Kredytowego* — został nagrodzony kwotą zł 300 (nowe) za projekt dotyczący ujednolicenia prac związanych ze sporządzeniem planu kredytowego. Zastosowanie nowego wzoru formularza zaproponowanego przez projektodawcę przyczyni się do usprawnienia prac Wydziałów Planowania Kredytowego w następujący sposób:

1. przyspieszy opracowanie planu kredytowego o kilkadziesiąt godzin;
2. ujednolici metody planowania przez stosowanie formularza o określonym układzie.
Układ ten nie tylko ustawia odpowiednio kredyty lecz ujmuje równocześnie zjawiska gospodarcze w trzy rzeczowe grupy: zapasowe, rozliczeniowe i rachunków bankowych;
3. zmechanizuje ustawianie cyfr i zmniejszy przez to możliwość ewentualnych omyłek;
4. zaoszczędzi wiele godzin pracy maszynistek, które otrzymują materiał przejrzysty, ujednolicony i ca 50% w piśmie maszynowym.

REJESTR PROJEKTÓW NIE PRZYJĘTYCH PRZEZ GŁÓWNĄ KOMISJĘ PUA

Nr rej.	Projekt dotyczy	Projektodawca	Przyczyny nieprzyjęcia	Data decyzji
173	Wydania drukowanego terminarza czynności dla wszystkich oddziałów	I. S.	Projekt nie rozwiązuje we właściwy sposób problemu. Terminarz czynności jest już opracowany przez Wydział Techniki Bankowej	17.10.
161	Wydania podręcznego terminarza czynności	I. L.	Projekt nie rozwiązuje we właściwy sposób problemu. Terminarz jest już opracowywany przez Wydział Techniki Bankowej	17.10.

172	Dodatkowej kontroli wysłanych awizów „Uznania i obciążenia w drodze“	S. S.	Oddziały mogłyby wprowadzić dzielić obroty na „PM“ i „PZ“ ale tego rodzaju pogłębienie kontroli i ograniczenia pola błędów, w związku z wprowadzeniem JPKC, wydaje się na razie niepotrzebne.	
114	Zmiany kontroli funduszu płac pracowników produkcyjnych wzgl. operacyjnych	S. C.	Oparcie kontroli funduszu płac pracowników produkcyjnych na tych samych zasadach jakie stosowane są przy kontroli funduszu płac pracowników administracyjnych jest z różnych względów nie wskazane.	17.10.
137	Formularza zbiorowego zapotrzebowania gotówki	C. L.	Kasjer chcąc wypisywać zapotrzebowania, szczególnie w dużych oddziałach, wykonywałby zbyt skomplikowane manipulacje.	24.10.
175	Zdecentralizowania rozliczeń międzyoddziałowych (130, 131)	L. G.	Realizacja projektu nie dawałaby dostatecznej gwarancji uzgodnienia tych rozliczeń.	24.10.
160	Zestawienia pomocniczego do obliczania roboczogodzin	A. A.	Na razie nieaktualny z powodu zasadniczych zmian w systemie.	24.10.
167	Częściowej zmiany w sporządzaniu miesięcznych wykazów czynności	J. S.	Zaniechanie wykazywania ilości punktów za poprzednie miejsce nie skróci czasu pracy, bo czas zaoszczędzony w poszczególnych miesiącach musiałby być z nawiązką oddany w ostatnim miesiącu roku.	24.10.
169	Wykorzystania nadmiarów druków w oddziałach	B. D.	W proponowanej formie — projekt ze względów technicznych, jest niemożliwy do zrealizowania. Już jest zrealizowany ale w innej formie.	24.10.
176	Nowego nakładu jednolitych przepisów o korespondencji	J. S.	Włączenie do przepisów o korespondencji innych przepisów nie jest celowe. Nowy nakład już wydany dla nowootwieranych oddziałów.	24.10.
179	Zmiany systemu wysyłki korespondencji	J. S.	Naklejanie na nieużywanych kopertach karteczek z wypisanymi adresami wymagałoby więcej czasu od adresowania przy pomocy tzw. „Adremy“.	24.10.
151	Połączenia raportu dziennego z zestawieniem obrotów dziennych	L. S.	Projekt nie jest dostosowany do przeciętnego poziomu prac oddziałów, w których często dokonuje się poprawek i uzupełnień na formularzach 10002 i 10003. Wskutek tego nie można ich połączyć z f. 10, 110. W najbliższym czasie zostanie prawdopodobnie połączony formularz 10002 z f. 10003.	14.11.
182	Wykazu czynności	P. A.	Opracowany jest już nowy wykaz czynności, który reguluje poruszony przez projektodawcę problem w odmienny sposób.	14.11.
191	Wydobycia z akt registratury spinaczy metalowych do korespondencji	F. S.	Sprawę tę regulują przepisy o korespondencji § 5, p. 2.	14.11.
193	Wydania podręcznego spisu oddziałów NBP.	J. L.	Na razie nieaktualny. Dopiero po zakończeniu akcji uruchamiania oddziałów spis zostanie wydany.	14.11.
168	Przesyłania czeków zagranicznych skupionych przez oddziały listami poleconymi a nie wartościowymi.	M. G.	Przewidziano już w nowej I. S. cz. VII.	21.11.

Tematy problemów, które mogą być przedmiotem badań i projektów racjonalizatorskich.

W związku z dość dużą ilością projektów które z różnych względów nie mogą być przyjęte przez Główną Komisję Projektów Usprawnienia Administracji w NBP, Główna Komisja opracowała szereg tematów, które powinny sprowadzić wysiłki racjonalizatorów na właściwe tory. Równocześnie wyjaśnia się, iż niezależnie od opracowań związanych z podanymi poniżej tematami mogą być w dalszym ciągu nadsyłane projekty na dowolne tematy. Lokalne komisje mogą również nadsyłać do głównej komisji tematy, które zostaną następnie opublikowane w „Wiadomościach NBP”.

Mogą więc być nadsyłane:

Projekty dotyczące finansowania i kontroli przedsiębiorstw:

- 1) ułatwiające opracowanie i realizację planu kredytowego;
- 2) pogłębiające kontrolę wykonania planów finansowych i funduszu płac;
- 3) przyczyniające się do osiągnięcia jak największego przyspieszenia obiegu środków obrotowych;
- 4) przyczyniające się do dalszego rozwinięcia wzajemnych rozrachunków bezgotówkowych między organami gospodarczymi;
- 5) przyczyniające się do maksymalnego zmniejszenia w Banku przeterminowanego zadłużenia przedsiębiorstw;
- 6) podnoszące dyscyplinę finansową organów gospodarczych;
- 7) usprawnienia w zakresie organizacji pracy komórek kredytowych w oddziałach;
- 8) usprawnienia systemu i trybu nadsyłania do Centralnej Księgowości i do Departamentu Kredytowego danych dotyczących stanu kredytów i pozostałości na rachunkach operacyjnych, które by pozwoliły na uniknięcie niezgodności pomiędzy tymi danymi.

Projekty dotyczące rachunkowości i czynności operacyjnych:

- 1) ułatwiające opracowanie i realizację planu kasowego (ze specjalnym uwzględnieniem techniki formularzowej);
- 2) pogłębiające kontrolę wykonania planu kasowego;
- 3) zwiększające bezbłądność pracy manipulacyjnej (zmniejszające ilości storn, reklamacji, mank itp.);
- 4) przyspieszające, ułatwiające pracę manipulacyjną i zwiększające wydajność tej pracy;

- 5) przyspieszające wewnętrzny cykl obrotu list inkasowych faktur i innych dokumentów;
- 6) zmniejszające ilość godzin nadliczbowych;
- 7) zmierzające do zapobieżenia różnym zaległościom (np. w załatwianiu reklamacji, w liczeniu gotówki itp.);
- 8) usprawniające archiwa, registratury, plany akt i inne czynności korespondencyjne;
- 9) zwiększające wydajność maszyn biurowych i urządzeń technicznych oraz przedłużające ich użyteczność poprzez lepszą konserwację.

Projekty dotyczące wszystkich działów pracy:

- 1) usprawniające obsługę klientów;
- 2) zwiększające ogólną wydajność, dokładność i terminowość pracy;
- 3) zmniejszające wysiłek fizyczny przy różnego rodzaju pracach;
- 4) zmierzające do jak najszybszego i realniejszego stosowania planowania pracy oraz pogłębiające kontrolę wykonania planów pracy;
- 5) ujawniające nowe źródła różnego rodzaju oszczędności rzeczowych;
- 6) zwiększające skuteczność szkolenia.

Poza tym komunikujemy o zgłoszeniu następujących tematów przez Biuro Komisji Dewizowej:

- 1) „Usprawnienie obiegu akt między Departamentami i Wydziałami w Centrali NBP (lokalna poczta, odbieranie i doręczanie akt co godzinę lub częściej)”;
- 2) „Metoda zaznajamiania pracowników NBP z obowiązującymi przepisami (Dz. Ustaw, Monitor, Dz. Urz. Ministerstwa Finansów, okólniki NBP i zarządzenia KD)“.

Komunikat specjalny dla lokalnych Komisji Projektów Usprawnienia Administracji.

Wszystkie lokalne Komisje PUA powinny zainteresować pracowników powyższymi komunikatami, a w szczególności powinny propagować opracowywanie projektów racjonalizatorskich na podane wyżej tematy.

W dalszej swojej działalności lokalne Komisje PUA powinny kierować się następującymi wytycznymi:

- 1) Lokalna komisja powinna zdobyć sobie zaufanie poprzez: stranną opiekę nad racjonalizatorami, pomoc dla projektodawców przy opracowywaniu projektów oraz bezstronną ocenę projektów. Komisja rozpatrując wniosek powinna widzieć również „autora“, a nie tylko „sprawę do załatwienia“. Inicjatywę i zapał racjonalizatora trzeba bowiem podtrzymywać, a w razie potrzeby

kierować na właściwe tory. Autorowi należy dać możliwość rzeczowej i obiektywnej obrony słuszności projektu.

Lokalna komisja powinna dbać nie tylko o słuszną ocenę, ale również o szybkie załatwienie projektu.

- 2) Lokalna komisja powinna zwalczać wszelkie objawy formalistycznego traktowania usprawnień racjonalizatorskich, powinna ruch racjonalizatorski wytrwale propagować różnymi sposobami oraz powinna wytworzyć właściwy „klimat“ dla roz-

woju tego ruchu w swojej jednostce organizacyjnej.

- 3) Opracowującym projekty racjonalizatorskie powinna udzielać lokalna komisja jak najdalej idącej, zorganizowanej pomocy fachowej (porady, szkolenia itp.).

Z wszelkimi zapytaniami w powyższych sprawach należy zwracać się do:

Główniej Komisji Projektów Usprawnienia Administracji w Centrali Narodowego Banku Polskiego, Warszawa, ul. Jasna 1.

Wydawca: **Narodowy Bank Polski**

Redaguje Kolegium.

Redakcja i Administracja: **Narodowy Bank Polski, Wydział Ekonomiczny, Warszawa, Złota 1.**

Państwowe Katowickie Zakłady Graficzne Oddział 18 w Częstochowie. Zamówienie Nr 2769 — 9.XII.1950 r.
Nakład 4.000 egz. Papier druk. sat. 61×86 — 60 gr Kl. VII. gr

R.1-10927